15
S 89

ŞT. STÖSSEL • D. OGODESCU

Normalitate psihică, boală, limbaj

colecția PSYCHÉ

Editura Științifică

Colecţia PSHCYÉ

ÎNGRIJITĂ DE AUREL DICU

COPERTA DE GHEORGHE POPOVICI

15
S89

ST. STÖSSEL • D. S. OGODESCU

Colecția PSYCHÉ

Normalitate psihică, boală, limbaj

LICEUL „GHEORGHE LAZĂR" BIBLIOTECA BUCUREȘTI
55068

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ • 1972

Prefață

MOTTO:

Semn: orice modificare a unui sistem spre a-l face valabil ca purtător de informație, deci a-l deschide spre o convenție semantică.

Titlul tradițional de prezentare a unui text, gîndit și scris de doi autori care s-au dedicat unor cercetări de semantică — suferă de la început — rigoarea unei verificări care îl demonstrează a fi impropriu.

În fond, o prefață este o invitație la o lectură pe care prezentatorul a făcut-o și a încheiat-o cu niște considerațiuni concluzive.

Prefața plasează artificial în deschiderea unei cărți un fenomen de înțelegere și participare, care a avut loc *după* încheierea lecturii textului.

Deci, sau „postfață" care din motive tipografice e plasată pe paginile I — II — III... sau o denumire nouă pentru o modalitate de a aborda textul care devine atractiv, prin titlu sau prin personalitatea autorului — (lor).

Acesta încearcă să fie sensul rîndurilor care urmează.

Subsemnatul ar fi preferat să le intituleze *„Uvertură la un eseu psihiatric"* despre lumea psihismului și comunicarea care definește nebunia în ne-între-

rupta ei întîlnire, cu normalitatea sau cu „ne-nebunia".

Cu această ocazie aș fi putut (dacă nu chiar, izbutesc) să semnalez că străvechea tradiție a nebuniei purtate de neamul omenesc ca o condiție limită a psihismului, nu este nici ne-normalitate și nici boală ci reprezintă doar marginea obosită a psihismului în continua lui desfășurare comunicantă, significantă și vorbită.

Sistematica gîndirii eseistice nu scutește însă — pe nimeni — de a sacrifica o parte a acestui orizont transformist al istoriei culturii în favoarea unei terminologii mai concrete.

Astfel etern-prezenta-nebunie devine mai îngustă și mai puțin încăpătoarea boală psihică, misterioasa și încontinuu proteica natură psihică devine abstractă normalitate, universul semnelor se metamorfozează printr-un imens cîmp aleator în instrumentalitatea cuvîntului.

Tocmai pentru a descifra această complexă transmutare, cred că lucrarea D-rului Stössel & D-rului Ogodescu merită — în mod plenar să fie urmărită și însoțită de meditația lectorului.

Cartea lor își fixează și-și împarte teritoriul desfășurării practic-expozitive, formulează cîteva definiții cheie și dezvoltă apoi printr-o ramificare progresivă aspectele derivate din proiectul de lucru.

Pentru autorii noștri care aparțin grupului timișorean de specialiști, metoda de cercetare în echipă este aproape o a doua natură. Ea îi definește evident și rodnic de-a lungul textului.

Pe de altă parte, fiind o școală sau grup științific, nu aparțin nimănui în afară de întreaga colectivitate care ne-a

cuprins. Autorii se sacrifică într-un fel de anonimat consimțit scriind o carte în numele unui grup.

Plecînd de la considerarea psihopatologiei ca știință drept un filon de ordine într-o magmă de dezordine pe care o instituie entropic boala psihică, autorii vor contribui în chip substanțial la transcodarea materialului furnizat de boala mintală într-un sistem comprehensibil deci sensibil — sau chiar — integral modelat.

În fond boala în general poartă în ea caracteristicile unui experiment gratuit și care se sustrage comprehensiunii în măsura în care se distanțează față de imensele posibilități pe care limbajul le oferă racordării sale cu normalitatea.

Denunțînd imposibilitatea limbajului patologic de a reprezenta nomotetic esența faptului patologic, studiul *grefează* pe taxologia psihiatrică o metodă originală rezultată din modelarea semantico-structurală a anormalului.

Aceasta constituie o primă și foarte importantă contribuție.

Ei afirmă și susțin pe bază de argumente pozitive — odată în plus — cum nu este posibilă o cunoaștere de nici un fel în afara ordinii și structurii.

Faptul semantic psihopatologic este o pseudocomunicare și rezultă din alienarea instalată odată cu pierderea adresei interpersonale.

Se întîmplă în boala mintală, această paradoxală însoțire a unei intensificări de mesaj cu pierderea adresantului său.

Discursul și agrăirea bolnavului se așază între modalități dedesperate de la „Predica în pustiu" pînă la scara făcută capăt, de la spirala închisă asupra ei însăși pînă la concavitatea anihilantă a

alienării. Așa cum în focarul unei oglinzi curbe lumina devine un neant punctiform și pseudoincandescent, așa cum într-o fîntînă țîșnitoare apa se ridică în jerbe pentru a recădea în oglinda tulbure a bazinului înconjurător.

Mai mult decît oricine, nebunul adună și se sufocă în sterila suită a metaforelor anihilate prin singurătatea înjumătățirilor.

Alienatul demonstrează, enunță, și anunță, o lume care poate să fie foarte amplă dar care nu depășește niciodată singurătatea unei jumătăți de realitate.

Ceea ce nouă ne apare ca o tristă redondanță este de fapt o metamorfoză semantică, este o pierdere a sistemului de referință, este o „canceroasă" proliferare compensatorie pentru ceea ce s-a pierdut din comunitatea cunoașterii.

Autorii au crezut că pot să afirme — ținînd în mînă un fascicol bogat de argumente experimentale — că normalul este un depozitar nelimitat și liber de modalități semantice și că alienatul ființează pe niște varietăți desfigurate și întîlnite după niște incidențe mai mult sau mai puțin imprevizibile cărora și-au propus să le descopere echivalențele modelice.

Nu este cert însă, și lectorul atent care am încercat să-l fiu, nu ajunge la opțiunea normalului socotit doar ca o rezervă potențială a tuturor modalităților semantice.

Dacă ar fi așa, ne-am spus noi, atunci n-ar putea să existe o patologie semantică.

Pe de altă parte, atunci cînd textul lucrării comentează structurile de suprafață și de profunzime în comunicarea umană, poate s-ar fi putut apăsa mai mult asupra

deosebirii dintre infinitatea radiară a structurilor de suprafață în opoziție cu cele de profunzime care sînt întotdeauna dinamic și vectorial orientate spre o deschidere.

Vorbind mai liber, am fi ales o formulare care să releve continua dinamică spre deschidere comunicantă a structurilor de profunzime.

Noi credem că în toate constatările autorilor se demonstrează un deficit de deschidere și nu o fugă sau retragere într-o lume sărăcită și segregată de realitate.

Nivelele de patologie sînt mai mult tentative incomplete și deficitare de comunicare decît renunțări la comunicare.

Nivelele de patologie sînt întotdeauna niște organizări vicariante față de — și înspre — suprafața deschisă a lumii intersemantice.

Acesta este totuși un fel de jertfire metodologică la care autorii au consimțit pentru a valida metoda de modelare și a nu o îngusta în mod excesiv și prea schematic.

În Cercul de cercetare interdisciplinară de la Timișoara, s-a afirmat adesea că orice modelare sau formalizare cîștigă în informație ceea ce pierde în aplicabilitatea de investigație fenomenologică.

Un alt merit al textului, care urmează acestei prezentări succinte este participarea sa incontestabilă la dezvoltarea psihiatriei noastre moderne cu o cotă interdisciplinară și experimentală inspirată din științele așa-numite exacte.

În expunerea modelului lor semantic, autorii au pledat cu argumente bogate și expresive, pentru validitatea considerării psihismului și a mișcării sale ca o rezultantă a unei prezențe, respectiv au-

torul; a unei direcţii, respectiv obiectul; a unui raport continuu de transfer informaţional respectiv a cîmpurilor semantice.

Se ajunge astfel la o definire a alienării în plan semantic ca un *deficit actant.*

Aşa cum ne-am permis să o spunem cu o altă ocazie, în lumea nebuniei (alienării) se întîmplă mult mai puţine lucruri şi se sfîrşesc şi mai puţine acţiuni decît în aceea a normalului.

Pentru lectorul atent al acestei cărţi, se va vedea că analiza semantică a limbajului alienaţilor nu conduce neapărat la diagnostic ci la avatarul semantic, de la nivelul expresiv spre modalitatea destul de enigmatică a metasemanticii.

De asemenea se va constata că identificarea structurilor prevalente este un semnal de probabilitate a unei modificări psihopatologice subiacente.

O carte ca cea de faţă care debutează pe un orizont circular de probleme ca: normalitate psihică, boală, limbaj, nu putea să nu concludă pe descifrarea solidarităţii dintre libertatea fiinţei psihice şi o libertate intersemantică.

Bolnavul mintal desfăşoară sisific obstinata tentativă de a se reaşeza în cîmpul neted şi uniform, iluminat de înţelegere, al comunicării umane.

Şi psihiatrul, este companionul acestui drum, este însoţitorul dantesc care ascultă, decodează şi restituie — cît poate — din faciesul persoanei mutilate de nebunie.

Prof. Dr. E. PAMFIL

Cuvînt înainte

La întrebarea cu care ne-au întîmpinat deseori prietenii și colaboratorii „ce fel de carte scrieți?", am mărturisit de fiecare dată, ca și acum, cînd cititorul dorește să afle răspunsul, că nu este posibilă definirea ei cu un singur termen.

Unele capitole sînt redactate în maniera eseului. Avem sentimentul că în psihologie și în special în psihopatologie continuarea eseisticii tradiționale răspunde unei cerințe metodologice de actualitate datorită acumulării masive de informație.

Ceea ce nu înseamnă că o serie de concepte nu ar fi fost definite riguros.

Asimilarea problematicii normalității (cap. I) și bolii (cap. IV) nu va cere cititorului cunoștințe speciale. Textul dorim să fie o introducere spre înțelegerea omului ca un fiu al dialogului. În matricea dialogului se proiectează și se instituie sănătatea lui mintală, de aici se abate spre boală sub presiunea procesului psihopatologic, și tot prin dialog ne furnizează acea cantitate de „informație critică" ce permite un diagnostic.

Comunicarea este filonul contagiunii normalității (cap. I). Pentru orice umanist, discursul deschide prin trecerea de la aparență spre profunzime (cap. II), un cimp vast de cercetare interdisciplinară. Viziunea antropologică despre un om concret înseamnă și aici un efort sintetic în perspectiva materialismului dialectic.

Alte capitole sînt expuse într-un limbaj tehnic, sperăm la modul abordabil („oamenii au dreptul la un text comestibil" spunea Einstein). Prezentăm un instrument de lucru (cap. III) în încercarea unei analize a evenimentelor ce au loc între semnificații. Sperăm că utilizarea unei tehnici formalizate, simbolurile pe care le-am folosit nu vor fi bariere de netrecut.

Cu acest instrument am obținut materialul pentru a discuta riguros despre boala cuvintelor și cuvintele bolnavului mintal, mai corect spus; boala mesajului și mesajul bolnavului mintal (cap. V).

Descoperim din nou, într-o nouă perspectivă, o ordine secundă, (cap. VI) descifrabilă în dezordinea psihopatologică, în cazul nostru în dezordinea mesajului înstrăinaților psihici.

Cartea, așa cum a fost concepută și redactată se adresează în primul rînd tînărului studios, avid de cunoștințe umanistice, dornic de a se identifica și autodepăși în universul oamenilor, unde să-și realizeze visurile de echitate socială. Ca să fii alături de oameni trebuie să-i și cunoști.

Dacă ne exprimăm convingerea că o parte din concluzii și în special instrumentul de lucru va avea un răsunet printre psihologi și psihiatri, dar și în lumea

oamenilor de litere, a lingviștilor, semanticienilor și logicienilor poate și a informaticienilor, matematicienilor și a filozofilor, sperăm că nu afișăm optimism nejustificat, ci, exprimăm sentimentul covîrșitor că într-un domeniu interdisciplinar orice efort de cunoaștere angajează inevitabil pe acei care, printr-o cunoaștere în comun încearcă să schițeze hărțile legităților. Azi științele sînt confluente.

Cartea este *și* de informare, *și* de antrenament tehnic sau metodologic, întreprinsă în dorința de a înțelege, surprinde și diferenția mai riguros normalitatea de boala psihică.

Platforma de lansare este explozia științifică deschisă de informatică, și de posibilitățile moderne de formalizare matematică, iar orbita este cea a problemelor curente ale suferinței psihice. Boala psihică a fost, este și rămîne un șantier al practicii medicale.

Cele expuse aici au fost rezumate pentru prima dată într-o teză de doctorat a unuia dintre noi. Absolvenți ai Institutului de Medicină Timișoara au acceptat să lucreze în colectivul nostru. Cercul de informatică și neonomie, grupul Clinicii condus de Prof. Dr. E. Pamfil ne-a stimulat și urmărit, ne-a sprijinit și asimilat.

Adresîndu-ne publicului dorim nu numai să informăm dar să și angajăm o dezbatere. Ca ființe dialogante ne exprimăm speranța și gratitudinea anticipată pentru participare.

Timișoara, septembrie 1965 — Gătaia, septembrie 1971.

CAPITOLUL I

„Contagiunea" normalității (Persoană și limbaj)

Domeniu de definire: interdisciplinar

Persoana este și realitate și concept interdisciplinar.

Limbajul și el la rîndul său, este astăzi și realitate și concept interdisciplinar.

Etimologie

Încercările de definire ale persoanei, purtînd marca epocii, se înșiruie de la modul sugestiv (de la compararea cu masca actorilor antici prin care răzbate vocea: „per sonare" — pentru a suna), pînă la întocmirea de liste atotcuprinzătoare sau selective, cum sînt cele ale diverselor personologii contemporane.

Istorie

Istoria eforturilor ar fi interesantă pentru o dezbatere exclusiv antropologică, dar noi, acum, în încercarea de a ne apropia de unele probleme cheie ale normalității psihice, bolii și limbajului vom face de la început abstracție de eforturile unor școli istorice, fără a le ignora însă.

Definire și tratare exhaustivă

Procedăm astfel cu atît mai mult justificați, cu cît ne sprijinim pe valoarea înțeleptei formule a lui Engels, conform căreia cea mai bună definiție a obiectului este tratarea lui completă, dar nu ne putem angaja la o tratare exhaustivă. Din acest motiv vom încerca să arătăm de ce

cel mai important lucru ce ar trebui făcut nu este oferirea unei definiții a personalității, ci comentariul deosebirilor ce definesc diversitatea de perspective și metode.

Definiție didactică?

Ne-am referi în primul rînd la consecințele unor eforturi, în special ale psihologilor, de a cuprinde personalitatea într-o definiție didactică.

Nu vom da exemple, în schimb semnalăm consecința: cititorul autodidact sau tînăr studios dar neavizat, întîmpină asemenea definiții cu sentimentul că personalitatea ar ocupa un domeniu net delimitat, de la punctul *a* la punctul *b*, că s-ar caracteriza prin *n* note distinctive și ar fi de natură exclusiv psihologică.

Personalitatea-concept epistemologic

Personalitatea, așa cum a putut fi delimitată și surprinsă, cu instrumentele și perspectiva psihologică a fost transpusă într-un important concept de lucru, dar, definiția ei nu acoperea nici pe departe întregul domeniu larg de ordin epistemologic.

Ceea ce nu s-a afirmat întotdeauna explicit, sau nu s-a subliniat cu suficientă insistență era dependența firească a oricărei definiții de unghiul abordării științifice.

Din acest motiv definițiile au fost de mai multe ori primite practic, ca echivalente ale realității.

Antropologia-platformă de definire a personalității

Ieșirea dintr-o asemenea situație deseori repetată era posibilă doar prin întîlnirea pe platforma de maximă generalitate a antropologiei, unde se realizează contopirea ca într-un creuzet teoretic, a diverselor soluții și concluzii de valoare singulară.

Psihologul a acceptat în final lărgirea opticii sale.

Punctul său de vedere nu s-a alăturat pur și simplu celorlalte moduri de abordare, — de exemplu la cel al sociologului sau al altor specialiști — deoarece diversele perspective și concluzii s-au integrat într-un efort mutual de cunoaștere a omului.

Firește această ascensiune spre antropologie nu a decurs fără dificultăți și peripeții și, nici nu a respectat o progresiune din aproape în aproape.

Cînd dezbaterea interdisciplinară s-a impus și generalizat, întreaga noastră viață științifică a resimțit acel reviriment ce se sprijină pe trecerea pe un nou plan cantitativ.

Ca ilustrare ne-am referi nu numai la literatura științifică care circulă printre specialiști, dar cu precădere la confruntările deschise, de la tribuna unor consfătuiri științifice de psihiatrie ce au avut loc la noi în țară.

Personalitatea concept de referință pentru alienare

Pentru psihiatri personalitatea s-a impus ca un concept cheie pentru definirea și înțelegerea aspectului fundamental al suferinței mintale, care, într-o traducere liberă românească, este denumit înstrăinare.

Bolnavul psihic este simțit, recepționat și apreciat de semenii lui ca un străin, ca un înstrăinat.

El nu mai face parte integral din comunitate (subliniem: *integral!*).

Dintr-un partener cîndva, el devine, dintr-o dată sau treptat, un altul.

Înstrăinarea citită față de alții, are loc în același timp, poate nu tot atît de evident, dar tot atît de tragic și față de sine însuși.

El, bolnavul psihic s-ar putea să nu observe propria sa transformare. Așa se pe-

55068

LICEUL „GHEORGHE LAZĂR" BIBLIOTECA BUCUREȘTI

trec lucrurile într-o bună parte a cazurilor. Din acest motiv opinia celorlalţi va fi hotărîtoare. Pornindu-se de la cuvîntul latinesc alienus = străin, procesul înstrăinării a fost denumit *alienare*, bolnavii mintali *alienaţi*, iar specialiştii care încercau să-i dezlege determinismul, să descopere şi să jaloneze drumul reîntoarcerii au devenit *alienişti*.

Alienarea este un model al alterării sau întreruperii unor relaţii mutuale dintre persoane.

Cerinţele unei definiţii antropologice

Această teză a constituit motivul major pentru care psihiatrii au militat pentru un concept larg de respiraţie antropologică atunci cînd atacau problema persoanei şi personalităţii.

Prima cerinţă formula renunţarea la un concept exclusiv psihologic.

A doua cerinţă se referea la acceptarea *cel puţin* a aspectelor genetice şi a celor sociale.

Perspectiva psihologiei genetice

Perspectiva genetică (dialectică) asupra persoanei priveşte problematica ei plecînd nu pur şi simplu de la gene în sus (deşi se cunosc asemenea tendinţe interesante, dar discutabile, care merg pînă la a vorbi despre o „biochimie a personalităţii"), ci, justifică şi iniţiază un efort de cunoaştere pe scara timpului în sus, „diacronic",[1] deci pas cu pas prin timp, în procesul genetic al personalităţii, de-a lungul vieţii insului.

Firește că acest efort de psihologie genetică va fi în acelaşi timp şi de psihologie epistemologică (interdisciplinară

[1] De la grecescul dia = separat, distinct şi cronos = timp. Desemnează succesiunile. Termen opus faţă de sincron, (sin = împreună). Desemnează concomitenţele.

deci) după modelul unei ilustre şcoli conduse de Jean Piaget.

Personalitatea ca obiect al cercetării încetează să fie un „datum" fixat odată şi pentru totdeauna.

Istoricitatea priveşte pe de o parte dezvăluirea unor premise lăuntrice — într-un sens larg endogene, — pe de altă parte continua modelare de dinafară de către factorii din existenţă — în sens mai larg exogeni — care îşi transpun modelul lor într-o întîlnire care, în ultima instanţă, este *în*-formativă, de *în*-tipărire[1].

Orice tentativă ce ar fi vizat enumerarea factorilor puşi în joc ar fi sortită eşecului, deoarece factorii se decantează în timp, fiind vremelnici, dar, mai ales, datorită relativităţii lor.

Etape şi factori

Fiecare nouă etapă în complexul proces de instaurare a personalităţii se repercută notabil asupra deschiderii faţă de lume, ca şi cum ar fi redistribuit valoarea sau posibilitatea factorilor preajmei. Unii factori ajung pe un loc central dominant, în timp ce alţi factori ce înainte atîrnau greu în cumpăna probabilităţii se devalorizează şi trec pe poziţii marginale, de ordin secund.

Problema devine, aici şi acum, extrem de vastă. Se întrevede necesitatea unei tratări factoriale, ca etapă de înţelegere şi de integrare a ansamblului.

Perspectiva sociologică

Perspectiva sociologică în înţelegerea şi definirea personalităţii este o evidenţă pentru majoritatea umaniştilor de azi.

Omul este rodul, fiul unei societăţi care

[1] Această notare a cuvintelor, sugerată de E. Pamfil marchează conţinutul activ, modelator al întîlnirilor dintre structuri.

așa cum îi plăcea lui Marx să spună, are „anatomia" și „fiziologia" ei.

Firește Marx nu s-a gîndit la elementara dispunere spațială a unor entități sociale, ci la o anumită ordine, implicit ierarhică, la tipuri de relații și legi, la determinare și perspectivă.

De la conceptul de ordine la cel de funcțiune și rol, trecerea era firească și imediată pentru un gînditor exersat pe sinteza evoluționistă și funcționalistă a secolului trecut.

Conceptul de structură dezvoltă în fapt *aceste* dimensiuni și le nuanțează tehnic.

Principalele probleme rămîn însă în continuare cele ce țin de antinomia unor categorii fundamentale: cantitate-calitate, formă-conținut, necesitate-întîmplare, chiar dacă în laboratorul științific modern, se vorbește azi despre amorf și structură, ordine-dezordine, aleator și necesitate.

Alienarea socială

De la început sociologia se ocupa la modul cel mai serios posibil de p e r s o a n a umană, de apariția și perspectivele ei de dezvoltare.

Pentru antropologi este un fapt de importanță că la mijlocul secolului trecut Marx a fost acela care a studiat exasperantul proces de a l i e n a r e s o c i a l ă, de degradare și denaturare a personalităților în acele condiții sociale, în care omul este condamnat la înstrăinare de uneltele sale — însemnele puterii sale — și de rodul muncii — însemnele eficienței sale.

Alienarea patologică

Pentru orice psihiatru serios care dorește să surprindă și să domine nebunia, este limpede ca o cerință fundamentală, că alienarea socială (*în* și *prin* societate),

trebuie delimitată net, de alienarea patologică a insului (*cu* și *prin* factori nocivi „personali").

Or, acea definiție ce s-a dorit și voit a fi exclusiv psihologică nu mai oferea instrumente de lucru pentru psihiatrul angajat în rezolvarea unor probleme de tipul celor formulate mai sus.

Pe de altă parte, fiecare generație se angajează în geneza colectivă a individualităților pornind de la alte aspecte sau de la un alt „nivel" de umanizare a lumii.

Doar, oamenii nu trăiesc pur și simplu în lume, ci într-o lume umanizată ce poartă încrustată în ea acțiunea generațiilor precedente și verifică imaginea anteproiectată de generația activă.

Dialogul pragmatic cu lumea, soluția prin muncă a marelui conflict dintre OM și NATURĂ este ca o bătălie în marș, în așa măsură încît, azi, hotarele lumii umanizate s-au extins mult dincolo de ceea ce am făcut noi oamenii *cu* ea și *din* ea, pînă la acele performanțe actuale prin care prospectăm și anticipăm.

Lumea umanizată — cadru al personalității

Cine ar mai încerca să definească azi personalitatea făcînd abstracție de formarea ei în lumea umanizată prin pragmă și neonomie.[1]

Conceptul personalitate va privi și cuprinde, comenta și înțelege în geneza lor latura psihologică și socială a individului uman. Omul este „ființă pasională și pragmatică"! (Marx).

[1] Termenul neonomie a fost propus de E. Pamfil pentru știința despre acel viitor, în care, prin prospecțiune științifică, noul se convertește ca și cum din „știut-de-dinainte" și/sau prin aderare valorizantă la perspective.

Căutări

Perspectiva este istorică și actuală, ea pretinde și asigură un diapazon extrem de larg de la grupe (psihologia grupurilor) pînă la ins (psihologia individuală), surprinse în concretul lor irepetabil.

De la general...

Este astfel posibilă formularea unor teze de extremă generalitate, valabile pentru epocă, pentru societăți de o anumită „anatomie" și „fiziologie", cît și teze privind realitatea psihologică în micile grupuri, respectiv legile ce se pot detașa din istoria personalității sau a unor grupuri restrînse.

...la concret

Aici, ne lovim de un aspect paradoxal al căutării științifice, cînd umanistul — și din acest grup și psihiatrul — încercînd să cunoască omul concret, individual chiar, descoperă imposibilitatea funcțiunii științei pe individual și atunci introduce în tezele valabile pentru colectivitățile omenești sau pentru psihologia socială variabilele cuvenite pentru tratarea și înțelegerea problemelor individual-psihologice.

Personalitatea ancorată în actualitatea istorică, de timp și de loc se mișcă, prin definiție, într-o arie reală și nu ipotetică.

O teză fundamentală

Ea este tot atît de mult r e a l i z a r e a unor potențe cît și r ă s p u n s la o lume organizată într-un anume mod.

Școli ale personologiei

Curentele diverse ale *personologiei,* această știință abstractă a personalității, încearcă să reconstituie — chiar dacă în linii mari — personalitatea pornind de la teze abstracte de bază.

Unele din școlile privind tipurile de personalitate au făcut epocă.

Astfel A. Kretschmer pornind de la concordanțe, surprinzătoare prin validitatea lor statistică, între unele modele

de suferință psihică și tipuri de constituție fizică, corelații a căror importanță nu a fost încă suficient exploatată, a alunecat, ulterior, în efortul lui de a explica, într-o direcție sterilă.

Ceea ce este poate cel mai important de spus despre diversele personologii derivă din teribila complexitate a persoanei umane.

Orice criteriu am alege pentru descrierea, clasificarea sau înțelegerea persoanei, ea în nici un caz nu se va dovedi indiferentă față de el.

Defectul...

Persoanele concrete se vor repartiza într-o categorie sau alta, în funcție de criteriul ales.

În consecință *grupele de criterii* vor avea aparență de sistem și se vor justifica prin decantarea persoanelor investigate în grupe.

...și utilitatea unui model de personologie

Utilitatea practică a oricărei personologii nu poate deveni însă argument de valoare a criteriilor.

Deocamdată, trebuie să recunoaștem deschis: pînă în prezent nu a fost elaborat un model al personalității fundamentat pe factori de valoare, veridici și valizi, sprijiniți pe dimensiuni esențiale.

Printre altele, referindu-ne la un exemplu, din acest motiv, poate, sînt nerelevante posibilitățile de a diferenția personalitatea unui copil de modalitatea „copilăroasă" a adultului.

Descrierea rămîne utilă

Personalitățile pot fi însă excelent zugrăvite, caracterul poate fi tratat fenomenologic pînă la identificarea persoanei reale de către cei care o cunosc, dar știința care emite pretenții la descifrarea legităților, deci la enunțul determinărilor și legilor, nu se poate mulțumi cu atît.

Situația actuală a științelor umanistice...

Consemnăm decalaje importante în maturarea științelor umanistice. Într-o epocă cînd s-au elaborat și verificat deja științe privind mișcările ample istorice, privind legitățile transformărilor social-economice și politice, psihologia clinică se realizează doar ca o știință „a deosebirilor dintre persoane".

Etica devine o opțiune și mod de cunoaștere (!), totuși, știința personalității încă nu a depășit deocamdată stadiul ei înregistrator, descriptiv.

Și, cu toate acestea, psihologia persoanei nu este o pagină albă.

...obligă trei jaloane de definire:

Iată cîteva din jaloanele care o definesc: *motivația, comunicarea interumană, inducția reciprocă.*

Motivația,

Dintr-o viziune-idee lansată de către I. P. Pavlov în faimoasele „convorbiri de Miercuri" *motivația* a devenit un capitol fundamental al psihologiei contemporane.

Ea poate fi privită ca o axă longitudinală a vieții psihice, etajată și desfășurată nivelic.

ca structură,

a.) *Motivația* se impune ca adevărată structură de ordine în care etajele cele mai de jos sînt de ordin biologic, iar cele mai înalte de ordin etic și spiritual. La nivelul biologic sînt definite necesitățile fundamentale ale ființei vii privind condițiile energetice și fizice ale subzistenței (apa, hrana, căldura etc.) denumite t r e b u i n ț e. Ele servesc psihologilor pentru a înțelege:

1 — cum se ordonează pe fundamentul acestora întreaga structură a vieții psihice, sau cum ordonează trebuințele fundamentale desfășurarea omului în lumea complexă a realității;

2 — cum se transpun trebuințele, necesitățile fundamentale pe și în etajele supraordonate pînă în planul conștiinței, la nivelul elaborării intențiilor sau a sentimentului de libertate și, apoi, în aspirația, identificarea idealurilor și realizarea spirituală.

ca scară desfășurată nivelic.

b). Conceptul motivație, ca o scară nivelică, fundamentează orice tentativă de reprezentare structurală a persoanei. Etajările realizează funcția ierarhică descendentă a ordonării. Nivelele inferioare sînt sub-ordonate celor supraiacente.

Nivelul elaborării semnificațiilor este relativ superior situat, imediat sub cel al propensiunii ideale și spirituale.

Două perspective de apropiere:

Viziunea motivațională asupra realității psihologice explică confruntarea și permite acceptarea practică a două modele sau direcții de apropiere științifică.

explicativă

Ne referim pe de altă parte la viziunea explicativă care descifrează eșafodajul ascendent al determinismului, de la cauzele bazale în sus, spre efecte și spre cauzele de ordin secund; pe de altă parte ne gîndim la atitudinea comprehensivă, la acel mod de apropiere spre psihologia omului, care pornește de sus către în jos, într-o manieră de înțelegere comparată, adică, încercînd raportarea realității psihologice cercetate la realitatea psihologică a cercetătorului.

și comprehensivă,

Firește, întîlnirea dintre două structuri psihologice este condiția definitorie a comprehensiunii.

Întrebările care se pun sînt simple, răspunsul este mai dificil: „dacă ceea ce observ la semenul meu mi s-a întîmplat și mie?“, „cunosc sau nu cunosc atitudinea psihologică pe care o observ sau de-

spre care mi se vorbește?", „persoana pe care o investighez și lumea ei psihologică poate fi raportată la a mea, seamănă cu a mea?"

Coincidențele circumscriu comprehensibilul, iar noncoincidențele incomprehensibilul.

Nota bene: Psihologia modernă pretinde demers explicativ *și* atitudine comprehensivă în orice efort de cercetare.

Limitarea cunoașterii la una din aceste direcții condamnă știința despre psihism la suficiență și stagnare.

care, deocamdată nu s-au întîlnit.

Convergența explicației — caut cauzele — și comprehensiunii — caut asemănările — nu s-a realizat deocamdată. Credem într-o scară de cauze care urcă, chiar dacă nu am parcurs-o nici în întregime, nici în detalii. (Comprehensiunea nu va putea coborî pînă în profunzime). Depășim lacunele de cunoaștere prin opțiune filozofică. Susținem legitimitatea explicației și a comprehensiunii.

Antiteze aparente

Istoria psihologiei oferă numeroase exemple de intoleranță între partizanii celor două căi ce deschid cale de acces, de cunoaștere spre PSIHISM; invectivele reciproce erau simetrice. Unii reproșau „psihologizarea" excesivă, alții „fiziologizarea" excesivă.

Reproșurile conțineau cel puțin un dram de adevăr, deoarece cele două metodologii aflate pe nivele calitativ diferite încercau să deducă toate legitățile și să reproducă toate situațiile exclusiv prin propriile lor instrumente.

Or, calitățile sînt ireductibile, între ele funcționează momentul dialectic al saltului.

O încercare...

Psihismul se dezvăluie în fața curiozității fecunde a cercetătorului ca acel nivel maxim de structură a obiectivului și subiectivului care poate funcționa ca model deschis în fața realității naturale și umane, unde, va surprinde mișcările posibile între dezordine și ordine, între necesar și întîmplător.

Prin „nivel maxim de structurare" se înțelege caracterul extrem de condiționat al psihismului: nici o altă structură nu pretinde satisfacerea unei mulțimi de condiții de un ordin comparabil. Deci *psihismul este structura care înfruntă mulțimea cea mai largă de evenimente aleatorii sau perturbante.*

....de definire a psihismului.

Doi poli ai psihismului

Teoria motivației, permite înțelegerea unei particulare opoziții de sensuri ce rezultă din confundarea realității cu aparența.

Realitatea determinată a omului

În realitate omul este o entitate determinată cu un sistem cauzal definit care îl pune în mers, îl îmboldește, îl instigă — în sensul original al termenului „instinguere" care a permis și apariția cuvîntului instinct —, îl impulsionează.

Aparența sentimentului de libertate

Aparența este sentimentul insului că s-ar mișca liber în propria sa viață psihică.

Să reținem: nu „simțim" cauzalitatea montată în profunzimea noastră. Știm de ea, după ce am descoperit-o în procesul cunoașterii, dar nu prin trăirea psihologică nemijlocită prin care ne apărem nouă înșine.

Omul are sentimentul că tinde spre realitate în măsura în care aceasta îl aspiră.

Un concept major al teoriei motivației

Din acest motiv în psihologia motivațională se vorbește cu temei despre g r a d u l de a s p i r a ț i e, vizîndu-se forța cu care realitatea exercită o atracție.

Teoria motivațională atrage atenția asupra caracterului amăgitor al aparenței vieții psihice și cere să acceptăm, înțelept și pragmatic ca de atîtea ori în istoria științei — această particulară istorie a practicii — că acolo unde noi avem sentimentul că am fi chemați de lume de fapt sîntem îndemnați spre ea.

Laboratorul elaborării sentimentului de libertate lăuntrică realizează această particulară transformare a filonului determinist în aspirație.

Acest moment-viraj al structurii psihologice explică de ce omul nu se simte străin în lume, ci se proiectează pragmatic, cognitiv, etic și spiritual asupra lumii.

Firește, ne găsim în fața unui rezultat al îndelungatei istorii, de prezență activă a omului în lume.

Nota bene !

Psihologia omului este *și* rezultat *și* condiție a existenței.

Din nou despre perspectiva socială

Dorim să atragem atenția că ori de cîte ori am vorbit de psihologia omului, ne-am gîndit la ceea ce este cel mai puțin individual în oameni.

Psihismul emerge din social și este una din platformele comuniunii.

Argumentele venite din foarte multe direcții se regăsesc sub egida generalizatoare a antropologiei marxiste.

Dacă Socrate a recomandat semenilor săi să se cunoască pe ei înșiși, în secolul XX știm că nu este posibilă cunoașterea de sine decît prin ceilalți.

Întreaga experiență a psihiatriei este o susținută pledoarie pentru dialogul cu

ceilalţi, cu acel alterus cum spuneau latinii, acel celălalt, semenul nostru care se proiectează în noi şi asupra căruia ne proiectăm.

Este întrutotul justificată insistenţa asupra alterităţii (lumea celorlalţi) în care fiinţăm, fiecare din noi fiind prezenţi în alteritatea care se oferă celuilalt.

Aşa se înţelege de ce, undeva, psihismul se aseamănă în primul rînd cu universul[1], de ce, deşi geneza psihismului are loc *în* creier, totuşi, seamănă mai puţin cu creierul decît cu lumea şi de ce nu este suficient să derivăm psihismul din condiţiile funcţionale psiho-fiziologice ale sistemului nervos, deci din determinismul cerebral, şi, îl studiem în raport cu ceilalţi şi în raport cu condiţiile de existenţă ale realităţii, deci ale socialului: îl derivăm din determinismul social.

Sediul...

...şi izvorul psihismului.

Determinismul biologic şi cel social nu se află nici într-o simplă relaţie de opoziţie, nici într-o ordine ierarhică de structuri sub raportul participării la geneza psihismului.

Determinismul social este factor prim faţă de cel biologic.

Astfel după cum universul nu poate fi studiat şi reprodus ca atare iar cunoaşterea elaborează modele ce ţintesc esenţialul, tot aşa, nici psihismul nu poate fi şi nu trebuie reprodus integral (deşi la rîndul său este un model al universului!).

[1] Afirmaţia aceasta priveşte posibilitatea formulării unui izomorfism (vezi pag. 53) în sensul unei identităţi structurale. Creierul ar putea fi izomorf cu lumea şi psihismul — faţă de care se interpune — numai într-un sens dinamic, deschis. În consecinţă creierul nu este izvorul activităţii psihice ci doar sediul psihogenezei.

Ne apropiem de el prin modele care şi ele la rîndul lor ţintesc ceea ce este esenţial în activitatea psihică.

Metoda de gîndire structurală a cîştigat teren în psihologie, sprijinindu-se pe achiziţiile teoriei motivaţionale.

Un punct de vedere asupra structurii . . .

Concepem şi definim structura ca un mod de agregare a unui sector de univers care se poate opune eficient întîmplării şi îşi menţine astfel coeziunea sa ordonată.

Atît pentru psihologi cît şi pentru alienişti a devenit o problemă de actualitate aprecierea sau măsurarea dezordinii psihice.

Entropia, ca măsură a dezordinii, s-a impus drept concept interdisciplinar fundamental.

Dar, nu mai este suficient să spunem, sau să ştim *cîtă* dezordine, respectiv *cîtă* ordine caracterizează o structură, deoarece *după cum ordinea nu poate subsista oricum, nici dezordinea nu poate îmbrăca orice formă.*

...şi dezordinei.

Psihologii, se pare că, se ocupă de modelele de ordine, iar alieniştii de modelele de dezordine ale vieţii psihologice.

De fapt ordinea şi dezordinea se repartizează în proporţii variabile în normă şi patologie. Deci psihologii studiază cu precădere ordinea, iar alieniştii cu precădere dezordinea.

Diapazonul ordine-dezordine poate fi citit în foarte multe planuri de la biologic în sus.

Una din cele mai promiţătoare şi esenţiale perspective de a surprinde normalitatea sau patologia psihică, cu cota lor parte de ordine şi dezordine este studiul *comunicării umane.*

Jalonul comunicării

Omul este o ființă dialogantă într-o continuă comunicare cu semenii și sîntem îndreptățiți să considerăm modul participării la dialog ca expresia structurii psihologice a fiecăruia dintre noi.

Despre factorul prim al psihogenezei.

Munca, limbajul, intelectul nu ca secvențe, ci ca momente în care primul (munca) este recunoscut de ordinul prim, iar celelalte de ordin secund sînt concepte fundamentale în gîndirea materialist-istorică.

Toate trei indică și derivă din condiția de existență în grup a oamenilor. Existența în grup, ca realitate biologică după principiul gregarismului devine o existență în grup de cu totul altă factură atunci cînd munca și în subsidiar limbajul și inteligența devin liant sociogenetic al grupului.

Între muncă și existența grupală interrelația este de ordin exponențial în sensul unei reverberări în care perspectiva sociogenetică poate fi surprinsă în ambele direcții:

a) rolul sociogenetic al muncii: sudarea prin muncă a grupului,

b) repercusiunea grupului în plină transformare sociogenetică asupra muncii.

Antropogeneza a fost o naștere colectivă.

Intersectarea social-endogen

În actual, fiecare nou născut este angajat în procesul umanizării, prin însăși plasarea sa într-o anumită ambianță socială care, printre altele, definește matricea comunicării. Ființarea omului este o existență colectivă.

Psihogeneza privită în perspectiva antropogenezei filogenetice, obligă la o scrutătoare analiză în optica triadei muncă—limbaj—intelect în perspectiva psihogenezei individuale (a umanizării în condițiile formării noului născut și apoi a co-

pilului de către lumea umanizată a oamenilor). Este subliniată dimensiunea coexistenței, a co-activității din care derivă comunicarea și inter-legerea.

Insul în formare este prins în co-activitate înainte de a începe să con-lucreze, să muncească *împreună* cu ceilalți.

Cînd spunem „vom studia psihologia, viața psihică a omului în perspectiva comunicării" ne plasăm deliberat într-un anumit moment istoric.

Un plan de întîlniri

Comunicarea interumană este un sistem de punți prin care se realizează întîlniri, se transmit și se recepționează mesaje.

Mesajele sînt sensuri vehiculate.

Nu istoria,

Nu ne vom referi acum la istoria sensurilor, ele fiind prin excelență un produs uman. Omul este unicul generator de sensuri și pe drept se vorbește despre el ca Homo significans.

ci structura ne interesează.

Printre modalitățile de transmitere a semnificațiilor, sistemul cel mai divers, mai deschis, mai structurat în profunzime și mai important este cel al cuvintelor.

Astfel se justifică clasificarea modalităților de comunicare în lingvistice și nelingvistice.

Perspectiva psihologică a comunicării,

Psihologii se adresează comunicării lingvistice studiind l i m b a j u l — categoria psihologică ce privește într-o perspectivă motivațională condițiile și operațiunile de însușire a unui sistem de semnificații și codarea acestora în simboluri, respectiv decodarea din simboluri. În acest sens limbajul implică funcțiunea psihică de simbolizare, de operațiuni cu simboluri.

Pe de o parte sînt preluate modalitățile date de codare, pe de altă parte se pot coda sensuri noi.

...cea lingvistică...

Lingvistul se adresează l i m b i i, o realitate, dată, concretă, ca unui cîmp de semnificaţii (vocabular), sau ca unui cîmp de reguli ale compunerii cuvintelor (gramatica).

...cea logică...

Logicianul studiază reguli implicate în enunţuri adevărate şi caută legea formală — structura logică, condiţie a veracităţii sau falsului.

...şi cea practică.

Iar v o r b i r e a este un alt aspect al însăşi practicii comunicării lingvistice.

O întrebare cheie

Psihiatrul priveşte *ce* se afirmă şi *cum* se afirmă.

Prin întrebarea *ce* află deschiderea spre realitate a insului, măsoară conţinutul de real, iar prin întrebarea *cum* speră să surprindă expresia structurii psihologice.

Dacă aflu *ce* şi *cum* vorbeşti, voi şti cine eşti!. (Sub rezerva concordanţei dintre vorbe şi fapte . . .).

Pentru psihiatru limbajul devine o posibilitate de a defini persoana umană — această realitate dialogantă — surprinsă în cîmpurile de forţe formatoare *prin* limbaj şi dezvăluindu-se *în* şi *prin* limbaj.

Orice discurs poate şi trebuie privit ca un test de proiecţie,[1] deoarece insul va afirma despre sine, fără să-şi dea seama, adevăruri de care el nici nu este conştient.

Discursul devine o mărturie involuntară. Caracterul de proiecţie a textului ar fi una din explicaţiile privind rolul formativ al comunicării.

[1] „Test de proiecţie" înseamnă, într-o accepţiune curentă, transpunere într-o anumită situaţie, studiul persoanei în împrejurări etalon prin care structura psihologică se evidenţiază, se explicitează, şi poate fi „citită" coborînd de la aparenţe spre profunzime.

Deci !

Alături de mesajul propriu-zis — care privește lumea semnificațiilor și a informațiilor intenționate — discursul vehiculează suplimentar și implicit informații privind persoana angajată în comunicare.

Inducție și „contagiune"

Și astfel ajungem la conceptul de *inducție reciprocă* pe care l-am anunțat mai sus.

Conceptul de inducție, neavînd decît o legătură vag sugestivă cu sensul său fizic din electrotehnică, a fost elaborat inițial în psihopatologie, în acea știință abstractă a alienării chemată să identifice marile scheme de destructurare ale suferinței psihice. El a servit la înțelegerea fenomenului de „contagiune psihică" descoperit de alieniști.

Descoperirea inducției psihopatologice ...

Inițial s-au înregistrat situații particulare în care *două* persoane împărtășeau în aparență în mod egal o *aceiași* idee delirantă. La o investigație mai atentă s-a stabilit că numai una singură suferă procesul de degradare a vieții psihice, deci numai unul din cei doi este bolnav în sensul strict al cuvîntului. Celălalt, persoană normală, a suferit doar efectul inductor din partea delirantului, și-a însușit tema delirantă profesînd-o într-o manieră formal identică.

Verdictul medicului psihiatru în acest caz era: delir indus. Starea nu cere o altă intervenție terapeutică decît izolarea inductorului. Dispunem de un argument peremptoriu pentru teza: *există* o contagiune a patologiei psihice.

...și consecințele ei,

Avem impresia că față de delimitarea inițială excesivă și univocă între inductor și indus s-a putut realiza un pas înainte considerîndu-i angrenați într-un sistem *mutual* de inducție reciprocă. Relația inductivă, firește a preexistat tragediei deli-

rante, mai mult chiar, ea ne apare drept condiție obligatorie pentru ca delirantul să-și exercite efectul său inductor. În consecință, viitorul inductor al delirului, la rîndul său, chiar în plină geneză și desfășurare a delirului, se află sub efectul inductor al viitorului indus. Partenerii, fiecare, sînt inductori și induși în același timp, dar nu sub același raport. Chiar din acest motiv dinamica și clinica delirului ce s-a indus se caracteriza printr-o serie de particularități distincte față de delirurile neîmpărtășite, nici cel puțin în parte, de către cei din jur. De exemplu, evoluția era mai lentă și opozivitatea socială mai puțin evidentă.

Prezentarea mai detaliată a acestei situații psihopatologice furnizează argumentul pentru a înțelege de ce alieniștii nu puteau să abordeze teoretic și pragmatic psihopatologia, decît enunțînd ipoteza: *inducția mutuală este o condiție fundamentală a normalității.*

în psihologie.

Normalitatea ni se înfățișează ca un vast cîmp de influențare reciprocă. Normalitatea este în final o... contagiune. Este un efect la un complex de cauze exterioare, față de care determinismul lăuntric este o condiție. Această teză formulată de psihopatologi este valorificată de practicienii științelor umanistice.

Întreaga contribuție la tema relațiilor interpersonale adusă de psihologia genetică și de psihologia transculturală venea în sprijinul acestei perspective de înțelegere a normei.

Modelarea pedagogică, ca situație limită de întîlnire a două culturi, este prin excelență un caz psihologic particular în care, cum sugerează termenul, psihismul

este format, deci „generat" în cîmpul orientat de forţe al unei colectivităţi.

Apartenenţa la o cultură este rezultatul acceptării ei, aderării la ea, insul se adculturalizează sau într-o formă prescurtată se a-culturalizează.

De la normalitate —

Normalitatea psihologică nu poate fi surprinsă fenomenologic în raportul dintre ins şi natură.

Faţă de natură insul nu poate fi nici normal nici anormal.

Verdictul normalităţii se construieşte pe comparaţia dinamică dintre ins şi ceilalţi, pe comunicarea dintre un individ şi ceilalţi.

Clinicianul se sprijină pe însăşi geneza normalităţii care, prin definiţie, nu poate fi de esenţă individuală ci de grup.

la internormalitate.

Conceptul de normalitate se lărgeşte astfel spre sensul de *internormalitate.*

Normalitatea este deci interindividuală şi, prin definiţie este „contagioasă".

Alienistul care consideră şi aplică această teză ca axiomă de bază a activităţii sale nu face nici un fel de concesie desirologică (nu confundă doritul cu posibilul) şi nu este nici victima optimismului său profesional obligatoriu. El ştie că normalitatea se construieşte, se elaborează, se realizează încontinuu. Apelează la acest flux necontenit de reproducere şi atunci cînd cercetător fiind, încearcă să înţeleagă de ce un ins nu mai poate fi menţinut în normalitate prin efectul inductor exercitat de ceilalţi; şi atunci cînd în calitatea sa de psihoterapeut, în alianţă cu universul normalităţii, replasează fostul bolnav psihic în circuitul deschis al influenţelor şi tiparelor lumii.

— Inducția reciprocă se realizează în și prin muncă, atitudini, comunicare, deci limbaj și rezonanță afectivă, comuniune în ideal și aspirații spirituale. Deci comunicarea este angajată la toate nivelele.

Contagiunea normalității și patologiei, la om, ființa dialogului, se realizează printre altele, în dimensiunea limbajului.

Întrebarea la care încercăm a răspunde.

Acesta este subiectul major al cărții: cum pot fi tratate textele — ca realități structurale — sub raport semantic?

Pe de o parte am înțelege rolul structurii semantice, alături de conținutul mesajului, în edificarea normei și patologiei, am înțelege mai clar funcția cuvîntului ca psihotraumă și rolul său salutar în psihoterapie.

Pe de altă parte se deschide o cale de cunoaștere a structurii persoanei.

În ultimul timp se vorbește mult — și bine chiar — despre „reabilitarea" suferinzilor mintali, prin care se înțelege realizarea condițiilor pentru ca reîntorși fiind în lume, prezența lor să fie efectivă — nu formală, deci să poată fi modelați în continuare și menținuți în internormalitate.

Remisiunea socială este o nouă variantă a vindecării practice.

Am aduce în sprijinul acestor considerente și argumente de ordin mai general:

Reflectare...

Transpunerea obiectivului în formă subiectivă, asimilarea realului, ca dimensiune umană primordială nu epuizează conceptul de reflectare. Oglindirea lumii nu poate fi redusă la relația realitate-ins.

...și interreflectare.

Reproducerea lumii presupune și ceea ce am numi *inter-reflectare,* adică latura socială a reflectării, ca schimb de experiență, și de semnificație dintre persoane, reciproc și structurant.

Momentul practicii sociale subliniat de Lenin în fundamentarea teoriei reflectării implică şi „practica psihologică".

Dificultatea definirii psihopatologiei

Înţelegem patologia psihiatrică şi ca o particulară excludere din interreflectare. Despre normalitatea biologică se poate vorbi azi în termeni relativ riguroşi, ceea ce, deocamdată, nu putem spune despre normalitatea psihică.

Firește, există modalităţi psihologice anormale ce pot fi argumentate fără dificultate.

Alteori însă, în special acolo unde se pune problema lărgirii competenţei psihiatrului, instrumentele de lucru sînt abia în faza de elaborare.

Se înfruntă instrumentele şi concepţiile specialiştilor în alienare, cu convingerile de cu totul altă factură ale persoanelor, mai mult sau mai puţin laice, dispuse să afirme şi să creadă, despre sine sau despre alţii, că ar suferi sub raport psihic.

Întîlnirea dintre suferinţă şi boală

Întîlnirea dintre aceste două perspective generează suficiente şi regretabile confuzii, în special acolo unde faptul şi problema suferinţei este transpusă într-un limbaj medical, deci acolo unde apar suspiciuni privind patologia personalităţii sau de stare nevrotică. Cea mai delicată — şi mai comună — sarcină a psihiatrului este decizia asupra suferinţei, de ce sau cînd aparţine ea normalităţii, de ce sau cînd aparţine ea patologiei psihice.

În consecinţă ştiinţa alienării va ţine seama şi de ceea ce ar putea să-i ofere psihologia medicală, ştiinţa despre psihologia suferindului, despre psihologia omului normal pus în faţa problemei bolii şi în acelaşi timp ştiinţa despre psihologia medicului investit cu covîrşitorul mandat de instaurare sau restabilire a

echilibrului seninătății, a agreabilului, a continuiei depășiri prin muncă, creație și înțelepciune.

O justificare...

În concluzie și final, am dori, în primul rînd să prezentăm cititorului scuzele noastre pentru omiterea în expunere a unor definiții standard care să-i servească drept etalon de referință.

...și concluzii.

Am discutat însă despre instrumentele noastre de lucru. Subliniem cu stăruință: conceptele sînt pentru psihopatolog adevărate instrumente de lucru. Cu ele se apropie de problematica normalității și patologiei. Sperăm că ele sugerează acele repere, puncte cardinale, fără de care nu ne-am putea orienta astăzi în complexitatea exasperantă cu care ni se înfățișează realitatea persoanei umane.

Din acest motiv, plasăm problema normalității și bolii în planul sintetic major al antropologiei — știința omului concret și nu a celui abstract.

Deducem normalitatea din realitatea „contagiunii" mutuale realizată pe schema inducției reciproce.

Personalitatea o privim ca o structură investigabilă pe numeroase planuri, emergentă istoric dintr-o realitate dată, măreția și decăderea fiecărei lumi umane putînd fi citită prin condițiile pe care le creează și oferă formării personalității.

Alienarea poate fi rezultatul unui sistem de cauze fie lăuntrice, fie exterioare insului.

Limbajul se impune și se realizează ca un sistem major interuman de comunicare a semnificațiilor și valorilor, pe care Homo significans le transpune lumii în calitatea sa de Homo faber.

Boala și sănătatea se mișcă în cîmpul deschis de ordine și dezordine. Așteptăm

de la conceptul riguros tratabil al entropiei elaborarea unor teze care în viitor să servească poate la fundamentarea axiomelor psihologiei și medicinii.

Căci marile noastre dificultăți, spre deosebire de alte științe, rezidă și în faptul că nu putem opera deocamdată cu axiome, nu sîntem decît în drum spre ele și în sinea noastră îl invidiem pe viitorul confrate în medicină, care în profesiunea sa se va sprijini pe un Euclid.

CAPITOLUL II

Aparență și profunzime în comunicarea umană

Față de capitolul precedent, cu rol introductiv în preocupările contemporane de psihologie, cel de față este un fel de argument al lucrării întreprinse. Își propune să justifice o incursiune analitică în fenomenul de limbaj, care să transperseze aparențele, permițînd evitarea unor capcane ce țin de „suprafața" comunicării, pentru a surprinde profunzimea de structură. În final, după un tur de orizont privind o parte din recuzitele teoretice moderne ce „încolțesc" funcția comunicării, se fixează, mai de grabă se schițează jaloanele extrem de generale ale unei tehnici originale de analiză semantică pentru a ajunge la personajul central al cărții, la o m u l c a r e c o m u n i c ă. Capitolul se ocupă de comunicare, (limbaj și dialog) pe care îl „forăm" de la aparență spre profunzime și apoi spre posibilități de înțelegere riguroase. Am marcat paragrafele ce urmează.

* * *

Geneza comunicării...

Comunicarea s-a născut în practica socială, ca un dialog și a devenit un liant major al existenței sociale.

La început nu a fost cuvîntul ci condiţia dialogului, înaintea dialogului... Ne oprim aici, deoarece ne interesează prezentul omului, fiinţă prin excelenţă dialogantă.

D i a l o g u l are loc sub auspiciile conştiinţei fiecăruia că celălalt îl vizează, îl înregistrează, aprobă, acceptă, cu un cuvînt că este prezent în conştiinţa celuilalt (E. Pamfil).

...şi termenii ei, Emiţătorul (E) se defineşte ca o intenţie, ca un sistem de iniţiativă ce „naşte", generează un mesaj a cărui supravieţuire şi finalizare depind de modul cum receptorul (R) vine în întîmpinarea emiţătorului, de posibilităţile lui de decodare şi comprehensiune a mesajului.

Comunicarea autentică este o situaţie care seamănă cu aceea a unui om care dialoghează cu el însuşi, emiţătorul adaptîndu-se la capacităţile, la lumea semantică a receptorului — şi invers —, receptarea însemnînd o identificare, o opţiune, o dorinţă etc.

Din subiectivitatea noastră noi comunicăm mijlocit, construit, „ales", cu sentimentul libertăţii de a da. *Prin această libertate intimă ne înfrăţim, oferind ceea ce are sens în lumea umană.*

în unitate. Această dublă calitate — un receptor care în acelaşi timp, dar virtual, este un emiţător — marchează reversibilitatea şi complexitatea fenomenului de comunicare umană.

Emiţătorul nu este decît unul din toţi membrii grupului, iar receptorul, ca sistem deschis, este un „reprezentant" al grupului. Comunicarea este posibilă în colectivitatea sudată prin convenţia semnificaţiilor şi a instrumentelor (codului) de transmitere.

Planurile dialogului

Dialogul este biplan. Alături de planul propriu-zis al comunicării între emițător și receptor (E și R) el cuprinde și un alt plan ce se deschide spre lumea obiectală, exprimă astfel o anumită atitudine omenească între EU și REALITATE, implicînd acele valorări oscilante ale diverselor situații în care ființează un individ concret.

O teză cvasi-axiomatică

Comunicarea umană, este în fapt o continuă desfășurare de act între E și R. În perspectiva psihologiei persoanei ceea ce se transmite este expresia codată, cifrată a unui sens conceput sau adoptat de o conștiință, prilejuind unei alte conștiințe înțelegerea și decodarea lui. Genetic sensul este un centru de gravitate a experienței psihosociale și un vector ce se adresează realității. Limitarea considerării comunicării fie la planul individual fie la cel social psihologic este tot atît de eronată ca și confuzia dintre cele două planuri.

Emițătorul și receptorul se mișcă într-un cadru de libertate. Discursul lor nu este finit — cum ar spune matematicienii: limitele sînt „delimitări fără limite" implicite sau explicite. Omul este singurul sistem liber cunoscut din Univers care transformă continuu întîmplătorul în necesar și deține secretul acestei dialectici a cunoașterii.

Defect sau merit al limbajului ?

Și cîte voci nu reproșează limbajului insuficienta sa finisare, vocabularului plurisensurile, conținuturilor necontenita lor retopire, cînd, întocmai această aparentă scădere este principala virtute a limbajului. El este un sistem deschis! Numai astfel poate fi un instrument al omului liber și triumfător.

Comunicarea semnifică racordarea, alăturarea și combinarea în sistemul de libertate, a celor angajați în convenția codării și . . . în sensul mesajului!

Un fel de combinatorie

Comunicăm, dar mereu altfel, într-un univers lingvistic comun, ne exprimăm înnodînd și derivînd, limba suportă diversitatea de nuanțe, posibilitățile expresive sînt practic nelimitate deși structurările imprevizibile, conferă spontaneitate, inedit și libertate celor care o folosesc sînt într-un număr surprinzător de limitat.

Limbajul este o imagine dinamică a relațiilor dintre obiectele lumii cît și a relațiilor dintre om și lume, o imagine a schimbărilor: lumea schimbă omul, omul transformă lumea și se schimbă pe sine în cadrul unui echilibru dinamic.

O față vizibilă a omului.

OMUL este mișcare continuă, alegere și excludere într-o lume care nu este finită, într-o lume umanizată care se construiește prin joncțiunea dintre intenție și act.

Act și deschidere

Etalonul intențiilor și scopurilor umane, instanța sancționantă a semnificațiilor și valorilor este ACTUL, ca d e s c h i d e r e. Astfel, în lipsa scopului spre care tinde, acțiunea nu ar fi umană ci un oarecare fapt natural.

Prin acțiuni, prin fapte proiectate și desfășurate strategic, ne însușim lumea dimprejur, devenim solidari cu lucrurile ce ne înconjoară, eliberîndu-ne „psihoterapeutic" de sentimentul de străin în lumea în care ne înserăm, adîncim și nuanțăm comuniunea cu semenii noștri prin semnificații și valori.

Justificare de poziție

Ne delimităm astfel de acea cibernetică sau acele curente psihologice care trec cu vederea faptul că universul semnificațiilor și sistemul de valori, aspirația axiolo-

gică „controlează" (= determină de sus) comportamentul uman, îi fixează natura, vectorii de receptivitate și tipul demersurilor realizatoare, actante.

Datorită limbajului, individul uman elaborează, dar mai ales șlefuiește, „finisează" o lume proprie, o reprezentare, o imagine și o concepție asupra lumii în virtutea căreia acționează, creează, trăiește și se regăsește în semenii săi.

Limbajul este principala deschidere psihologică. În planul lui, cu instrumentele lui are loc citirea lumii și, în același plan, cu aceleași instrumente are loc exprimarea spre în afară a vieții psihice și care, astfel, poate fi citită de din afară de un observator avizat.

Privind suficiența suprafeței

Este oare suficientă considerarea aspectului superficial, imediat — aparența comunicării — pentru a cunoaște pe cel care comunică? Sau, vom fi obligați să descindem spre profunzimi, spre planuri mai profunde?

Legitimitatea acestei penetrații scrutătoare este indiscutabilă. În ce măsură este posibilă și ... cu ce instrumente?

* *
*

„Încolțirea" faptului concret de comunicare ...

Aparența comunicării, faptul concret al comunicării lingvistice constituie de lungă vreme obiectul unor cercetări concentrice în care se întîlnesc, dar nu colaborează întotdeauna, specialiști în științe umanistice: gramaticieni, lingviști, foneticieni, logicieni, semanticieni. Uneori, domeniu limitrof fiind, este tratat dintr-o dublă perspectivă, ca de exemplu în psiholingvistică sau psihosociologie. Aparența comunicării și a limbajului este însăși desfă-

șurarea în timp a elementelor lingvistice și de semnificație, implicată în predarea oricărui mesaj. Comunicarea instantanee — sincronă — și globală este imposibilă: Mesajul este un consumator de timp, este d i a c r o n, întins în timp. Concretul formal al comunicării, nu epuizează mesajul și s-a încercat insistent depășirea lui.

...și a straturilor profunde.

Tentativa abordării straturilor profunde, a realității lingvistice profunde, a fost deschisă de fiecare perspectivă în parte. Performanțele desigur au fost diferite.

Foneticienii nu au realizat practic progrese dincolo de planul fenomenologic imediat. Gramatica s-a oprit la nivelul unor reguli formale. Unele variante moderne, cum ar fi *gramaticile generative* au constituit eșafodaje artificiale — dar funcționale — pornind de la o serie de criterii abstracte, riguros și consecvent definite, numite *constructe*. Structurile rezultate au fost considerate ca fiind de profunzime, definite în consecință ca realități abstracte și . . . artificiale.

Posibilitatea de atac...

Credem că drumul spre profunzimile limbajului este deschis practic de o metodologie științifică modernă, care, deși extrem de pretențioasă ca teorie, se dovedește suplă și relativ simplă în aplicarea ei.

...prin aceste instrumente:

Informatica, semantica și conceptul de structură oferă strategia cercetării științifice actuale atît spre o definire validă a structurilor de profunzime ale limbajului cît și spre analiza conținutului de semnificație.

Primul „instrument"

I n f o r m a t i c a (= știința despre informație) este unul din fundamentele cibernetici. Dezvoltarea ei, s-a dovedit impresionantă și prodigioasă, în special după ce s-a elaborat un aparataj mate-

matic adecvat pentru a cuantifica (măsura) informația (Shannon). Se calculează cantitatea de informație, pornindu-se de la unitatea de informație (numită „bit"). Se poate ști cîtă informație este stocată, sau cîți „biți" circulă într-un sistem.

În primii ani ai exploziei metodologice pregătite de cibernetică, problemele tehnice dominau paleta tematicii de cercetare.

Cum circulă informația?

și:

Cum poate fi ea protejată?

Acestea erau principalele probleme.

De la amorsare —

Asigurarea „securității" circuitelor informaționale a pretins „amorsarea" canalelor prin care, pe o unitate de timp, putea fi transmisă o cantitate limită de informație. Pe de o parte debitul informațional (comparabil cu debitul unui sistem de canalizare), pe de altă parte zgomotul de fond al sistemului cerea protejarea informației.

Orice sistem de protecție, cum ar fi scăderea debitului — lungirea timpului de transmisie, repetarea mesajului, dublarea canalelor, modificările în amplitudinea energetică a transmiterii concrete etc. era util. Aceste modalități de protecție în actul comunicării au fost denumite *redondanță*. Deci redondanța nu este informație, dar în absența ei informația se anulează: la redondanța zero informația este total neprotejată și nu avem transmisie. Reciproca de asemenea este adevărată: la redondanța infinită informația se „subțiază" pînă la dispariție.

la redondanță.

Aplicare

Sistemul lingvistic preia categoriile de bază informație-redondanță le aplică, în special în încercările de traducere automată.

În cuplul informaţie-redondanţă poate fi prinsă profunzimea comunicării? Credem că nu. Deşi redondanţa minimă, practic nulă, ar fi un criteriu definitor al structurilor de profunzime.

O invocare a topologiei.

În acest sens un argument major ar fi dat de ierarhia informaţiilor: unele sînt cu certitudine superioare ca portanţă şi funcţionează ca nişte centre de convergenţă, spre care gravitează preferenţial un anumit tip de informaţie. Se realizează un cîmp informaţional. Această organizare a vecinătăţilor[1] în categorii concentrice, după criteriul atracţiei este întru totul inabordabilă prin cuplul informaţie-redondanţă.

O altă cvasi-axiomă:

Omul este fiinţă informaţională nu pentru că recepţionează, stochează şi emite informaţie *ci* prin funcţia sa de continuă s e l e c t a r e, r e d u c ţ i e şi i e r a r h i z a r e a ei.

Nici matematica,

Dacă matematicianul calculează de exemplu cantitatea de situaţii — de informaţii — posibile într-o conjunctură dată, demersurile selective ale omului demonstrează că o mare parte din ele — de fapt cea mai mare parte este practic inutilă. Cunoaşterea merge spre informaţiile cheie, spre cele mai semnificative şi cu importantă pondere în perspectiva structurii.

nici tehnica codării,

Pe de altă parte informatica, cu dipolul informaţie-redondanţă este eclipsată în bună parte de problematica c o d ă r i i (transpunerea mesajului într-un sistem convenţional de simboluri sau instrumente portante prin care informaţia circulă) şi d e c o d ă r i i (operaţiunea inversă).

[1] Într-o terminologie împrumutată din topologie.

În cuplul informație-redondanță poate fi prinsă profunzimea comunicării? Credem că nu. Deși redondanța minimă, practic nulă, ar fi un criteriu definitor al structurilor de profunzime.

O invocare a topologiei.

În acest sens un argument major ar fi dat de ierarhia informațiilor: unele sînt cu certitudine superioare ca portanță și funcționează ca niște centre de convergență, spre care gravitează preferențial un anumit tip de informație. Se realizează un cîmp informațional. Această organizare a vecinătăților[1] în categorii concentrice, după criteriul atracției este întru totul inabordabilă prin cuplul informație-redondanță.

O altă cvasi-axiomă:

Omul este ființă informațională nu pentru că recepționează, stochează și emite informație *ci* prin funcția sa de continuă s e l e c t a r e, r e d u c ț i e și i e r a r h i z a r e a ei.

Nici matematica,

Dacă matematicianul calculează de exemplu cantitatea de situații — de informații — posibile într-o conjunctură dată, demersurile selective ale omului demonstrează că o mare parte din ele — de fapt cea mai mare parte este practic inutilă. Cunoașterea merge spre informațiile cheie, spre cele mai semnificative și cu importantă pondere în perspectiva structurii.

nici tehnica codării,

Pe de altă parte informatica, cu dipolul informație-redondanță este eclipsată în bună parte de problematica c o d ă r i i (transpunerea mesajului într-un sistem convențional de simboluri sau instrumente portante prin care informația circulă) și d e c o d ă r i i (operațiunea inversă).

[1] Într-o terminologie împrumutată din topologie.

Or, aici, însăşi istoricitatea codului scapă unei investigaţii în perspectiva informatică.

Codul limbajului poartă amprenta socializării, comunicarea informaţiilor se realizează pe canavaua convenţiei.

ci istoricitatea este încrustată în faptul comunicării.

Istoria limbajului este, astfel, prezentă în actul concret de comunicare (= socializare!), a semnificaţiilor individuale, în investirea cu alteritate a insului. Evoluţia căutărilor omeneşti asupra misterioasei legături dintre lucruri şi cuvinte traduce şi explicitează spaţiul dintre semnificaţii şi obiectele lumii fizice: conştiinţa, rezultată din matricea practicii transformă la rîndul ei realitatea, converteşte orice formă, orice reper, orice moment real în informaţie semantică.

Al doilea „instrument"

Semantica este o ştiinţă a semnificaţiilor, a genezei, a dinamicii şi funcţiei lor formative.

O ipostază demiurgică

Omul, unicul creator de sensuri a devenit situaţie limită pentru acea filozofie care postula primordialitatea semnificaţiei. Semantica filozofică a fost deseori şi eronat confundată cu ştiinţa semanticii.

Unitatea de semnificaţie

Efortul de sistematizare şi de elaborare de concepte a vizat şi aici, în semantică, identificarea unor entităţi de bază. Unitatea de semnificaţie (din grecescul semantikos = care semnifică, sau semainein = a semnifica) este s e m a n t e m u l (de aici s e m a n t i c = tot ce se referă *la*, sau se află în raport *cu* semnificaţia) nu a fost deocamdată definit riguros.[1] S-a apelat la criteriul unităţii, dar, aprecierea unităţii a fost lăsată liberă de condiţii sau definiri. Alianţa cu lingvistica a găsit un

[1] În literatură se citează 26 (= douăzecişişase!) definiţii ale semantemului.

răspuns în semantica lingvistică, disciplină, dar mai ales domeniu de cercetare a raportului cuvînt-semantem. Speranța că cuvintele ar fi containerele exhaustive ale semantemului nu a fost îndreptățită, deoarece ele, semantemele, pot să încapă în haina cuvîntului, dar, *de regulă* ies din limitele lui. Sensul este relevat în întîlnirea dintre cuvinte, deci la nivelul intercuvînt, respectiv inter-semnificații, sau, în acel plan sintetic *sintagmatic* în șirul succesiv al termenilor ce constituie o unitate într-o propoziție. (De la sintagma = ordine, dispunere).

Cuvîntul =conținător ?

Soluția la care aderăm ...

Conceptul de semantem, cum am mai afirmat, nu este definit acceptabil în gramaticile moderne căci este antinomic: pe de o parte se încearcă a fi definit ca o unitate, cu potențialități combinatorii, pe de altă parte se încearcă a fi surprins într-o structură analizabilă nivelic și disociabilă în părți.

Orice discuție privind semnificația în afara comunicării este sterilă, pentru că *comunicarea este modul de existență a semnificației.*

este aceasta.

În realitate semnificația nu poate funcționa decît ca mesaj semantic, atunci cînd este transmisă, comunicată, deci în raporturile contextuale, opusă și confruntată cu celelalte semanteme față de care se diferențiază, dar în același timp în unitatea preferențială cu mulțimea de semanteme prin apartenența comună la „organismul" unitar și indivizibil al limbii, deci *INTERSEMANTIC.*

Intersemantic...

Semnele lingvistice purtătoare, vehiculatoare de informație se condensează în configurații progresive (propoziție, text etc). Cuantumul de informație transmisă crește, dar necumulativ. Contextul, acea

configurație informațională care reproduce relații, raporturi de mare generalitate ale realității, augmentează — completează și nuanțează fiecare semantem, îl explicitează, îl relevă precipitîndu-l în concret. Fiecare semantem se repercută retroactiv asupra celor precedente, conferind un grad superior de precizie și certitudine. Contextul în aparență este un rezultat, dar mai ales, este un plan major de referință, de reverberare semantică. Numit planul sintezelor sintagmatice, el este un adevărat nivel operațional, la care începe viața sensurilor: semantemele trec din sporula încremenită a simbolului în starea lor vie, activă. Și astfel, sistemul lingvistic — visterie informațională — se încheagă într-un instrumentar simbolic de cunoaștere și cucerire a realului, un model uman subiectiv al lumii prin care, ulterior ea, lumea este reduplicată în cunoaștere, comentată, sistematizată. Sistemul lingvistic considerat drept instrumentar, se subordonează fără rezerve practicii sociale.

...și context,

ca nivel operațional.

Semantemul în psihologie...

Semantemul nu poate fi înțeles exhaustiv, ferit de „depersonalizare" și destructurare, decît integrat în ierarhia relațională sistemică în care poate ființa și desfășura dinamic, adică în conștiința semantică reală a insului.

...și ca abstracțiune.

Ca unitate individualizată abstract, semantemul ni se oferă ca un moment metodologic, deoarece în procesul informațional el se relevă în cuplarea cu alte semanteme. Textul poate fi decodat, trecînd dincolo de ordinea liniară a șirului de cuvinte spre acea realitate structurală în care poziția și aria semnificativă a unui element virtual se relevă și se definește *în* și prin raporturi, *în* și prin tipuri de relații specifice dintre semanteme explicitate.

Planul semantic înalt situat, dar nu cel mai înalt în relaţiile dintre oameni (se subordonează idealului şi spiritualului) este un — cîmp de rezumare a experienţei sociale; „trăieşte" prin mobilitatea elastică şi diversă a comunicării umane, prin caracterul său continuu pulsant; prelungeşte neîntrerupt istoria în „feed-for".

În final ne referim la o serie de teze de importanţă.

Forţa prospectivă...

Semnificaţiile nu pot fi neutre faţă de viitor. Mai mult chiar, angajarea în viitor demarează pe filonul semnificaţiei.

Constituirea semnificaţiei este echivalentă cu o re-repartizare a probabilităţilor de acţiune.

...şi geneza semantemului.

Privind apariţia semnificaţiei trebuie considerate două direcţii: 1° genetic 2° dialogant.

Semantogeneza: fapt antropologic

1° În aparenţă, semnificaţia coboară dinspre marea constelaţie a realităţii, dar în fapt ea este o contribuţie autentic umană, inalienabil „cadou" din partea omului care transpune, asupra lumii propria sa condiţie. Individul poate fi propriul său obiect, chiar şi atunci cînd se instituie ca pol pragmatic, pentru a acţiona în cele din urmă asupra lumii obiectelor. Aceasta este o premiză majoră a lui Homo significans.

Ştiinţa semanticii e un studiu al individului uman, care împăcînd prin muncă opoziţia sa faţă de natură, cîştigă dreptul şi atributul de sistem cunoscător al universului.

şi fapt discursiv: „Distilarea" prin dialog

2° Semnificaţia decodată, prelucrată îşi are originea în dialog, dar cum am mai spus ea nu există ca o proprietate a suportului sau a comunicării.

Raportul informativ între doi indivizi umani nu este niciodată (în esenţă şi nor-

malitate) o dimensiune univocă și unipolară, cum este raportul informațional al insului, care pompează informație din realitate, el se încarcă de intenționalitate reciprocă instituită și conștientizată în fiecare, se nuanțează afectiv, se realizează în funcție de nivel de cultură, de profesiune, de vîrstă etc. și . . . devine comunicare ce tinde spre comuniune.

Dorim să atragem atenția că domeniul semanticii ca realitate și știință are legi structurale proprii și presupune delimitarea de legile *gramaticii lingvistice.*

Al treilea „instrument"

Se impune deci un comentariu al conceptului de *structură.*

Scepticii au comparat-o cu o himeră: „toată lumea vorbește de ea, dar nimeni nu a văzut-o"! Ceea ce nu i-a împiedicat pe alții să se gîndească la o filozofie structuralistă, sau mai mult chiar, la „structuralisme".

Structuralism

Structuralismul îl privim ca pe o metodă de gîndire și de cercetare, care pivotează pe conceptul de s t r u c t u r ă și impune cunoașterii compararea structurilor, identificînd coincidențele sau noncoincidențele (i z o m o r f i s m u l și n o n i z o m o r f i s m u l structural).

Structura:

Definind structura unii insistă asupra caracterului ei totalitar (unitar ca întreg), de transformare (nerigiditatea, în anumite limite bineînțeles), de autoreglare (de defensă pentru a asigura propria stabilitate) și posibilitatea de formalizare (de transpunere într-un sistem de notare formală, respectiv într-un model).

Credem că structura este o categorie de deosebită generalitate, de același rang cu timpul, spațiul, mișcarea. Ar putea fi omologată ca un mod de existență a materiei și anume ca stare de agregare a

unui sector de univers capabil de a se opune aleatorului.

rolul ei activ,

Starea structurală divizează evenimentele lumii în necesare (cu care se aliază pentru a se menține) și întîmplătoare (virtual amenințătoare) față de care se opune.

Stabilitatea structurii se află în raport direct cu mulțimea de evenimente aleatorii împotriva cărora este „montată" rezistența ei.

și organizarea

„Nucleul" structurii este constituit de relații stabile — i n v a r i a n ț i i, iar periferia apare ca un halou de relații instabile, din ce în ce mai laxe — v a r i a n ț i i.

Cercetătorul care se gîndește și se orientează structuralist încearcă să identifice invarianții în cîmpul varianților.

Sub raport informațional structura — ca măsura comunicării informatice între două sisteme independente (după E. Pamfil) — devine instrument de cunoaștere, deoarece, investind chiar amorful cu semnificație, (și nonsemnificația este un sens!) organizînd dezordinea aleatorie în jurul unor invarianți, fiind o viziune de mare generalitate, este un model ce ne apropie de esențe.

Conceptul de structură se centrează pe un ansamblu mereu deschis de relații caracteristice și stabile (invarianții), din a căror interdeterminare — niciodată epuizată — emerg ansambluri ordonate, delimitate *de* și în opoziție *cu* aleatorul din jurul lor; structuralismul încearcă astfel să întindă o punte între științele spiritului și cele exacte, să deschidă perspective experimentale în acele domenii de cunoaștere, unde, pînă nu de mult, această performanță nu era imaginabilă.

Funcție epistemologică-

Puntea dintre diversele științe este posibilă prin faptul că, metoda structuralistă izvorîtă și verificată în științele exacte se dovedește corespunzătoare domeniului psihologic și spiritual.

Cercetarea structuralistă este un mod de angajare în realitate, strîns legat de funcția informantă și semnificantă a structurilor.

și metodă.

Metoda structuralistă în științele umaniste oferă un punct de plecare pentru o astfel de tentativă, explicitează contrastul între obiectiv și subiectiv, realizează un fel de sinteză pe un material deosebit de divers ca aparență. În plus, datele nu le putem recolta direct ci numai indirect, decupîndu-le din eșantioane fenomenologice semnificative. Marea lecție a structuralismului ca metodă (și nu ca dogmă!) constă în aceea că, fiecare cercetător poate contribui cu specificul și perspectiva sectorului său de activitate, poate participa la descifrarea acelor zone de cunoaștere în care „presiunea" viitorului neelaborat, dar întîmpinat cu întrebări (!) ne „sufocă" prin suficiența mijloacelor și metodelor de cunoaștere. Omul de știință va apela continuu la noi instrumente de lucru, va elabora, va construi aparataje tehnice sau teoretice, subordonate unei strategii adecvate.

Relațiile sînt formalizabile

Posibilitatea formalizării în domeniul relațiilor, deci a interacțiunilor dintre elementele unui sistem, face posibilă azi aplicarea instrumentarului metodologic a matematicilor și a logicii moderne în științele omului.

În această perspectivă lingvistica și semantica modernă sînt disciplinele cele mai formalizabile, precizia cu care de-

scriu mecanismele limbii, fascinînd și celelalte domenii ale spiritului.

Rezultă un model structural —

Modelarea structurală în semantică ne servește nu numai pentru a descrie funcțiile limbii ci și pentru a explica legitățile ei interne, de ordin structural, prin evidențierea modelelor operaționale care stau la baza alcătuirii enunțurilor concrete.

aplicabil la nivelul semantic.

Noi concepem structura semantică de suprafață a unui enunț cum, dealtfel, vom insista în capitolul următor ca întîlnirea dintre semanteme de diverse categorii (de confruntare a unor arii sau cîmpuri de semnificație):

— în primul rînd întîlnirea semantemelor majore (autor semantic, instrument semantic, act semantic, obiect semantic, scop semantic);

— în al doilea rînd întîlnirea între semantemele minore (determinanți expliciți sau impliciți) și semantemele majore cărora se subordonează.

Se definesc astfel cîmpuri semantice, arii de variație, de modulație" semnificantă în jurul semantemelor majore.

Rezultă o „pulsație" a semantemului major, adică însăși modificarea ariei rezultate din intersecția sa cu un alt semantem major sau, cu determinanții săi.

Valoarea euristică a modelului semantic față de cel gramatical.

Astfel alături de intuibilele relații intersemantice semnalate și de gramatica lingvistică, devin evidențiabile și formalizabile adevărate „mișcări" ale cîmpurilor semantice atît în domeniul autorului, obiectului, cît și al actului semantic.

Importanța lor este de ordin fundamental în structurarea complexă și multinivelică a oricărui mesaj, deci conținutul semantic, ce apare ca rezultat și scop al oricărui proces de comunicare.

constă în penetranța sa spre structura de profunzime.

Eforturile ar fi răsplătite prin dezvăluirea structurilor de profunzime.

Cum am mai spus, gramaticile transformaționale definesc structurile de profunzime și suprafață după niște criterii formale, de validare constructă, în care structura de suprafață exprimă ordinea liniară a elementelor unei propoziții, cea de profunzime fiind un construct abstract, formulat de lingvist, ce exprimă unele relații posibile dintre semanteme (de supra- și subordonare etc).

Un punct de vedere...

Noi încercăm să definim structura semantică de profunzime după un triplet de criterii:

1. Conținutul informațional: practic neredondant (nucleele semantice sînt necirculante!).

2. relațiile structurale: invarianță.

3. criteriul ontico-semantic: definibil prin tipurile de relații (pe care le vom expune ulterior) dintre cîmpurile semantemelor majore, relații pe care le considerăm omoloage ale celor din existență, căci realitatea și semanticul se întrepătrund condensînd și exprimînd o p r a c t i c ă a c t a n t ă.

...și teza pe care se sprijină.

Structura semantică de profunzime, coincide cu structura realității. Această teză rezultă din analizele de texte din capitolele următoare. Izomorfismul structurilor semantice și ale realității o considerăm demonstrată prin investigațiile noastre, dar putea fi dedusă și conceptual, în perspectiva materialismului dialectic.

În structura de suprafață (enunțurile concrete ale unei limbi) structura semantică de profunzime transpare într-o haină redondantă, explicativă, chiar supradeterminată uneori. Altfel exprimat, structura de profunzime din modalitatea ei

ipotetic sincronă se realizează și se împlinește diacronic în discurs.

Diacronismul limbajului este perspectiva trecerii structurilor de profunzime în structuri de suprafață.

Comunicarea lingvistică concretă realizează în cel mai înalt grad condițiile unui *sistem deschis* în care conținutul nu este repetabil în sensul strict al cuvîntului. Se poate *rosti* de două ori identic. Se reproduce concretul, suprafața imediată. Dar... suprafața limbajului chiar stereotipă fiind, conținutul semantic este altul, încărcătura afectivă a adresantului se modifică.

Unii teoreticieni întrezăresc aici himera neînțelegerii dintre oameni. Pericolul este imaginar, deoarece varietatea, fluctuația de suprafață, ascund în spatele lor identicul, invarianța și astfel non-finitul este dublat de finitul ordonat și structurat (profunzimea limbajului).

* *
*

Aplicarea gîndirii structuraliste în științele umanistice

În cele expuse am mărturisit convingerea noastră în posibilitatea „ascensiunii" de la aparenta suprafață spre structurile de profunzime. Literatura de specialitate trădează uneori, dincolo de prudența dictată de etica cercetării științifice, o rezervă nesistematică, de scepticism mărturisit sau nu, atunci cînd se apreciază performanța cognitivă a științelor umanistice.

Spre deosebire de științele exacte care, în studiul unor fenomene naturale extrem de complexe, au reușit să izoleze structuri cu un număr redus de variabile semnificative și să identifice o serie de invarianți, așa numitele științe umaniste par

„zdrobite", chiar din punctul de plecare a cercetărilor, de mulțimea imensă a variabilelor implicate, ne mai fiind posibilă delimitarea structurilor. Ele recurg la metoda eșantioanelor semnificative.

Este adevărat că extrăgînd, lăsînd la o parte, sau, punînd în paranteză o serie de caracteristici și aspecte ale ființei umane o denaturăm și o „depersonalizăm".

Dar știința umană, cere imperios sau să se lucreze cu omul în integritatea sa, sau . . . nimic.

O antinomie de evitat

Omul fiind obiect și subiect, încercarea de a-i ciunti subiectivitatea este o tentativă eroică, insuficientă însă pentru a ne plasa în cîmpul științei obiective. Imaginea ce rezultă este incompletă și nerevelantă căci riscăm să cercetăm nu mai mult decît jumătatea complexității naturii umane. (Să ni se ierte formula trivială „jumătatea complexității", dar sîntem în polemică, iar adversarii imaginari înțeleg numai un asemenea limbaj.).

Științele umane se vor lovi în progresul lor de această antinomie ireductibilă. Ele vor deveni științe experimentale (modelatoare și explicative), aplicînd algoritme[1], care deocamdată nu sînt decît parțial cunoscute, dar se încearcă identificarea lor completă printr-o metodologie plurimorfă.

Sensul experimental al științelor omului —

Științele omului au „defectul" că nu sînt experimentale în sensul curent al cuvîntului. Această afirmație trebuie luată în sensul că faptul uman nu este generat sau reprodus pe cale experimentală dar, în schimb este supus experimentului modelant și experimentului prin prognoză

[1] Algoritm — este strategia etapizată în soluționarea unei probleme.

fiind astfel apoi verificat și corelat cu realitatea.

În această accepțiune poate fi considerată și psihologia ca știință experimentală.

De la inventar și descriere se întrezărește depășirea, trecerea spre un model posibil, dar se înfruntă și riscul ca metodele la care s-a recurs să expliciteze insuficient sau chiar să deformeze tema cercetată.

axat pe experimentul modelant.

Experimentul modelant, este, în același timp: 1° o primă tentativă de verificare a unei ipoteze, trecînd-o prin proba de foc a unui contrast, (transpunerea dintr-un sistem în altul în eventualitatea unui studiu riguros formalizabil) și 2° o primă încercare de aplicare a concluziilor; astfel fenomenologia studiată suferă o reducție de scară, devine mai simplă și mai inteligibilă decît la disecție sau descriere.

Modelarea atentă, la scara statistică, a eșantioanelor reprezentative este un răspuns practic la scepticismul metodologic.

Dealtfel, metodologic ar fi greșit de a încerca să explicităm, deci să schematizăm un fenomen atît de multivalent cum este comunicarea umană, înainte de a înțelege *caracterul lui specific*, complexitatea relației ființă cu ființă care, probabil în Univers nu are replici superioare ci numai echivalente[1].

Întregul aparataj teoretic care susține metoda analizei semantice, fiind utilizat în cartea de față de alieniști, pe eșantioane reprezentative de texte ale suferinzilor mintali, se canalizează spre o mai sistematică, mai profundă și mai structurală înțelegere a suferinței mintale.

[1] Echivalent în sensul izomorfismului structurilor.

O teză euristică . . .

Ipoteza de lucru cu care am pornit era: structurile semantice evidențiabile în diferite situații psihopatologice ar trebui să fie diferite. Implicit textele oamenilor normali se vor deosebi de cele ale bolnavilor psihici nu numai prin conținutul lor, prin mesajul lor (conținutul lor de realitate), nu numai prin structura de suprafață, dar hotărîtor și semnificativ prin structura de profunzime.

Am fost de la început convinși că acolo unde nu găsim structuri de profunzime, procesul comunicativ suferă, se alienează. Acest tip de comunicare este emergența și expresia unei suferințe psihopatologice grave.

De fapt modalitățile vicariante sau de deformare ale structurilor profunde s-ar plasa la una din extremele cauzelor și condițiilor nerealizării comunicării.

În acest caz structura de suprafață, într-un fel liber flotantă, (cum se va vedea în schizofrenie) traduce o catastrofă semantică funciară.

De la nivelul structurilor profunde conștiința semantică „se încarnează", se obiectivează pe trepte motivaționale dispuse nivelic și ascendent spre structura de suprafață și diacronia textului concret.

și corolarul ei.

Operațiunile „încărcării" structurilor de profunzime sînt o variantă de redondanță care deocamdată nu a devenit obiect de studiu a semanticii, dar, probabil această perspectivă de șantier interdisciplinar va furniza informațiile și argumentele necesare pentru înțelegerea răsunetului psihologic și chiar a unui răsunet semantic al tensiunii dintre informație, nivel critic minim de redondanță și nivelul real al redondanței.

Aceste „spații libere", vor fi uneori investite cu valoare afectivă, alteori reduse la o simplă rarefiere de densitate semantică, de deconcentrare sau de banal.

Suferința realizării ar reprezenta o altă extremitate a mecanismelor eșuării comunicării, fie prin bogăția extremă a structurii de suprafață, fie prin limitarea, reducția săracă la nivelul structurii profunde.

În orice caz conștiința semantică în psihopatologie ar putea fi surprinsă, la un moment dat, în și prin viciul de n e r e a l i z a r e a structurilor profunde (aceasta în cazul cînd ea, structura profundă, va putea fi descoperită prin analiza semantică).

De cunoscut: structura de profunzime și cea de suprafață.

Firește, psihopatologia nu s-ar rezuma doar la cunoașterea alterării structurilor de profunzime, dar gradientul de gravitate tinde, printre altele, spre anularea lor. Așteptăm, în convorbirea cu bolnavul psihic să recoltăm date și despre structurile semantice prezente în actul lor de comunicare, ascultăm *ce* comunică și *cum* comunică.

Astfel structurile de profunzime nu sînt doar rampă de lansare și de construire a mesajului semantic dar și o modalitate de așteptare a lui.

Psihopatologul înarmat cu cunoștințe privind structurile semantice este mai bine pregătit să înfrunte alienarea.

Efortul cercetătorului se pune în slujba celor care comunică, singurii de neînlocuit în actul comunicării.

CAPITOLUL III

Un instrument de analiză semantică (ontico-structurală)

1. TREI PLANURI DE APROPIERE SPRE ASPECTELE STRUCTURALE ALE LIMBAJULUI

Limbajul – fapt multinivelic

Pentru psihiatru, limbajul poate fi și trebuie investigat în ipostazele lui: gramaticală, logică și semantică. Cele trei modalități interferează, dar nu se acoperă în întregime. Fiecare perspectivă este o modalitate de apropiere spre aspectele structurale, dar participă cu o notă particulară la explicitarea saturației informaționale a limbajului, respectiv la evidențierea entropiei.

Suficiența nivelului gramatical pentru psihopatologie.

Nivelul g r a m a t i c a l este poate cel mai formalizat, în virtutea incapacității lui de a surprinde dezordinea informațională, vidul informativ sau redondanța hipertrofiată. Structuri gramaticale impecabile sînt compatibile cu erori logice și rarefieri sau ermetizări semantice. De regulă, alterarea structurilor gramaticale, traduce un nivel foarte profund al dramei psihopatologice.

... ca dealtfel pentru nivelul logic.

Nivelul l o g i c, adică al structurilor logice, poate fi insensibil la furtuna ce are loc în momentul gnoseologic. Modalitatea

logică se derulează în aparență more demonstrationis, prelucrînd premize ce se sprijină pe un material prelogic normal sau patologic. De exemplu, în condiții psihologice chiar, nu poate corecta o direcționare greșită dată de o încărcătură afectivă extrem de puternică. În psihopatologie unele deliruri rămîn de neclintit la persuasiune, se mențin ca deliruri, deși, au o structură logică, „aparent" corectă!

În orice caz „cheia" delirului nu este oferită de perspectiva logică.

Pentru psihiatru, discernerea între ceea ce se întîmplă *în* planul logic, și ceea ce este doar ecoul în planul logic al unor evenimente ce se petrec la alte nivele (sub — supra — sau adiacente), devine o problemă de deosebită actualitate.

Nivelul semantic deschide noi perspective

În fine, nivelul s e m a n t i c, suport major al relațiilor de comunicare dintre oameni, este tot atît de mult cîmp de rezumare a experienței sociale, ca și mod al participării aderente și corective la lume. Semanticul verifică prin excelență criteriul entropiei informaționale.

Analizele gramaticale formale ca și celelalte două direcții analitice — logice și semantice — sînt pentru psiholog și psihiatru condiție sine qua non pentru înțelegerea limbajului. Nici una din direcțiile de cercetare nu epuizează fenomenul de limbaj și este utilă doar coroborată cu celelalte.

De altfel confruntarea rezultatelor din planul logic și semantic devine azi posibilă datorită formalizării prin simbolurile logicii matematice, și a teoriei grafurilor. Caracteristicile verificate de cele două cîmpuri nu sînt aceleași, totuși unele aspecte operaționale par să fie izomorfe.

2. SCURT ISTORIC AL METODEI DE LUCRU

Efortul nu este propria sa justificare

În Clinica psihiatrică Timișoara, din anul 1965 se află în studiu un instrument de analiză semantică. Elaborat inițial ca o consecință a unor preocupări de informatică, ulterior, „grătarul" a fost utilizat și verificat în cîteva situații psihologice și psihopatologice.

Primele încurajări

S-a constatat de la început sensibilitatea lui, deci valoarea sa discriminativă, față de grupe de vîrstă (respectiv de școlaritate). Diferențierea structurală insuficientă a limbajului, respectiv a structurilor semantice la nivele mintale deficitare a apărut într-o manieră pregnantă. S-a consemnat complexitatea semantică diferită a textului scris față de cel oral. (În primii ani de școală textul vorbit este mai complex decît cel scris). S-a putut urmări, pe de o parte, la copii normali, diferențierea continuă a structurii semantice a textului, paralel ascendentă cu școlaritatea, pe de altă parte, la oligofreni, insuficienta diferențiere a structurilor semantice, concordantă cu gradul lor de inteligență clinic *testat*.

Din „capcana" gramaticilor generative...

Mărturisim, că la început am pornit pe calea deschisă de gramaticile generative. Ulterior însă, într-o lungă și uneori exasperantă practică de confruntare cu realitatea semantică a textelor, instrumentul s-a diversificat, sau, alteori, a suferit modificări fundamentale, pentru ca acum, cînd scriem aceste rînduri el să fie practic cristalizat, oferind rezultate consistente și diferențiate în diverse situații psihopatologice.

Inițial am acceptat ipoteza existenței a trei semanteme majore: (autor, act,

obiect) şi a semantemelor minore sau a determinanţilor.

Enunţurile au fost clasificate sub raport semantic în cinci categorii de complexitate:

I. treapta fără determinanţi
II. treapta cu determinanţi
III. transformaţii „generalizate" (dublarea unui semantem major)
IV. transformaţii singulare (negaţia şi pasivul)
V . sinteze sintagmatice (cuplarea unor propoziţii în fraze)

...ne-am eliberat treptat,

Deşi schema nu era lipsită de virtuţi, totuşi ea a fost abandonată în favoarea uneia care dezvăluia corespondenţe de ordin calitativ dintre texturile intersemantice şi unele modele psihopatologice, corespondenţe ce s-au dovedit de valoarea unor evidenţe.

...prin adoptarea acestor criterii:

Aceste performanţe ale instrumentului analitic au devenit posibile după ce 1° am considerat un număr sporit de semanteme majore, 2° ne-am dat seama de valoarea unor relaţii ectosemantice, 3° am formulat conceptul de functor metasemantic 4° s-au conturat „cîmpurile" semantice şi „mişcările" lor şi 5° cînd am reuşit să formalizăm toate aceste situaţii cu simboluri din teoria mulţimilor şi teoria grafurilor.

şi astfel,

Analiza semantică a mesajului poate fi angajată după două direcţii posibile:

1). Dintr-o perspectivă semantică c o n c r e t ă aşa cum încearcă modelele de lingvistică generativă. Cuvîntul funcţionează aici ca o structură disecată şi disociabilă (!) în părţi (seme). În consecinţă nu se realizează distincţia dintre conceptul abstract de semantem, forma sa vir-

tuală cu care vine spre și pătrunde în mesaj și forma realizată, v i e așa cum rezultă ea în și prin diacronia mesajului.

am elaborat o tehnică abstractă de analiză.

2). Dintr-o perspectivă foarte a b s t r a c t ă, polarizată pe criteriile 1° relațiilor dintre semanteme (majore-majore sau majore-minore și 2° a structurilor semantice de profunzime și de suprafață. Această metodologie își propune să surprindă întocmai dimensiunea *în* și *prin* care are loc concretizarea semantemului, trecerea de la forma lui subiectivă — abstractă în forma circulantă.

Se reia o definiție

Cum am mai spus, prin analiză semantică înțelegem o modalitate particulară de a formaliza relații intersemantice. Legile notării semantice sînt algoritme proprii, o „gramatică" sui generis. În mod deliberat ne plasăm în afara unei perspective genetice, chiar taxonomice (sistem de definiții, delimitarea sferelor semantice etc.).

Justificarea unei denumiri

Instrumentul cu care am lucrat l-am numit a n a l i z ă o n t i c o - s t r u c t u r a l ă deoarece nu privea exclusiv modalitățile structurale formulabile abstract, ci încerca să releve structurile „aplicate" (implicate) într-o situație concretă.

Considerăm că structura onticului este matricea „așteptării" mesajului de către adresant și, deși este mai important, omologul structurilor semantice cu care operează emițătorul.

O altă teză euristică

Teza noastră de lucru, exemplificată și detaliată în continuare, este următoarea:

Printre algoritmele noastre de deschidere față de lume și semeni, sînt prezente și structurile semantice de profunzime. Cu ele întîmpinăm realitatea; le aplicăm realității sau mesajelor care ne parvin.

O astfel de perspectivă de lucru ni se pare operantă și justificată teoretic, ea ne apropie de condiția unei tratări riguroase. Posibilitatea tratării matematice își are originea în ipoteza (verificată experimental) privind izomorfismul structurilor psihologice și a celor matematice (relevate de Piaget).

Va urma:

Conștienți că normalul nu-l putem formaliza nici integral, nici fără pierderi calitative, ne propunem în continuare:

1). prezentarea unui model de analiză ontico-structurală apt pentru o perspectivă semantică amplă;

2). unele ilustrații clinice care să ofere materialul necesar pentru înțelegerea aportului analizei semantice în psihiatrie;

3). aplicarea și verificarea acestui instrument în marile compartimente psihopatologice.

3. CLASIFICAREA SEMANTEMELOR

Criteriul este axul clasificării

Astăzi ni se pare că principalul criteriu de clasificare a semantemelor ar fi modul în care răspund la decodare.

Toate semantemele se cer a fi descoperite prin decodare (vezi schema I).

În parte, decodarea este o cale deschisă spre sensuri.

Semnificații ce trebuiesc găsite

— Majoritatea semantemelor se cer a fi doar decodate. Sînt semantemele *de decodat* (prin întîlnirea cu alte semanteme).

Le clasificăm în s e m a n t e m e m a j o r e și s e m a n t e m e m i n o r e sau determinanți.

SCHEMA 1

Schemă de clasificare a semantemelor

SEMANTEME		
de decodat		de decodare
majore	minore	
1. Autor semantic 2. Instrument semantic 3. Act semantic 4. Obiect semantic 5. Scop semantic	1. determinanți contextuali 2. determinanți virtuali	Functori metasemantici

Semantemele majore ar fi:

1 — autorul semantic
2 — instrumentul semantic
3 — actul semantic
4 — obiectul semantic
5 — scopul semantic

Semantemele minore (determinanții semantemelor majore) pot fi contextuali sau virtuali.

Semnificații cu care se identifică alte semnificații

— Minoritatea este compusă din acele semanteme la care decodarea (realizată practic în afara întîlnirii cu alte semanteme) este necesară dar nu și suficientă. Sensul lor obținut prin decodare, constituie o indicație privind însuși modul în care să se realizeze decodarea celorlalte semanteme ale enunțului: *semanteme de decodare*.

Semantemele pentru decodare le numim *functori metasemantici*.[1]

[1] Termenul, ca de altfel toate categoriile enumerate, va fi explicat în paragrafele ce urmează.

Acest continuu sprijin, reverberare a mesajului concret asupra lui însuşi ar fi, credem, un fapt fundamental.

! Încrustarea cifrului în mesaj

Mesajul poartă uneori în mod explicit propriul său cifru, alteori, cifrul, într-o existenţă virtuală, trebuie identificat de către adresant.

Semantemele parcurg o „carieră" particulară.

Cele de decodat — de descifrat sau, de identificat — îşi încheie evoluţia lor, odată ce sensul se realizează şi în operaţiunile complexe intersemantice, de continuă reverberare, semantemul de decodat trece din forma virtuală în cea circulantă vie.

Cele de decodare încep să exercite o funcţie operaţională îndată ce au fost decodate, înscriindu-se în modalitatea cu care realizarea concretă, transpunerea din virtual în real a celorlalte semanteme va avea loc în continuare (vezi schema 2).

SCHEMA 2

Mulţimea semantemelor
(*toate* supuse decodării)

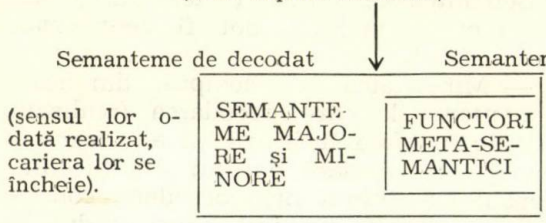
Semanteme de decodat
Semanteme de decodare
(sensul lor odată realizat, cariera lor se încheie).
SEMANTEME MAJORE şi MINORE
FUNCTORI META-SEMANTICI
(sensul lor odată realizat, începe cariera lor operaţională).

4. FORMALIZAREA SEMANTICĂ

„Gramatica" particulară a notării presupune un glosar ce cuprinde simbolurile semantemelor, un grătar abstract de proiecţie a evenimentelor semantice şi un dicţionar ce priveşte notarea relaţiilor intersemantice.

TABEL I

Glosar al simbolurilor folosite la notarea semantemelor.

Semantemele majore, notate cu litere mari de tipar.

N autor semantic (litera N de la „normen")
I instrument semantic
A act semantic
AP act psihic semantic
O obiect semantic
S scop
E emiţător (inclus în acest grup datorită importanţei sale).
X indicele ce urmează după un semantem, arată ordinea acestuia

Semantemele minore, notate cu litere mici

dc determinant contextual
dv determinant virtual
de determinant ectosemantic
dt determinant de timp
dm determinant de mod
dl determinant de loc
nd indicele în faţa determinantului arată numărul termenilor din care este compus
dno indicele ce urmează determinantului, arată ordinea acestuia.

$\overline{X}$ **semantem negat (non-autor, non-act etc.)**
$\underline{X}$ **antisemantem**

~~XZ~~ **semantem virtual sau semantem implicat notat cu literă mare cursivă sau cu**
XZ literă mare de tipar secţionată

↖**A act la trecut**

A↗ **act la viitor**

Pe pagina 72 se află un grătar abstract „extensibil", constituit dintr-o mulţime de semanteme majore în ordinea succesiunii lor (notate cu simbolurile respective). În preajma lor roiesc determinanţii. (Pentru simplificare, instrumentul şi scopul nu figurează). În funcţie de numărul semantemelor prezente într-un enunţ dat acest grătar va fi mai bogat sau mai parcimonios acoperit.

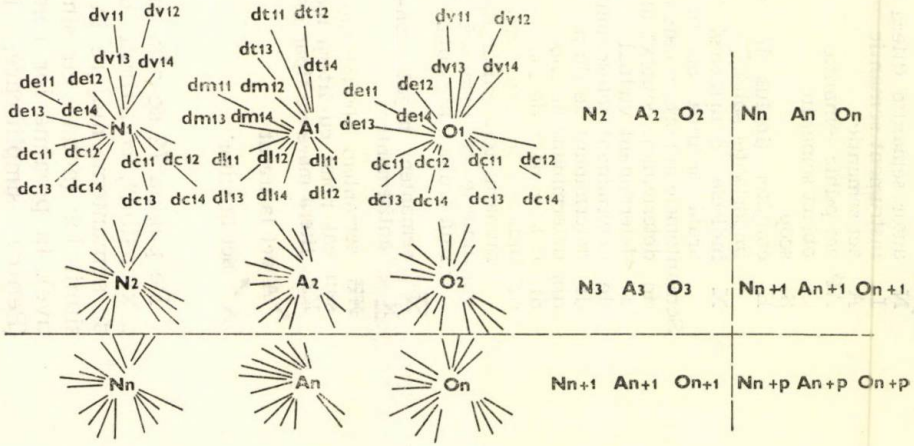
dv11 dv12
dv13 dv14
de11 de12
de13 de14
N1
dc11 dc12
dc13 dc14
dc11 dc12
dc13 dc14
dt11 dt12
dt13
dt14
dm11 dm12
dm13 dm14
A1
dl11 dl12
dl13 dl14
dl11
dl12
dv11 dv12
dv13 dv14
de11 de12
de13 de14
O1
dc11 dc12
dc13 dc14
dc11 dc12
dc13 dc14
N2 A2 O2
Nn An On
N2
A2
O2
N3 A3 O3
Nn+1 An+1 On+1
Nn
An
On
Nn+1 An+1 On+1
Nn+p An+p On+p

TABEL II

Tabel al simbolurilor operaționale

(1)	$X_n \rightarrow Z_n$	Trecerea diacronă, în planul orizontal al mesajului, de la un semantem la altul aflat la același nivel (indice) de ordine.
(2)	$X_n \rightarrow\!\!-\, Z_n$	Sensul ontic al relației intersemantice. Cînd (1) și (2) coincid, pentru simplificare se notează doar prin (1).
(3)	n	Indice de ordine. Semantemele majore ale unui enunț complet poartă același indice.
(4)	$X_n \downarrow X_{n+1}$	Trecerea diacronă, în planul vertical al mesajului, de la un semantem la altul aflat la alt nivel.
(5)	$X_n \downarrow X_{n+1}$	Sensul ontic al relației intersemantice. Acest sens uneori este explicitat prin alte simboluri operaționale.
(6)	$X \subset Z \downarrow Z$	Relație de conținere: X este inclus de Z. (Precizăm că relația de apartenență și de incluziune sînt, în analiza semantică sinonime).
(7)	$X \supset Z \downarrow Z$	Relație de conținere (reciproca situației precedente): Z este conținut de X.
(8)	$\begin{matrix} E & X \\ \subset & \downarrow \\ S & Z \end{matrix}$	Conținere operată de emițător (E) asupra nivelului semantic (S).
(9)	$\begin{matrix} X & & \subset \\ \subset \big\vert & \text{sau} & \subset \\ \subset \big\downarrow & & X \rightarrow\!\!-\, Z \\ Z & & \end{matrix}$	Relație de conținere strictă (X cuprins în întregime de Z).
10)	$X \xrightarrow{U} d$	Relație de intersectare. Semantemul major X intersectat cu un determinant. Intersectarea fiind cea mai frecventă relație, de regulă nu o notăm.

TABEL II (continuare)

(11)	$X \overset{\cap}{\longrightarrow} d$	Relație de reuniune între X și d. La această formulă de tratare se ajunge atunci cînd intersectarea descoperă inexistența unor elemente coincidente: XUd = Ø (mulțime vidă).
(12)	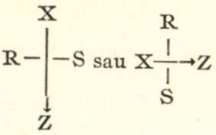	Relație susținută de emițător dar negată de receptor (R).
(13)	$\forall X$	Functor existențial = „tot ce este X", „orice X".
(14)	$\exists X$	Functor existențial = „există cel puțin un X".
(15)	$\exists$	Functor metasemantic (semantem ce direcționează decodarea altor semanteme).
(16)	$\Leftarrow = = \Rightarrow$	Relație de echivalență.
(17)	$- - - \rightarrow$	Relație virtuală sau nesigură.
(18)		Un grup de semanteme considerat ca unitate.
(19)	$\overline{X}$	Semantem negat = non X.

Notă: Aceste simboluri sînt preluate în majoritatea lor din teoria grafurilor. Prin g r a f se înțelege o ordine, o succesiune formalizabilă. Teoria grafurilor își propune elaborarea unui aparataj matematic pentru a trata riguros relația de succesiune ordonată.

5. PERSPECTIVA GRAMATICALĂ, PERSPECTIVA SEMANTICĂ

Sînt gramatici... ...și gramatici

Notația semantică este un limbaj cu legile ei gramaticale proprii. Între gramatica semanticii și legile gramaticale ale lingvisticii, firește, nu există nici un

fel de suprapunere structurală. S-ar putea accepta doar unele coincidențe de suprafață.

Aplicarea notației semantice presupune eliberarea de legile gramaticii lingvistice sau de orice altă „gramatică" (exemplu logică) și astfel, subordonarea în exclusivitate la legile proprii de compunere semantică.

Delimitarea s-a realizat treptat

Primele grafuri pe care le-am construit au fost dominate, eclipsate de gramatica lingvistică. Dar au apărut treptat o serie de date și concluzii care au asigurat purificarea metodei, de exemplu cerința de a trata distinct cîmpul semantic al emițătorului de mesajul propriu-zis. După ce ne-am dat seama de funcția deosebită metasemantică, operațională a conectivelor, a interjecțiilor sau a unor locuțiuni, ele nu au mai fost tratate doar ca liant elementar al textului. Gramatica se ocupă exclusiv de text, fiind indiferentă față de cel care îl redactează.

Ne-am dat seama cu timpul, că față de trei semanteme majore, cîte ne sugera gramatica tradițională sînt de considerat cinci (autor, instrument, act, obiect și scop). La un moment dat, am descoperit printre particularitățile actului semantic, uneori asimilat în cîmpul acestuia, instrumentul semantic.

L-am considerat semantem major, deși gramatica nu cunoaște o entitate echivalentă.

Practica aplicării notației semantice a arătat că alături de intuibilele relații intersemantice, devin formalizabile adevărate mișcări ale cîmpurilor semantemelor majore.

În final, am intuit că o mare parte a concluziilor noastre generale se *apropie*

de unele modalităţi de gîndire matematică.

Acestea vor fi dealtfel temele pe care le dezvoltă subcapitolele ce urmează.

Vor fi aduse încontinuu argumente şi criterii pentru a distinge cunoaşterea şi cercetarea semantică de cea gramaticală, pentru a i se recunoaşte unitatea lor ireductibilă la alte nivele ale comunicării sau la alte modalităţi de studiu.

Justificarea delimitării

Realizarea acestei distincţii este condiţia cooperării şi întîlnirii dintre semantică şi alte ştiinţe pe terenul interdisciplinar al limbajului.

O discuţie privind topica concretă a desfăşurării comunicării lingvistice (dimensiunea gramaticală) şi structura profundă, ar fi interesantă pentru o corectă distincţie dintre cele două perspective.

De la graf...

Putem imagina două modele de graf posibile în analiza semantică:

— Un prim model priveşte diacronia mesajului semantic, ordinea concretă în care sînt atacate pe rînd semantemele unui text.

— Un al doilea model tinde să descopere structura semantică propriu-zisă.

...la relaţia fundamentală.

Relaţia fundamentală, cea dintre autorul semantic şi obiect, prin intermediul instrumentului şi actului ar fi reprezentată în secvenţa:

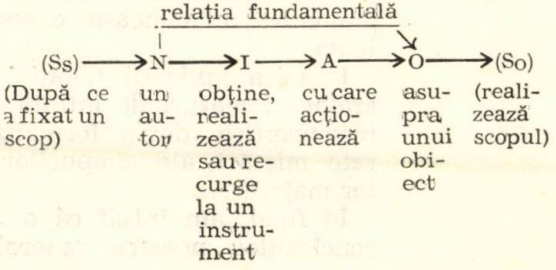

N și O — termeni ai unui circuit cibernetic ?

Comentariu la schemă: Săgeata ce leagă N de O este unilaterală. Faptul ar ține de intenția noastră de a sublinia relația actantă între N și O, desfășurarea de act întreprins de N cu repercusiuni asupra lui O.

Într-o primă tentativă de schematizare, astfel, poate fi surprins obiectul tematic al cunoașterii și semnificării.

Schema aceasta poate fi lărgită acceptînd o dublă relație (reprezentarea printr-o săgeată cu dublu sens) pentru a înțelege:

a) schimbările pe care le suferă N în cursul acțiunii (vezi pag. 99),

b) situația de diateză pasivă în care se află N sub acțiunea lumii. Chiar dacă unitatea actantă se modifică la rîndul ei, sub influența efectelor pe care le produce, totuși relația fundamentală a onticului este vectorul ce leagă pe N de O, relație care, sub acest raport poate fi detașată din cuplajul mutual, cibernetic din circuitul N→O (relație activă) și O→N (relația retroactivă).

Finalitatea caracterizează acțiunea umană

În ceea ce privește scopul (S), el apare exclusiv în cadrul unor acțiuni umane[1]: El poate figura atît la începutul cît și la sfîrșitul ordinei desfășurate. Inițial, (S_s este scopul subiectiv), în forma sa gîndită (în plan psihologic scopul p r e e x i s t ă demarajului spre act), iar în final (S_o este scopul transpus în ontic), pe plan ontic, ca scop realizat, deci ca moment sancționant al acțiunii, care, astfel, încetează.

Coincidență

Graful lingvistic concret poate coincide cu graful relațiilor semantice, atunci cînd textul, în diacronia sa se desfășoară

[1] Modelul actelor neumane ar fi: N→I→A→O

analog cu momentele realității. Dar, textul concret se poate desfășura în multe variante. Textul poate avea chiar desfășurarea inversă.

și necoincidență

$$S_o \longrightarrow O \longrightarrow A \longrightarrow I \longrightarrow N \longrightarrow S_s$$

s-a obținut un scop — prin transformarea unui obiect — acționîndu-se — cu un instrument — aplicat de un autor — după ce s-a decis.

Textul poate debuta cu oricare din semantemele majore sau chiar cu semanteme minore!

Firește, aceste grafuri, necoincidente cu structura relațiilor semantice, privesc aparența, dar aduc cu sine o încărcătură informațională suplimentară, reliefînd, subliniind un anume moment semantic.

Punctul concret de atac are întotdeauna un efect revelator.

(Nu ne angajăm aici în discuția extrem de amplă și dificilă a topicilor lingvistice, care în ultima instanță sînt variante în jurul schemei semantice abstracte! Textul concret este o variantă și față de topica consacrată.)

Repetăm:

Momentul de atac noncoincident cu structura semantică propriu-zisă are o portanță semnificativă particulară.

Două „teoreme"

De aici rezultă faptul că 1° însăși structura are valoare semantică, semnificațiile apar nu numai turnate în cuvinte ci și în relații (de exemplu de succesiune) dintre cuvinte și 2° structurile semantice de profunzime formulabile ca construcții abstracte, sînt — în perspectiva genetică — derivate ontice, deoarece sînt analoage cu diacronia momentelor ontice. De aici izomorfismul structurilor semantice și ontice.

6. CIMPUL EMIȚĂTORULUI

„Amprenta" emițătorului în mesaj —

Emițătorul în operația de codare a mesajului, introduce în mesaj, intenționat sau nu, semnale — contextuale sau virtuale — privind propria sa poziție față de materialul comunicat. Indică uneori chiar și propriile sale operații mintale. Transparența acestor note în mesaj conferă acestuia un caracter personal — limbaj personal — absența acestora, dimpotrivă, conferă un caracter obiectiv — limbaj obiectiv.

și modul de a o releva

Pentru semantică relația emițător-mesaj, (E-M), respectiv emițător-plan semantic (E-S) dobîndește o semnificație aparte. Am reprezentat grafic și am definit această relație ca „planul vertical" al comunicării. Ca un exemplu de formalizare:

E . . . . . emițătorul
↓ . . . . . afirmă despre
N_1 . . . . . autorul semantic din planul mesajului

Graful mesajului propriu-zis

În consecință, și ca replică, relația dintre semantemele majore din planul mesajului, l-am reprezentat și definit ca „planul orizontal" al comunicării.

Ca exemplu de formalizare:

$N_1 \longrightarrow A_1 \longrightarrow O_1$

autorul acționează asupra obiectului

De fapt, emițătorul este întotdeauna implicat,

Relația emițător-mesaj este implicată în orice obiect de comunicare, chiar pentru faptul elementar că în absența unui emițător nu are loc comunicarea (timpul de circulație a mesajului, distanța de timp și loc dintre persoanele prinse în faptul de

comunicare este o altă problemă). Dar oricum, ne interesează măsura și modul în care ea — relația E-M — este evidentă, sau nu, de asemenea maniera în care ea poate fi surprinsă prin notația semantică.

Exemplu:

„Pisica prinde șoarecele"

$$N_1 \longrightarrow A_1 \longrightarrow O_1$$

Formalizarea este incompletă, din timp ce mesajul (prin definiție *orice* mesaj), implică un emițător. Graful corect ar fi:

E . . . . . Un emițător afirmă că
↓
$N_1 \rightarrow A_1 \rightarrow O_1$. . . Pisica prinde șoarecele

În fapt, această implicație a emițătorului fiind general valabilă putem renunța la consemnarea ei. Uneori, desfășurarea concretă a mesajului cere notarea sa.

dar apare și explicit:

Considerăm cîteva situații explicite:

prin locuțiuni,

a — Uneori relația E-M este subliniată redondant prin punți extra-mesaj (locuțiunile gramaticii). Exemple: „Vă spun", „fiți atenți vă rog", „aș vrea să-ți spun ceva", „ascultă vorba la mine", „înțelegi?", „ai priceput?" etc.

Aceste enunțuri, deși fac parte din mesaj nu conțin alt indiciu, alt sens, decît intenția emițătorului de a lua legătura cu destinatarul — un fel de „apel semantic", sau pentru a întări și asigura legătura de comunicare.

confundîndu-se cu autorul semantic;

b — Emițătorul poate fi comunicant expresiv, alteori se poate destăinui sau afirma ceva despre sine. Aici și mesajul și structura sînt „personale". Relația E-M se va înscrie și acum, pe verticală.

De exemplu:
„Eu lucrez"
$N_1 \rightarrow A_2$
notarea va fi completată prin implicarea emițătorului:

E — emițătorul afirmă (relație virtuală implicată)
↓
$N_1 \rightarrow A_1$ despre sine (N_1) că lucrează (A_1).

prin verbe auxiliare,

c — Dar, una din cele mai interesante și neașteptate intervenții a emițătorului în mesaj se înregistrează în cazurile cînd acesta recurge la construcții gramaticale pe axa verbelor auxiliare.

al căror conținut semantic

Pornind de la exemplul „tramvaiul este un mijloc de locomoție", predicatul „este" (sau verbul este) în perspectiva și analiza semantică nu poate fi considerat ca act semantic. Existarea nu implică un act anume (!) și nici nu poate fi transpusă în lumea semantică ca un semantem major. (Tramvaiul nu actează, nu face nimic pentru a fi mijloc de locomoție!).

În enunțul prescurtat „tramvaiul este", tramvaiului îi putem atașa un functor existențial.

$\exists$ N există cel puțin un tramvai (N)
sau
$\forall$ N toate tramvaiele care există

Pentru varianta trecut $\forall$ N, respectiv $\exists$ N, iar pentru viitor $\forall$ N respectiv $\exists$ N.

este însăși o operațiune a emițătorului.

Însă, în enunțul extins la formula originală „tramvaiul este un mijloc de locomoție", constatăm că emițătorul, fără să vrea, mărturisește că a operat logic, după modelul unei incluziuni, că a considerat, a introdus, a clasat „tramvaiul" în

categoria „mijloacelor de locomoție". Enunțul analizat este un exemplu patent de gîndire și atitudine categorială, fiind o garanție că cel care codează sau decodează un asemenea mesaj se mișcă spre planurile supraetajate ale categoriilor. Din acest motiv un asemenea tip de mesaj îl considerăm ca structurat fiind pe verticală. Cel care decodează poate accepta sau nu concluzia conținerii, adică corectitudinea operațiunii mintale a emițătorului, dar în orice caz recunoaște **faptul** incluziunii operate de emițător.

Analiza semantică descoperă actanța emițătorului-

În consecință, enunțul analizat, deși sub raport gramatical este compus din subiect, predicat și atribut, sub raport semantic nu implică nici un fel de act al autorului semantic, ci ilustrează doar operațiunea mintală a emițătorului. Emițătorul este actant! El se desfășoară într-un act semantic. Notarea în consecință nu va recurge la aspectul liniar orizontal sugerat de perspectiva gramaticală:

(1) $N_1 \longrightarrow A_1 \longrightarrow O_1$

tramvaiul — este — un mijloc de locomoție

ci la notarea pe verticală sugerată de perspectiva semantică.

(2) N_1 . . . tramvaiul

$N_1 \subset N_2$ | E | S ↓ — „face parte din", „este conținut de". E = emițătorul, consideră că îl poate include în categoria S = semantică

N_2 . . . un mijloc de locomoție

și o consemnează printr-un semn operațional.

Semnul operațional

E
⊂
S ↓

va apărea în toate situaţiile în care emiţătorul intervine asupra mesajului, adică planul semantic al enunţului se structurează după dimensiunea cîmpului semantic al emiţătorului.

În semantică este inoperantă distincţia matematică dintre apartenenţă (notată cu semnul $\in$) prin care se înţelege că un element oarecare face parte dintr-o mulţime, şi incluziune (notată cu semnul $\subset$ sau $\supset$) prin care se înţelege că o submulţime oarecare face parte dintr-o mulţime.

În relaţiile de subordonare dintre semanteme a afirma că mulţimea conţinută ar fi un element sau submulţime, este o falsă problemă.

Din acest motiv termenii apartenenţă şi incluziune pot fi consideraţi sinonimi în analiza semantică.

Alte argumente privind implicarea emiţătorului —

Nici verbul auxiliar „a avea" ca şi predicatul construit pe seama lui nu are un corespondent semantic de act. Semnifică o relaţie de subordonare, de includere care satisface definiţia proprietăţii. Termenii legaţi prin acest semantem se află într-o relaţie de conţinere, sînt aparţinător şi proprietar. Relaţiile de proprietate le-am tratat analog cu orice situaţie dictată de orientarea cîmpului semantic al emiţătorului, în sensul unei incluziuni categoriale. În această ordine de idei, acte cum ar fi „a da", „a lua", „a dărui", „a transmite", sînt decodabile ca schimbări de relaţii între categorii. În orice situaţie în care un obiect semantic oarecare suport, al actului semantic, iese dintr-o categorie de apartenenţă şi trece în altă categorie, actul însuşi defineşte fie categoria pe care o părăseşte, fie cea în care pătrunde, fie ambele.

și ultimele două modalități.

d — Intervențiile afective în text, aparținînd emițătorului, conferă mesajului o notă personală.

e — Acolo însă unde emițătorul intervine poate cel mai pregnant în structura mesajului, indicînd modalitatea decodării, gramatica descoperă doar niște conective.

Dar despre această problemă am dori să purtăm o discuție aparte.

7. CONECTIV GRAMATICAL SAU FUNCTOR METASEMANTIC

Conectivul „cenușăreasa" gramaticii,

Am întîmpinat oarecare dificultăți la notarea semantică a diverselor conective gramaticale. Am fost surprinși de poziția prevalentă în text a conjuncției, această anonimă entitate, „cenușăreasă", gramaticală (și, apoi, că, căci, atunci, dacă, altminteri, deoarece, din cauză, cu condiția, pentru că, pentru ca, de altfel, iar, deci, în final, cum, alături, împreună etc.). Ea părea să fie încărcată totuși de un sens cu totul aparte.

Am arătat mai sus că toate semantemele se cer a fi decodate, indiferent dacă sînt majore sau determinanți ai acestora. Or, conectivele gramaticale nu se lăsau încadrate în nici una din aceste categorii ale semantemelor „de decodat" și *numai* de decodat. Ele, în aparență, realizează o simplă legătură între diverse sectoare de enunț (printre altele, *astfel* trebuie decodate și înțelese). Totuși, sub raport semantic, încărcătura lor nu era epuizată prin funcția de legătură.

se decodează,

Dacă toate semantemele se cer a fi decodate, s e n s u l conectivelor nu părea să fie „acoperit", epuizat doar prin decodarea sa, deoarece el răsună, într-un fel însăși

dar sensul său

asupra modelului decodării. Portanța conectivelor *ca* mesaj și *în* mesaj privește felul în care decodarea va avea loc în continuare. Conectivul impune, cere un anume tip de decodare. Funcționează ca un ordin la adresa destinatarului, oglindind modul decodării semantice. Sensul profund al conectivelor este de ordin operațional. Ca moment semantic decid întîlnirea dintre structurile cu care adresantul întîmpină structura mesajului. Din acest motiv cariera lor semantică începe de fapt după identificarea sensului, în timp ce a altor semanteme se încheie *în* acest moment.

este de ordin operațional(!)...

Astfel:

„Și" poate însemna: pasajul ce urmează decodează-l după aceleași criterii după care ai procedat pînă aici.

„Dacă" poate înseamnă: sectorul de enunț următor trece-l în categoria condițiilor (a determinanților actului).

Prin această funcție de orientare a evenimentelor intersemantice, conectivul, deci mesajul pe care îl poartă, nu se plasează și nu se mișcă exclusiv în planul comunicării semantice, ci, oarecum, în afara, deasupra comunicării, supraordonat ei în calitate de determinant sau condiție a decodării. Această finalitate privind decodarea, ne-a permis ca în analiza semantică să tratăm și să numim conectivul gramatical ca un *functor metasemantic*[1]. Sensul conectivului detonează nu în mesaj, ci în decodare.

...și detonează în decodare.

[1] *Prin functor* se înțelege în mod curent un indice operațional (precizează ce urmează de făcut *cu*, sau cum pot fi cuplate două funcții, două mulțimi etc.). *Metasemantic* (avînd prefixul meta = alături, deasupra), înseamnă: deasupra unui nivel considerat de semnificații, supraordonat mesajului concret.

Astfel, aceşti functori sui generis creează o punte particulară între emiţător şi destinatar. Emiţătorul contează pe „acordarea" modelului său de cod cu cel al destinatarului. Emiţătorul ştie şi speră că destinatarul va adopta tipul codării, angajîndu-se şi rezonînd pe calea indicată.

şi locuţiunile sînt functori

Funcţii oarecum asemănătoare îndeplinesc şi unele locuţiuni, cum ar fi: cred că, iată, atrag atenţia, după mine, este vorba, precizez etc. sau interjecţiile (prin definiţie încărcate afectiv). Aceste particule de mesaj funcţionează — alături şi dincolo de sensul lor direct legat de limbajul personal — printre altele, ca functori metasemantici, din timp ce conferă o importanţă particulară sectorului de enunţ următor. Destinatarul este invitat şi avertizat să nu rămînă indiferent la sensul direct al enunţului, ci să-l trateze şi să-l recunoască, cel puţin, ca o preocupare deosebită a emiţătorului, să înregistreze importanţa pe care i-o acordă emiţătorul.

Functorii: enunţuri virtuale şi eliptice

În consecinţă, atît conectivele cît şi o serie de locuţiuni, funcţionează şi se decupează în cîmpul semantic al mesajului ca enunţuri virtuale şi eliptice. Recunoaştem un autor implicat, acesta fiind însăşi persoana emiţătorului, un ordin, deci un act semantic, un destinatar (un beneficiar) în persoana receptorului şi o temă a actului (ultimele două din cîmpul obiectului semantic, vezi pag. 103); se *inferă un scop* — pentru ca E şi R să se înţeleagă. Această structură intra-semantică complexă, a conectivelor gramaticale, a interjecţiilor şi a unor locuţiuni, le conferă acestora un rol semantic primordial, ridicîndu-le la rangul de enunţ virtual.

Răsunetul asupra ritmului interior

Functorii metasemantici contribuie la pulsaţia cîmpului semantic prin unghiul

de perspectivă deschis de conştiinţa semantică.

Viziunea stratificantă asupra mesajului, care distinge planul semantic propriu-zis de cel metasemantic, modificările de perspectivă a codării, prin functori metasemantici, pulsaţia gradului de determinare semantică (asupra căreia vom reveni), ar putea fi concepte de lucru care să contureze şi să expliciteze ceea ce înainte a fost numit r i t m i n t e r i o r al limbajului.

8. SEMANTEMELE MAJORE

Iniţial, cînd am imaginat instrumentul nostru semantic, am avut în vedere trei semanteme majore: autor, act şi obiect. Practica semantică ne-a obligat să recunoaştem insuficienţa acestei scheme. Corectivul adus constă în considerarea a încă două semanteme majore: instrumentul semantic şi scopul semantic.

Pledoaria pentru semantemele majore pleacă de la ontic

Legitimitatea ontică a autorului, actului şi obiectului este indiscutabilă; aşa se explică prezenţa lor de la început printre instrumentele noastre de lucru, iar practica notării, a formalizării semantice, nu a trezit nici un fel de rezervă împotriva lor.

Am dori să discutăm de ce celelalte două semanteme majore nu au apărut cu forţa unei evidenţe.

De altfel, instrumentul semantic, nu apare contextual,

I n s t r u m e n t u l semantic nu a fost intuit, ci identificat în practica de analiză semantică, deoarece, el, de regulă, este doar implicat în text şi numai rareori apare contextual. Instrumentul semantic nefiind semnalat explicit decît cu rare excepţii, s-a creat impresia că instrumen-

tul ontic nu și-ar fi creat omologul său în planul semantic! Factor hotărîtor al antropogenezei, al umanizării, al istoriei culturii, instrumentul părea să lipsească din lumea semantică. Dar, cum vom arăta în considerațiile noastre privind structura actului semantic, instrumentul semantic a fost aspirat de către acesta.

fiind aspirat de actul semantic.

Istoricește, cuplul om-natură realizat prin intermediul instrumentului devine dimensiunea actului, astfel actul semantic a aspirat instrumentul. Modelele de mișcare în cursul actării — și a comunicării interumane pe durata actării — au dobîndit specificitate și profunzime prin implicarea instrumentului: nu prin anularea, — dispariția instrumentului din context nu înseamnă anulare — ci, prin cuprinderea lui. Actul irupe în lumea semantică ca relație autor-obiect *cu* și *prin* instrument. Chiar neexplicit fiind, instrumentul semantic, în starea sa latentă, asimilată în act, funcționează ca semantem major, mai mult chiar, definitiva precizare a sensului unui enunț dezvăluie, conturează pregnant instrumentul semantic.

Disecarea actului evidențiază instrumentul

Latența prevalențială a instrumentului

Instrumentul semantic este implicat în act într-o manieră prevalențială. Identificarea lui înseamnă deseori opțiune.

Dacă în exemplul „tatăl a pălmuit copilul" instrumentul (palma) este implicat în maniera unei evidențe, în enunțul „copilul merge la școală", actul „mersului" poate avea loc cu d i v e r s e instrumente, totuși pentru receptor, instrumentul apare cu oarecare claritate, se impune, fiind p r e v a l e n ț i a l.[1] În cazul cînd pentru

[1] Prevalență = forța, probabilitatea crescută cu care se impune o soluție. Valența unui model comportamental, ce depășește pe celelalte.

identificarea instrumentului nu avem la dispoziție nici un element de mesaj suplimentar, vom opta în majoritatea cazurilor, deci cu maximă probabilitate pentru instrumentul „picioarele". Numai în subsidiar vom avea în vedere alte instrumente posibile, cum ar fi bicicleta, căruța, tramvaiul sau trenul (pentru eventualitatea cînd copilul își face școala în altă localitate). Instrumentul prezent prevalențial este deci identificat cu mijloace extrasemantice. Problema este de ordin psiholingvistic și privește conștiința semantică.

este anulată prin mijloace extrasemantice.

O teoremă . . .

Mișcarea posibilă a sensului în jurul instrumentului, conferă textului o anumită tensiune. Instrumentul poate fi considerat în consecință pivot semantic al actului care îl aspiră.

(Instrumentul explicit ar putea în unele situații să fie marca textului științific, în timp ce notarea sa redondantă ar fi înregistrată în special în textele poetice.)

...și aplicarea ei.

Am imaginat o scară a gradului de abstracțiune a actelor în funcție de explicitarea instrumentului, deci a gradului de posibilitate cu care instrumentul poate fi dezvăluit în substanța semantică a actului.

De la acte cu puternică încărcătură concretă, ca de exemplu: a tăia, a găuri, a încălzi (cu instrumente precise!), putem trece prin diverse grade de abstracțiune spre acte cu instrument foarte general (a face, a repera), apoi spre acte noninstrumentale, cum sînt actele psihologice. Instrumentul semantic al actului psihologic ar fi de acceptat doar prin simetrie față de instrumentul actelor concrete, sau prin sentimentul unei analogii. „Actul" percepției de exemplu, se realizează emer-

gent dintr-un mecanism și dintr-o structură neuropsihică. De aici nu rezultă că substratul ar fi un instrument al actului psihologic. Substratul este știut, identificat în procesul cunoașterii, dar „perceperea" t r ă i t ă —, sub forma care ne apare nouă însine, se sprijină pe o substanță, pe un conținut de altă natură, de subiectivitate și proiecție pe periferie. Trăirea pare să fie propriul său instrument semantic.

Pleiada actelor non-instrumentale conferă textului profunzimi de abstracțiune cu totul particulare, în timp ce, cu totul pe alt plan, reliefarea oarecum redondantă a instrumentului, explicitarea acestuia poate conferi textului valențe poetice. Astfel, „cu ochii te-am privit, cu mîna te-am mîngîiat", funcționează cu iz poetic.

Scop ≠ „scop".

S c o p u l semantic, prezent sau nu ca enunț *în* planul comunicării, se cere a fi deosebit de însuși scopul comunicării.

În planul comunicării scopul semantic este de regulă subînțeles.

Destinatarul, inferînd încontinuu textului un scop semantic — și scopul, la rîndul său, ca instrumentul de altfel, este prezent doar într-o manieră prevalențială — se supune unui particular algoritm de decodare.

Și scopul semantic „latent" se dezvăluie prevalențial

Referindu-ne la un exemplu precedent „copilul merge la școală", notăm că scopul semantic inferat va fi cu precădere „să învețe". Șansa unei alte soluții, de exemplu să se joace, să cînte la cor etc. apare hotărîtor mai mică, dacă nu neglijabilă.

Cu toate că scopul semantic este implicat în orice mesaj, totuși, în analizele noastre semantice curente, cel puțin în exemplele pe care ne vom sprijini în ca-

pitolele următoare, nu i-am acordat atenţia cuvenită, nu l-am dezvoltat în aşa fel încît valorile lui semantice să fie exploatate. Scopul semantic vizează într-o manieră particulară relaţiile dintre propoziţii, se cuplează cu scopul semantic al enunţurilor următoare (în special un scop insuficient realizat, sau intermediar „cheamă" continuarea comunicării).

Fiind o categorie de domeniul intersintagmatic, am renunţat, deocamdată, la formalizarea lui.

9. PARTICULARITĂŢILE ACTULUI

Actul semantic în axa timpului —

În concertul semantemelor majore actul ocupă o poziţie centrală. Ar fi definibil ca funcţia semantică axată pe dimensiunea de timp. Considerăm că înscrierea în axa timpului, este atributul major al funcţiunii actului semantic: Indică durata actului ontic, marchează intervalul de timp al întîlnirii autor-obiect, este reperul şi purtătorul transformărilor ce au loc în timp etc. Conţinutul significant este transformarea unui sector de realitate.

şi între polii evenimentului.

Prins într-un eveniment (într-o accepţiune oarecum analogă cu conceptul de eveniment din teoria informaţiei) actul semantic citeşte pe de o parte emergenţa autorului semantic asupra unui sector de realitate, iar pe de altă parte citeşte incrustarea, concretizarea acestei emergenţe în obiectul semantic.

Nota bene !

Anatomia evenimentului devine, prin analogie, anatomia actului.

În perspectiva semanticii genetice, actul este însăşi puntea, legătura dintre autor şi obiect, legătură realizată într-o

manieră specifică. Instrumentul, a fost și rămîne în istoria culturii primordiul actului, expresia, garantul și mai ales suportul unei intenții actante. Doar că, așa cum am mai spus, istoria comunicării a însemnat aspirarea instrumentului de către act.

De la aspectele foarte generale, ca ființare, nemodulată transpunere în axa timpului, ca trăire, ca fapt gîndit de om, actul este proiectat pe o scară a concretizării, pînă la formulele tranzitive.

Soarta tristă a instrumentului ontic echivalat în semantic

În lumea reală, instrumentul operațiunii actante cuplează ferm și distinct autorul de lume, dar în cîmpul semantic, semantemul major echivalent al instrumentului real dispare în cîmpul actelor semantice.

Am imaginat o disecție sui-generis a anatomiei actului întocmai pentru a desprinde implicatul instrumental.

Actul semantic = enunț virtual ?

Vorbind la figurat, o mare parte, — dacă nu majoritatea — actelor semantice sînt comparabile cu un enunț virtual. Cuprind un „sub-act", un instrument semantic propriu, un obiect semantic, — distinct de cel din planul mesajului — uneori un autor semantic (chiar dacă la modul extrem de general) și poate chiar un scop semantic.

Ne vom sprijini pe un exemplu: Actul „a merge". Implică: — un sub-act: „deplasarea"

— un instrument: poate „picioarele", poate „roțile", poate „un angrenaj". Alegerea unuia dintre instrumente se realizează ca punct de sprijin pe context, însă, materialul lingvistic nu este întotdeauna suficient și revelator. În orice caz, instrumentul semantic e s t e implicat într-o manieră prevalențială.

— un autor semantic: mai degrabă o ființă și doar prin analogie sau prin abstracție un dispozitiv, un corp.

— un obiect. Acest obiect implicat în actul mersului ne apare în două ipostaze:

a). suport al deplasării, al pașilor sau al diferitelor momente mecanice[1],

b). momentul final spre care tinde acțiunea.[1]

Actul reflexiv semantic act reflexiv gramatical

Însuși autorul actului — acela care merge — suportă efectele deplasării. Mersul sub raport semantic, este un act reflex și nu tranzitiv!

Contopirea, în asemenea situații între funcțiile semantice de obiect și autor (autorul mersului fiind și beneficiar și suport al actului) conferă dificultăți reale decodării.

„A merge" devine următorul enunț virtual: „Un autor, cineva sau ceva, folosind un instrument, se deplasează pe un obiect (într-un mediu). Scopul desfășurării este însăși schimbarea vecinătăților topologice, autorul suportă consecințele actului".

Răspuns la întrebarea precedentă

Această diversă textură semantică implicată unui act îl face să se deschidă pînă la apertura unui adevărat enunț și explică de ce între semantemele majore actul ocupă o poziție centrală.

Intervenția conștiinței semantice în decodare,

În diacronia mesajului necunoscutele enunțului virtual se soluționează în parte, restul semnificațiilor rămase în suspensie sînt decise prin opțiune, adresantul, reducînd orice mesaj la inteligibil, conferă acestuia cele necesare pentru sensul cu cea mai mică șansă de contradicții interne.

[1] Suportul deplasării ca și punctul final spre care tinde, ar putea fi codate ca determinanți de loc sau modali.

decide uneori asupra sensului actului semantic,

Enunţul implicat de actul semantic este de exasperantă diversitate. Sînt posibile toate variantele de la maximă generalitate (un obiect se află în mişcare) pînă la aspecte concrete (actul păşirii). Dacă ţinem seama şi de sensurile figurate, mediate, obţinem măsura dificultăţilor decodării semantice.

depăşeşte dificultăţile date de absenţa obiectului.

De multe ori, gradul de nedeterminare a instrumentului implicat de / în act este dat şi de necunoaşterea certă a obiectului.

Concluzie: inextricabila relaţie act-instrument.

Analiza structurii semantice interne a actului aduce argumente în sprijinul distincţiei între perspectiva gramaticală şi semantică, obligă la a recunoaşte instrumentul semantic ca analog al celui ontic, pivot al întîlnirii om-natură. (El, instrumentul, rămîne, în lumea semnificaţiilor, înscris ca semantem major, chiar dacă el transpare doar prin ceea ce numim structura intrasemantică a actului.)

10. CRITERII DE CLASIFICARE SEMANTICĂ A ACTELOR

Nucleul semantic al actului *este* schimbarea petrecută în axul determinant, prin cuplul cauza-efect.

Unde cuantumul schimbării diminuă sau nu are loc, actul se rarefiază pînă la dispariţie.

Criteriile de clasificare sînt: a — instrumentul, b — actantul, c — efectul asupra semantemelor, d — negarea actului, e — contrariul actului.

Ce este pivotul actului?

a — După criteriul instrumentului semantic. Dacă instrumentul este prezent contextual în enunţ sau implicat în act, atunci este garantul cauzalităţii, defineşte grupul actelor i n s t r u m e n t a l e.

Un instrument concret, un instrument la figurat.

Actele non-instrumentale, sau cu instrumente la figurat, formează o categorie aparte, de o deosebită abstracțiune.

Actele psihologice, cele gîndite, simțite, proiectate etc. sînt operații ale emițătorului, au ca temă evenimente ce se petrec în realitatea psihologică sau în realitatea înconjurătoare.

Actele instrumentale și non-instrumentale pot fi considerate ca tipuri distincte de complexitate, cele instrumentale fiind în ansamblu mai concrete și de complexitate inferioară ca definire, față de cele non-instrumentale, mai abstracte și mai complexe.

Cine actează:

b — După criteriul actantului, distincția între actele, operațiile mintale ale emițătorului și actele autorului semantic din planul enunțului, permite să se vorbească despre modalități verticale și orizontale de acțiune.

autorul semantic,

1° Ne aflăm în modalitatea orizontală ori de cîte ori enunțul privește legătura dintre autorul semantic și obiectul semantic, realizată printr-un act semantic. Aceasta este substanța propriu-zisă a enunțului. Mișcarea are loc în planul semantic al mesajului.

Planul în care actează autorul semantic, este prin definiție orizontal.

sau emițătorul?

2° Ne aflăm în planul vertical al enunțului în acele situații în care emițătorul însuși operează categorial cu autorul semantic din cîmpul propriu-zis al enunțului.

De exemplu: „Petrică este un elev" se oferă ca plan vertical de decodare, deoarece „Petrică" este *gîndit* ca făcînd parte din categoria elevilor, este inclus de către emițător în această categorie. Despre „Pe-

trică" aflăm în ce categorie trebuie să-l căutăm. Despre emițător aflăm că el este capabil de operațiuni categoriale. Nu știm însă practic nimic cum actează Petrică *pentru* a fi elev, *pentru* a-și asigura calitatea, atributele de elev.

Unde se citește efectul?

c — După criteriul efectului asupra altor semanteme, actele semantice pot fi clasificate și după cum efectul lor se poate citi în 1° cîmpul obiectului, 2° în cîmpul autorului, sau chiar 3° în cîmpul actelor.

În cîmpul obiectului;

1° Schimbarea în cîmpul obiectului semantic poate fi de tip tranzitiv sau de translație.

are loc o transformare,

— Modelul tranzitiv presupune o transformare reală a obiectului de la un mod de existență la altul, ceea ce în lumea semantică concordă cu o transpunere dintr-o categorie într-alta.

Modelul codării ar putea fi imaginat în trei variante: 1. Trecerea, sub efectul unei acțiuni, dintr-o categorie în alta, 2. Transpunerea obiectului într-o altă stare, în care apar sau dispar determinanți contextuali respectiv virtuali, 3. Includerea gîndită a obiectului într-o altă categorie.

Reprezentarea grafică a acestor trei situații o redăm mai jos:

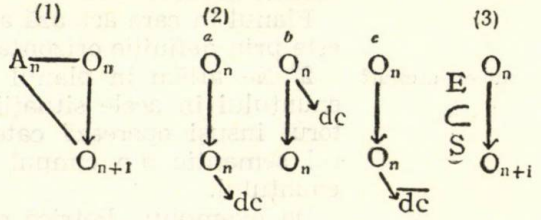

Sub efectul actului are loc | Trecerea în altă categorie | Trecerea în altă stare | Apar determinanți contextuali | Dispar determinanți contextuali | Dispar determinanții virtuali | Includere gîndită

„culisare" de decor.

Translaţia, sau actele prin translaţie modifică poziţia autorului printr-o dislocare a preajmei, comparabilă cu schimbarea de decor. Alteori, autorul semantic modifică relaţiile lui cu lumea mişcîndu-se el prin mers, înot, zbor, înălţare, coborîre, apropiere, depărtare etc. el fiind, sub raport semantic, suport al acţiunii.

În cimpul autorului:

2° — Schimbările petrecute cu autorul semantic constituie grupa actelor *reflexive*, — prin reverberarea efectului, sau pasive, cînd autorul se expune (ca obiect logic — semantic) efectului unor acţiuni exterioare.

Aceste transformări ale autorului ar putea fi reprezentate în formalizarea semantică în acelaşi mod ca şi transformările obiectului:

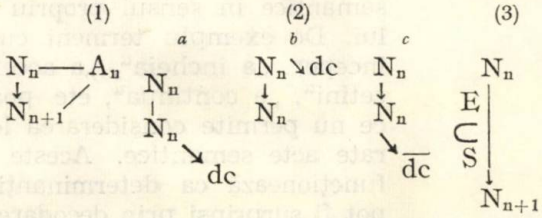

Actul semantic poate fi contextual; atunci se ştie cu certitudine pe ce cale şi prin ce etape a fost modificat autorul semantic. Alteori este implicat; atunci cîmpul acţiunilor rămîne nedefinit, ca de exemplu în situaţiile următoare: întristare, îmbătrînire, îmbolnăvire, orbire etc., adresantul nu dispune de informaţii suficiente pentru a surprinde actul. În aceste cazuri transformările pot fi de tipul (2), se poate nota eventual, un act semantic vid contextual.

Cel mai frecvent apare modelul incluziunii (3) realizat prin operaţia de gîndire

fie a emițătorului, fie a autorului semantic din mesajul suprapus.

Transformările pe care le suportă autorul sau obiectul semantic, mișcările lor semantice, sînt prezente în orice enunț.

autorul semantic se modifică întotdeauna.

Privind autorul semantic „actant", am consemna o modificare particulară a sa, implicată chiar în cazul unei acțiuni tranzitive de scurtă durată. Este actant un timp limitat, el încetează însă să fie autor odată ce și-a atins scopul. Enunțul concret surprinde doar un moment al transformărilor autorului, de intenție, desfășurare, sistare. Explicitarea acestor transformări se dovedește rareori necesară, se impune, uneori, în funcție de unele situații în orice caz impuse de text.

În cîmpul actelor semantice:

3° — Schimbările care se petrec cu actele semantice nu sînt produse de acte semantice în sensul propriu al termenului. De exemplu termeni cum ar fi: „a începe", „a încheia", „a accelera", „a încetini", „a continua", etc. poartă un sens ce nu permite considerarea lor ca adevărate acte semantice. Aceste semanteme funcționează ca determinanți de mod și pot fi surprinși prin decodarea semantică, în complexa dinamică a actului semantic major la care se referă.

Determinanții de mod de acest tip notează, consemnează, că actul semantic fundamental se modifică sau rămîne același.

Orice act semantic major poate fi inițiat, abandonat, reluat, potențat. Descrierea contextuală a momentelor actului semantic înseamnă determinarea lui într-o anumită fază și enunță ipoteza: actul semantic, pivot al decodării se află și el într-o continuă mișcare pulsantă.

are loc un act ?

d — N o n-a c t u l, actul negat ocupă o situaţie specială. Situaţia instaurată apare ca negarea transformării posibile a obiectului sau autorului semantic. Obiectul sau autorul semantic nu se va modifica, cel puţin, în regimul notat în enunţul semantic.

Exemplul: „Copilul nu merge la şcoală" ilustrează această particulară situaţie. Nu avem însă nici un indiciu contextual privind cauzele sau acţiunile ce se opun.

act contra „act".

e — A n t i-a c t u l este întocmai acel complex semantic de act care ţine în echilibru un alt complex actant. Rezultatul final, privind obiectul sau autorul semantic, — nemodificarea lor — este acelaşi ca la non-act, dar realizat printr-un mecanism lăuntric explicitat, prin echilibrul formal de forţe, deci nu printr-o simplă negare, şi în nici un caz printr-o operaţie mintală. Non-actul este deci, de regulă, definibil ca un mod de consemnare a actului semantic nedesfăşurat, fie de către emiţător fie de autorul enunţului supraordonat, în timp ce anti-actul priveşte explicit onticul şi transpunerea realităţii în lumea semantică.

11. CÎMPUL AUTORULUI SEMANTIC

Autorul actează... şi se modifică —

O serie de concluzii privind mişcările autorului semantic pot fi preluate din cele spuse mai înainte.

autoreflexiv,

Astfel, modelul autoreflexiv, auto-repercutant, de autocircuitare a autorului semantic cu sine însuşi apare evident în toate operaţiunile în care el suferă deplasări, desfăşoară activitate mintală, viaţă psihologică în sens foarte general,

acte de trăire sau acte deliberate orientate asupra propriei sale persoane, (echivalentul în planul semantic al diatezei reflexive).

dar și în condiții tranzitive,

Dealtfel, autorul semantic, chiar într-o relație tranzitivă cu obiectul semantic se modifică și el inevitabil, deoarece:

1° — în ontic, modificările produse prin acte tranzitive sau de translație se repercută și asupra actantului.

2° — adresantul, în operațiile sale de decodare, transpune această schemă ontică asupra mesajului.

3° — semantemul autor se modifică în cursul decodării, în treptele succesive de identificare și precizare, în măsura în care se dezvăluie direcția și modul actării sale, ritmul și studiul interacțiunii cu obiectul semantic etc.

Conștiința semantică a adresantului înseamnă atitudine motivată structural, întîlnirea sa cu structura mesajului explică de ce domeniul semantic nu poate fi tratat plenar cu instrumente semantice „p u r e". Aceste considerente justifică abordarea analitică a aspectelor structurale ale limbajului cu un instrument de analiză ontico-structurală.

este prins în reverberarea retroactivă a enunțului.

Reverberarea retroactivă a oricărui rezultat sau efect din cîmpul semantic al obiectului asupra cîmpului semantic al autorului conferă enunțului o particulară „pulsație interioară". Retroacțiunea de la efect la cauză (de la obiect la autor semantic) poate fi urmărită și tratată în planul onticului (autorul semantic actant prin forța împrejurărilor schimbate se modifică) și în procesul decodării.

Decodarea semantică a enunțului, desfășurarea eminamente temporică este comparabilă cu acoperirea treptată a unei pa-

gini albe, inițial prin semne provizorii de suspensie, pînă la o pagină scrisă. Operațiunea se sprijină pe și constă din ecouri reluate, răsunet continuu, retroactiv, — ca un vis a tergo particular —. Fiecare moment semantic oferă cîte o cheie sau răspuns la punctele de suspensie rămase în urmă. Astfel, chiar la încheierea enunțului mai aflăm ceva despre autorul semantic, cu care făcusem cunoștință la început. Autorul se îmbogățește, se transformă și se precizează continuu.

Orice nouă relație dintre semanteme înseamnă mișcarea lor

Subliniem cu stăruință că una din principalele și neașteptatele concluzii care rezultă din aplicarea instrumentului semantic imaginat, este continua „m i ș c a r e" a semantemelor majore. Dacă pornind la lucru am avut sentimentul (sau am acceptat ipoteza) că vom lucra exclusiv cu relații intersemantice, — fie între semantemul major și determinanții săi, fie între semantemele majore — pe măsura în care modelul își descoperea virtuțile ne dădeam seama că mișcarea semantemelor depășește în importanță tipul relațiilor inter-semantice.

Autorul enunțat ≠ autor actant.

În această ordine de idei un autor semantic și un act semantic se intersectează formal și relația lor poate fi ușor formalizată. Dar, între autorul semantic e n u n ț a t și autorul a c t a n t (așa cum apare el *după* enunțarea actului semantic) apare o remarcabilă deosebire. Deosebirea se instaurează într-o mișcare sui-generis. Sensul inițial se îngustează sau se lărgește. Noua stare se realizează probabil exponențial într-o mișcare semantică. Adresantul trăiește sentimentul unei mișcări, noul cîmp de semnificație nu se conturează instantaneu, ci în dimensiunea unei durate.

În legătură cu aceasta am dori să stăruim asupra unui aspect reluat și în altă parte a textului, privind ordinea în care se succed semantemul major și determinanții săi.

Autor predeterminat ≠ autor postdeterminat

În legătură cu aceasta am dori să stăruim asupra unui aspect reluat și în altă parte a textului, privind ordinea în care se succed semantemul major și determinanții săi.

Predeterminarea autorului

Unul din modele este cel propriu limbilor germanice. Deschiderea lor particulară se caracterizează prin parcurgerea diacronică a cîmpului determinanților. Semantemul determinat soseşte ulterior. Această desfăşurare lasă sensul în suspensie, pentru o durată apreciabilă, ca apoi, la apariția tîrzie a semantemului major să permită precipitarea bruscă a sensului.

Ca și cum o spirală ar fi parcursă centripet cu o foarte mică viteză inițială dar cu o deosebită accelerație finală. Mișcarea semantică se derulează de la periferia determinanților spre nucleul de semnificație. Se recoltează un număr de caracteristici aflate într-o particulară suspensie care în final conglomerează pe substanța semantemului major.

Postdeterminarea autorului

La limbile latine mesajul se desfăşoară și se structurează prin notarea inițială a semantemului major, urmat apoi de determinanții săi. Se pleacă de la un cîmp semantic, incomparabil mai îngust — și mai precis! — decît haloul determinanților în și cu care se deschid limbile germanice. La limbile latine, față de cele germanice, putem vorbi despre o arie mai delimitată a bazei semantice de plecare. Într-un fel, gradul de nedeterminare, gradul de incertitudine inițială a mesajului este mic, conținutul semantic fiind

centrat. Adresantul nu se mișcă în cîmpul nerevelator și deocamdată non-aparținent, al determinanților ci, pornește de la platforma bine conturată a semantemului major. Latența pînă la precizarea sensului este mică: primul determinant care va acompania semantemul major, va contribui, pe mai departe, hotărîtor la îngustarea și precizarea prin delimitare a sferei semantice. Recurgem la imaginea de mai înainte: derularea contextuală a determinanților are loc ca și cum centrifug de la un punct inițial al spiralei spre exterior și periferic.

Două sisteme de pulsare semantică

Se pare că rezultă sisteme semantice pulsante după două modele distincte:

— unul saltator de la deschideri semantice inițiale foarte ample, prin suspensii durabile, spre precizări bruște (propriu limbilor germanice);

— unul de precizare continuă, probabil exponențială, a unor deschideri semantice sensibil îngustate, printr-o suspensie inițială neglijabilă, spre sensuri finale lent conturate (propriu limbilor latine).

Modelul nostru semantic surprinde prin structura sa de graf ordinea derulării de la determinanți spre semanteme majore sau invers, definind astfel tipul de mișcări în care se explicitează semantemele majore.

12. CÎMPUL OBIECTULUI SEMANTIC

O serie de aspecte discutate în capitolul precedent privind cîmpul autorului semantic, sînt valabile pentru cîmpul obiectului semantic. De exemplu: ceea ce

se referă la gradul de determinare, lărgimea bazei de plecare la tratarea obiectului semantic (în raport cu determinanții), latența precipitării sensului, particularitatea parcurgerii contextuale a determinanților, și, firește, panta explicitării semnificației. Aceste aspecte sînt argumente valabile pentru a accepta ideea unui cîmp al obiectului semantic.

Se mișcă și obiectul semantic (!) într-un cîmp:

Am dori în continuare să detaliem situațiile multiple în care obiectul semantic poate fi întîlnit.

implicat ca suport,

a — S u p o r t al actului prin care se acționează. De regulă suportul semantic este implicat și nu figurează în context. Din acest motiv apar tensiuni între context și implicație.

De exemplu: „Ionică a făcut o praștie".

Suportul real al actului nu figurează în enunț. Ar fi însemnat ca în context să apară o cracă bine aleasă în formă de V, cauciuc, piele, sfoară. „Praștia", obiect sub raport gramatical, în cîmpul semantic nu este obiect semantic s u p o r t, el marchează etapa finală a obiectului semantic. În momentul realizării praștiei acțiunea încetează. „Ionică" actează pînă ce aduce obiectul la stadiul de „praștie" cînd firește sistează acțiunea sa. De aici încolo va acta *cu* praștia. Într-un viitor enunț praștia ar fi instrument semantic.

Faptul că în imensa majoritate a enunțurilor suportul acțiunii lipsește, devine pentru semantician un motiv important pentru o corectă apreciere a obiectului semantic.

explicit ca rezultat,

b — R e z u l t a t al actului. El este obiect semantic în măsura în care poate fi acceptat ca s c o p. Pe de altă parte, ca echivalent semantic al unei anumite etape ontice, indică stadiul în care se trans-

formă, sau situaţia în care este transpus suportul acţiunii odată ce ciclul de activitate se desăvîrşeşte şi se suspendă.

ca temă,

c — În toate actele gîndite sau trăite obiectul semantic apare într-o formulă sui-generis. Obiectul semantic este *tema* activităţii psihice.

Exemplu: „copilul a văzut avionul".

Avionul este reper spaţial vectorial al actului perceperii. Avionul tot timpul cît este văzut de copil nu suferă nici un fel de schimbare. S-ar pune problema asimilării temei trăirii ca obiect semantic. Bazîndu-se pe analogia activităţilor care emerg de la om (extroversie, extratensivitate) cu cele care se petrec în lumea psihologică a omului (introversiune, intra-tensivitate) vom considera tema acţiunii psihologice ca un tip posibil de obiect semantic.

sau destinatar.

d — Destinatarul acţiunii, ca final direcţional sau ca beneficiar al unei acţiuni, ar putea fi acceptat ca obiect semantic, din timp ce se modifică şi el la rîndul său. Totuşi, de regulă, fără să fim întrutotul satisfăcuţi de soluţia găsită, destinatarul l-am trecut în cîmpul determinanţilor actului, notîndu-l ca un determinant de loc.

13. SEMANTEMELE MINORE

Semantemele minore sînt diferite categorii de determinanţi ai autorului, actului, obiectului, instrumentului şi scopului semantic (atunci cînd acestea sînt prezente în mod explicit în enunţ). Relaţia dintre un semantem major şi determinantul său este, de regulă, de intersecţie. (U). Rezultă un teritoriu semantic mai îngust

Semantemul minor precizează semantemul major, de regulă ...

decît cel original al celor două semanteme: teritoriul comun, coincident. Astfel determinarea, recte intersectarea înseamnă de regulă un spor de precizie.

deci nu în toate cazurile

Uneori semantemul major şi determinantul său par să nu se intersecteze. Rezultă un teritoriu semantic mărit. Exemplu: „muzică verde". În acest caz relaţia intersemantică ar putea fi de reuniune ($\cap$). Pe teritoriul lărgit prin sumarea celor două semanteme se poate încerca identificarea sensului. Acest mod de apropiere semantică este pretins de textele poetice. Astfel „muzica verde" poate deveni imagine a pădurii, a mării etc.

Alăturarea semantemelor nu înseamnă întotdeauna

Astfel relaţiile dintre un semantem major şi un semantem minor fiind neobligatorii, dacă le privim din punctul de vedere al informaţiei transmise sînt de alt tip decît relaţiile dintre semantemele majore. Dacă întîlnirea dintre semantemele majore, în cele mai multe cazuri furnizează o informaţie semantică, întîlnirea dintre un semantem major şi determinantul său poate implica banalitate, automatism, redondanţă, iar uneori preţiozitate, emoţie, subliniere, sau mod direct de comunicare.

plus de informaţie,

sau structuri mai complexe.

Teza de lucru după care un subiect, predicat sau complement cu determinanţi implică o structură semantică mai complicată decît un semantem major luat singur, suferă astfel un corectiv.

Elaborarea unui sistem suplu de notare semantică a relaţiilor dintre semantemele majore şi minore, poate servi ca punct de plecare pentru surprinderea şi formalizarea banalului şi originalului.

Determinanţii semantemelor majore pot apărea în mesaj fie explicit (adjectivele, dezinenţele, sufixele, în cazul autorului;

Explicitul semantic se lărgește spre determinanți virtuali

adverbele și locuțiunile de timp, de loc, mod, etc. în cazul actului ș.a.m.d.), fie ca determinanți virtuali, care, deși nu sînt prezenți în textura mesajului, funcționează ca implicații, ca referiri *la* sau sprijin *pe* pasajele anterioare, continuări ale acestora. Cel mai evident apare acest lucru în cazul propozițiilor eliptice sau monomembre. În afară de cele două tipuri de determinanți amintiți, am considerat necesar să distingem în cadrul modelului nostru și un al treilea tip de determinanți pentru care am folosit denumirea de determinanți *ectosemantici* ce se referă la suprastructura afectivă a mesajului, decodată ca informație lăuntrică, ca intimă confesiune. Cu certitudine, limbajul scris și cel oral diferă prin extensiunea lor ectosemantică. Prezența sau absența determinanților, ponderea lor în structura mesajului conferă acestuia un caracter personal, descriptiv sau, dimpotrivă, un caracter obiectiv.

și ectosemantici.

14. METODOLOGIE SINNOETICĂ

În loc de concluzie

Analiza limbajului o concepem ca un demers în două direcții 1° — spre bogăția constatativă-analogică a limbajului, deci existențială de traductor al realității, 2° — spre mobilitatea lui semantică. Se impune în consecință elaborarea unei metodologii adecvate, s i n n o e t i c e[1] pentru a explicita evenimentele intersemantice majore, acele relații stabile dintre semanteme care ar putea fi considerate

[1] S i n n o e t i c, de la grecescul sin = împreună, noos = cunoaștere, deci cunoaștere confluentă.

drept invarianți. Cele mai fine și mai nuanțate mișcări semantice, ca și cele din aria variaților, probabil nu vor putea fi surprinse, dar, nici nu am formulat un asemenea scop. Dacă analiza descoperă și permite formalizarea tipurilor fundamentale („mame") de structură semantică — din combinarea cărora rezultă întregul relief semantic, — dacă evidențiază diferențe specifice între situații distincte, (de exemplu psihopatologice) atunci metoda va fi acceptată ca validă.

Teza princeps

Criteriul structural de profunzime, de informație maximă — în orice caz limită — al unității în diversitatea, bogăția analogică a unei limbi, devine instrumentul prin care definim și analizăm încărcătura semantică a fiecărui enunț.

Cunoașterea de profunzime a acestei realități complexe și originale — nu este exagerat să vorbim despre o „lume" a limbajului — a devenit posibilă prin metodologia modelării, prin acea nouă și fecundă atitudine care postulează izomorfismul sistemelor.

Și astfel azi:

a). orice analiză semantică se bazează pe un model, pleacă de la și se raportează la un model;

b). într-un enunț cuvintele sînt ierarhizate și grupate conform relațiilor dintre ele;

c). analiza beneficiază de serviciile aparatului matematic și logic care evidențiind diversitatea relațiilor intersemantice se opune schematismului acelor concepții și metode asociaționiste care descriu, tratează și formalizează fenomenele semantice într-o manieră liniară;

d). noțiunea de r e g u l ă s e m a n t i c ă devine un concept riguros.

Problema fundamentală a unei analize semantice rămîne evidențierea structurilor de profunzime. Cercetarea lingvistică și psiholingvistică se ocupă în continuare de modalitatea după care structura de profunzime se actualizează în structuri de suprafață, în enunțuri concrete.

Un credo de demonstrat

La întrebarea *cum comunicăm?* vom putea răspunde numai prin cunoașterea legilor de structurare a mesajelor semantice, a acelor algoritme specifice care permit și definesc „o gramatică" sui-generis, adică un sistem de notare. Firește, între această gramatică a semanticii și gramatica lingvistică, doar omonimia termenului sugerează vreo coincidență. Prin analiză semantică înțelegem o modalitate riguroasă și sistematică de a surprinde, defini și nota relațiile intersemantice, în intenția de a evidenția tipurile fundamentale de structuri, pe suportul cărora se ordonează întregul univers semantic. Ne interesează realitatea semantică structurală integrală.

CAPITOLUL IV — Patologia psihică – mod de înstrăinare

Se abuzează deseori de invocarea contemporaneității.

Uneori se șarjează, chiar la modul grav, vorbindu-se despre contemporaneitatea „actuală" sau „modernă", ca și cum am putea fi contemporani altfel decît în actualul ce se perpetuează într-un prezent niciodată dezmințit.

Actual ⇄ normalitate

Normalul este, prin definiție, actual prin angajarea sa; a fi contemporan înseamnă doar să accepți momentul tău istoric prin solidaritate, adică, asumînd și sensurile și sacrificiul de la o situație limită dincolo de care concesiile nu mai sînt posibile.

O înțelegere a normalității psihice

Alienistul vede în prezența angajată și solidară, în suprema valoare etică a autodepășirii, semnul major al sănătății psihice.

De aici, de la această condiție liminară începe domeniul temut, în orice caz refuzat al alienării.

Procesul...

Cum are loc înstrăinarea, care sînt gradele imaginabile și reale ale nebuniei, care vor fi măsurile de întreprins, cît de dificilă va fi sarcina medicului care ca

un Xenofon într-un Anabasis modern încearcă să readucă oștirea rătăcită? toate acestea sînt deja probleme de ordin secund.

... și surprinderea alienării

În simțul comun al grupului, ca și în experiența nuanțată, tristă dar totuși optimistă, a medicului, funcționează continuu sentimentul delimitării de tot ce imaginăm ca ieșit din comun, aberant, exclus, ricoșat de pe orbitele noastre — exorbitat, degradat spre palid și cenușiu, sau spre arid, rece sau dizarmonic și dismorf.

Iar în experiența cotidiană, prin întîlniri sau știri rătăcitoare, omul zilelor noastre se găsește față în față cu bolnavul psihic pe care încearcă să-l readucă pe platforma înțelegerii lui.

Cunoașterea ≠ reducere la cunoscut

Și cum se spune într-un faimos raport despre obiectele zburătoare neidentificate „omul nu acceptă vidul explicativ", el reduce și azi, inevitabil și continuu, orice eveniment insolit sau cu determinare nedefrișată la dimensiunea explicațiilor accesibile lui.

Această aducere la numitorul comun al obișnuitului este posibilă pentru diferite sectoare și aspecte ale maladiei mintale, dar prin aceasta, nu s-a depășit modul lui „ca și cum" sau simpla verbalizare.

Necunoscutele și misterul din jurul alienării, nu se pot risipi în acest fel, ea rămîne „misterioasă" fără a avea mai multe necunoscute decît sănătatea. Dimpotrivă.

Un paradox

Să ne fie limpede: despre alienare nu știm mai puțin decît despre sănătate, doar că în fața acesteia nu ne oprim mirați, deoarece contemplarea noastră se află sub semnul evidenței și firescului și, poate, ceea ce este mai important, sănătatea fiind de dorit, acceptînd-o nu ne mai în-

trebăm de ce o acceptăm sau care sînt cauzele ei.

Omul este o ființă alienofobă

Boala psihică este refuzată ca și moartea.

Ea a fost considerată de-a lungul timpurilor ca o excludere din lumea oamenilor, echivalabilă cu decesul.

Doar că, așa cum a arătat experiența milenară, din alienare înapoi există un drum, mai mult chiar, sînt mai multe drumuri posibile.

Cîndva ospiciul, rezervația naturală pentru alienații evului mediu și chiar pentru secolele mai apropiate oferea amatorilor de senzații tari spectacolul aberant al monstruozității.

Alături de un memento mori, — amintește-ți de moarte — funcționa și un memento moriae, amintește-ți de nebunie.

Alienarea secundă a alienaților

Dar și azi se țese încă haloul neînțelegerii în jurul foștilor bolnavi psihici care odată internați în spitale de psihiatrie, continuă să fie tratați cu suspiciuni, rezerve, temeri, desconsiderare sau condescendență transparentă mai dăunătoare decît segregația violentă și obtuză.

Este incontestabil că alienatul mintal, ca și fostul alienat este considerat încă, în majoritatea cazurilor, ca un străin printre oameni.

Normalii poartă răspunderea de ce:

— bolnavii psihici sînt aduși cu întîrziere la psihiatri, abia după lungi strădanii de a-i administra și înțelege cu etaloanele normalității;

— bolnavul psihic este reprimit în lume după decalajul apreciabil al unei „carantine psihologice";

— de ce, după secole de observație atentă, principalele modele prin care este surprins bolnavul psihic pornesc încă de

la unele trăiri normale spre variantele șarjate și aberante.

Înțelegerea psihopatologiei pornește și de la normalitate...

Se pornește de la t r i s t e ț e pentru a putea reprezenta d e p r e s i a debordantă ce nu mai poate fi conținută în nici un fel de limite în lumea devalorizată a depresivului, de la v e s e l i e pentru a înțelege cît de cît monotona și patologica sărbătoare a maniei, de la mecanismele curente ale emoției (ale valurilor de afectivitate) pentru a sugera atitudinea isterică, de la convingerile ferme ale normalului la cele rigide ale delirantului, etc.

După două secole de descriere fenomenologică excelentă, după aproape un secol de corelare cu funcțiunile cerebrale și după ce, de șase decenii marile capitole ale psihiatriei clinice, practic, au fost definitivate, azi, sîntem nevoiți să recunoaștem că deși descrierea clinică este practic încheiată, pe această cale cunoașterea alienării nu a putut fi epuizată.

Un timp psihiatria s-a angajat în discuția sterilă, întrebîndu-se, dacă expresivitatea bolii psihice și geneza ei țin de același plan de considerație sau nu.

...și de la expresivitate.

Pe de o parte e x p r e s i v i t a t e a este transpunerea în evenimente abordabile unui examinator a trăirilor și particularităților psihice. De exemplu: mimică, gestualitate, tipuri de trăiri psihice aberante (halucinații, delir, obsesii, etc.) panta oboselii, etc.

Doar că expresivitatea pentru observator nu se confundă cu expresivitatea pentru bolnav.

Noi, normalii, nu putem trăi în mod analogic suferința psihică.

Dacă compasiunea noastră pentru cineva care are dureri de dinți nu va atinge gradul de suferință a acestuia, dar va

fi analogică (o va urmări oarecum punct cu punct), în cazul suferinței alienatului nu avem în nici un fel garanția unei asemenea concordanțe.

Chiar și din această cauză, că boala psihică pentru bolnav apare altfel decît pentru examinatori, avem motive să ne îndoim că expresivitatea clinică ar epuiza momentele esențiale ale genezei stărilor psihopatologice, a desfășurării și soluționării acestora.

Diversitatea întîlnirii normal-alienat

Bolnavul psihic va fi un străin chiar dacă el se va simți apropiat de lume — ca tragicul Boo din „Să nu ucizi o pasăre cîntătoare".

Alteori el va fi străin numai pentru că cei din jur vor descoperi că este neautentic, chiar dacă el va încerca să creeze impresia că ar aparține integral lumii.

Alteori el nu va aparține acestei lumi, deși vor exista păreri că ar fi suficiente temeiuri de a-l trage la răspundere după baremurile curente, pentru că ar fi un prefăcut și că simulează doar înstrăinarea urmărind profituri, confort, avantaje materiale sau absolvire de răspundere.

Firește, se întîmplă deseori ca unii să caute o evadare sub camuflajul alienării, dar, de multe ori, îndoiala, mai precis neîncrederea laicilor, va refuza alienatului posibilitatea de a fi recunoscut ca atare.

Au fost zile de umbră în istoria omenirii cînd alienatul a fost pus la zid sau gazat. Acolo unde jocul intereselor politice permitea sau cerea, alienatul ajungea în vîrful ierarhiei sociale și angaja puterea sa în direcția teribilă a teroarei.

A nu se confunda curiozitatea față de

Pe de altă parte există, în funcție de epocă, o foame particulară spre interesant, neobișnuit. Oamenii cer să fie alimentați cu o cantitate de informație pri-

alienat cu compasiunea

vind fapte și situații ieșite din comun. Banalul și cotidianul „ce mai este nou?" sună ca o invitație de a ieși din banal și cotidian. Și astfel suferința psihică poate fi o modalitate de despotmolire din banal trezindu-ne un interes de suprafață, jurnalistic.[1]

Din acest motiv cea mai complicată latură a vindecării și reabilitării alienaților este întoarcerea în lume, de a găsi acea colectivitate capabilă și dispusă să-i cuprindă, să-i modeleze și să-i ocrotească.

De la psihopatologie la socio-psihopatologie

Definind alienarea psihopatologică ca un mod de înstrăinare afirmăm două teze:

1. Bolnavul psihic se simte și este un străin de lume.
2. Lumea se poartă cu persoana alienată ca și cu un corp străin.

Nu este suficient să-l tratăm, să-l vindecăm și să-i dăm drumul, apoi, în lumea oamenilor.

Viziunea entropică asupra patologiei

Am spus mai înainte că patologia poate fi privită ca un model de dezordine.

Am mai spus că dezordinea nu poate fi oricum și că se realizează după unele modele.

Această idee privind o r d i n e a s e c u n d ă ce se realizează *din* dezordine asupra căreia vom mai reveni ni se pare deosebit de fecundă în domeniul psihopatologiei și promite posibilitatea unei sinteze structurale.

Recurgînd la o imagine simplă, dezordinea dintr-o locuință poate fi destul de diversă pentru ca un spectator avizat să știe ce s-a întîmplat, dacă se află, de exemplu, în fața unei dezordini curente matinale, sau cea după joaca copiilor,

[1] Literatura amatoare de morbidul psihopatologic deservește alienatul și... normalul.

după o petrecere de familie sau activitate menajeră.

Ordinea secundă — condiția psihopatologiei ca știință

Păstrînd proporțiile, dezordinea psihopatologică se plafonează într-o ordine secundă, care permite psihiatrului să stabilească modelul patogenetic și să întrevadă perspectivele bolnavului și tratamentul.

Un avertisment la adresa cititorului:

Cititorul este invitat să privească descrierile care urmează ca niște tablouri tip, care nu au nici caracterul didactic sau sistematic al expunerilor pentru studenți, nici acurateţea ilustrativă a comunicărilor clinice.

Nu dorim să aducem cititorul mai aproape de lumea alienării, ci să aducem această lume mai aproape de cititori: pentru a înțelege cît de dificilă este orice discuţie, cît de polivalentă este orice întîlnire cu bolnavul psihic.

nu vorbim despre psihiatrie,

Paragrafele ce urmează nu fac parte din *psihiatrie*, această știință a vindecării care pornește spre și de la un diagnostic, pentru a valorifica cunoștinţe terapeutice.

ci despre psihopatologie

Materialul expus aparţine psihopatologiei — acea știință sistematică abstractă a unor modele de alienare la care se ajunge prin practica psihiatrică și de unde pleacă încontinuu practica psihiatrică.

Psihiatria este psihopatologia în acțiune, iar psihopatologia este știința care rezumă concluziile acumulate în practica psihiatrică.

Psihopatologul, fiind și clinician, știe, că în viaţa de toate zilele nu va întîlni niciodată modelele abstracte ale științei sale.

El este convins de justeţea unui dicton clasic, dar nu totdeauna înțeles la adevărata valoare, că în practică întîlnim bolnavi și nu boli.

Totuși psihopatologia va fi acel plan stabil de referință spre care se va apleca psihiatrul și față de care va consemna particularitățile fiecărui caz în parte.

În plus, psihopatologul știe că știința sa, teribilă și degradată replică la normalitate, invită chiar la cunoașterea normalului.

Întrebările grave ale alienistului,

Căci alienarea este un proces de continuă degradare și decădere psihică, iar întrebările grave care cer răspuns de fiecare dată sînt următoarele:

cînd s-au acumulat destule argumente pentru a se putea vorbi despre angajarea în boala psihică? care sînt semnele necesare și suficiente pentru o bănuială valabilă? în ce măsură își poate revendica alienistul dreptul său de a decide problema libertății pacientului cînd acesta nu înțelege starea sa și refuză să se supună? Sau: în ce măsură îi este permis alienistului să riște ca optimist amînînd acțiunea terapeutică?

Invităm cititorul ca la citirea rîndurilor ce vor urma să nu se lase pradă suficienței, deoarece diagnosticul psihiatric nu se construiește (așa cum va avea impresia) pe o sumă de simptome, adică de semne coincidente.

faptele clinice pe care se sprijină

Experiența psihiatrului însă, îi permite să identifice în mulțimea datelor întocmai pe acelea care organizează în jurul lor tot restul informației clinice.

Această tehnică și strategie a gîndirii clinice nu poate fi discutată într-o lucrare care are scopuri mult mai modeste.

Ne-am gîndit dacă este cazul să expunem aici unele date privind diversele mecanisme angajate în drama psihopatologică.

LICEUL „GHEORGHE LAZĂR" BIBLIOTECA BUCUREȘTI

O asemenea tematică ne-ar fi dus foarte departe de scopul urmărit, și în plus, nu ar fi ușurat în nici un fel înțelegerea drumului pe care un clinician psihopatolog îl parcurge de la datele clinice pînă la diagnostic.

Patogeneza îi este utilă ca gînditor și terapeut, dar semnele clinice sînt substanța practicei sale cotidiene.

Personalitatea nediferențiată a oligofrenului

Cu ce se prezintă oligofrenul la medic ?

Psihiatrul nu cunoaște cazuri în care bolnavul insuficient mintal să-și fi declarat sau reclamat incapacitatea.

El va spune „n-am memorie", „obosesc", „înțeleg greu un text sau o situație", „nu știu de ce, dar uit".

Orice nivel mintal pare, pentru persoana care se mișcă în planul ei (— și cu toții avem nivelul nostru —) că ar fi cel puțin suficient pentru a face față problematicii curente a vieții.

Nivele mintale care se află dedesubt fiind inferioare, sînt privite cu depreciere sau condescendență (— eufemism alambicat al ignorării —), iar cele care se află deasupra sînt explicate prin putere de muncă, talent, dar de regulă nu sînt recunoscute ca inteligență superioară.

Această particularitate de optică furnizează unul din motivele pentru care nimeni nu poate fi propriul său medic și cu atît mai puțin propriul său psihiatru.

Posibilitatea unei aprecieri obiective

Psihiatrul și psihologul clinician, fără a angaja propriile lor inteligențe, dispun de mijloace standardizate pentru a aprecia cu o aproximație suficientă nivelul de inteligență a altora.

Întreaga discuție despre nivelele posibile ale inteligenței, de la un minim virtual al gravilor deficitari — ființe nici măcar biologice, din timp ce nu le sînt accesibile unele performanțe elementare —, pînă la extrema cealaltă reprezentată prin geniu, s-ar putea reduce la un comentariu al testelor psihologice de inteligență.

Globalitatea suferinței...

Deficientul mintal (oligofrenul, de la oligo = puțin, frenos = minte), în ciuda termenului care pare o trimitere exclusivă spre funcțiile de inteligență, este un deficitar psihic global, în consecință problematica lui nu se rezumă la testologia aptitudinilor mintale.

...și determinarea ei în funcție de solicitarea socială.

Ceea ce ni se pare important privește însăși p e r s o a n a deficitarului, în funcție de pretențiile socialmente necesare.

Astfel, printre altele, progresul istoric se citește printr-o cerere continuă de inteligență și definește valoarea mintală.

În țara noastră generația matură a asistat la un salt cu totul neobișnuit al acestei cereri neexprimate explicit, cînd, în urma revoluției sociale și științifice ce și-au însumat efectele, importante categorii de oameni, în aparență adaptați, au trecut fără nici o tranziție în situații noi.

Această transpunere a permis decantarea acelor care sub raport mintal erau corespunzători de acei care au eșuat la noile solicitări, cu toate că în situația precedentă au avut un randament bun.

„Soluționarea" (?) oligofreniei

Societatea modernă și echitabilă etic se află în fața unei grave probleme atunci cînd constată că oameni egali în drepturi, liberi în aspirații, se deosebesc prin aptitudini și nivele mintale, unii plasîndu-se sub limitele socialmente definite ale normalității.

Un număr apreciabil al deficitarilor este tratat sau internat în spitale.

Vindecarea ≠ soluție (pentru că aceasta nu este posibilă)

Psihiatrii se preocupă de problema deficienței mintale în virtutea unei rutine, „așa se obișnuiește", cu toate că marii deficitari mintali cuprinși în cămine-spital sînt asistați numai medical și nu psihiatric, fără a li se „vindeca" deficiența[1].

Forma cu cea mai mare incidență.

Totuși, există o modalitate foarte interesantă, o „poartă" prin care deficientul mintal pătrunde în preocupările psihiatrului, în varianta cunoscută ca i n t e l e c t d e l i m i t ă (la granița atît de largă și de fluă între suficientul și insuficientul mintal).

De regulă intelectul de limită îmbracă, împrumută haina expresivă a nevrozei. Mecanismul acestui particular travesti ar putea fi schițat în felul următor: Descoperirea ineficienței proprii echivalează cu un eșec. Insul firește nu-și dă seama de limitarea sa intelectuală, caută explicația eșuării sale în altă parte, se desfășoară „în mod obișnuit", după modelul său și al altora, expresivitatea nevrotică fiind unica modalitate prin care el va comunica despre suferința sa.

Planuri de suferință

Pornind de aici, de la analiza situațiilor de eșec fie el ș c o l a r (grad elementar sau superior, în special la intrarea în facultate), p r o f e s i o n a l (în cursul calificării sau exercitării profesiunii), sau de c o n v i e ț u i r e — prin aria comprehensivă cu care insul se deschide spre alții și își rezolvă conflictele curente, psihiatrul este chemat să aprecieze

[1] Credem că toată această problemă ar putea fi predată practic unor specialiști defectologi, marii deficitari mintali pot fi administrați analog cu alți defectivi cum ar fi surdo-muții.

cota parte de explicație pe care o oferă fie nivelul mintal insuficient fie motivația culturală.

Atitudinea terapeutică sau psihoterapeutică în orice caz se va deosebi hotărîtor la personajele insuficient, normal sau superior dotate.

Insuficiența mintală se exprimă, printre altele, prin limbaj. Comunicarea vorbită, una din marile oglinzi ale sufletului uman, este realizată în concretul unui lung și complex proces de maturare.

Criteriul major de clasificare:

Se obișnuiește clasificarea tipurilor clinice de deficiență mintală în funcție de două bariere apărute succesiv în viața insului și care pot să fie de netrecut pentru unele inteligențe. Aceste bariere țin chiar de fenomenul de limbaj și de realizarea sa în cursul vieții.

barierele simbolice.

Prima barieră privește însăși condiția preluării și utilizării lor, a simbolurilor în varianta limbajului vorbit.

Sub această limită de pretenție se află categoria clinică de i d i o ț i (ei nu vor reuși să vorbească).

A doua barieră este cea a simbolurilor de tipul limbajului scris și presupune și ea preluarea și utilizarea lor.

Sub acest nivel — presupus de școlarizare — se află categoria clinică a i m b e c i l i l o r. Vorbesc dar nu sînt școlarizabili, nu vor învăța să scrie și să citească.

Deasupra acestei condiții se află d e b i l i i m i n t a l i, intelectele de limită și apoi normalitatea.

Prin ce se deosebesc, aceasta este deja o problemă de specialitate ce ar depăși prezentarea la care ne-am angajat. Ne vom referi totuși la cîteva imagini sugestive.

Succinte precizări clinice

Idiotul este o ființă biologică, comparabilă practic numai cu nivelul funcțiunilor vegetativ reflexe ale animalelor.

Imbecilul ar putea fi comparat cu copii de 2—5 ani, considerîndu-se că nivelul său mintal este, într-un fel, echivalabil cu al copiilor.

Se spune despre debilul mintal că este omul unei singure cărți.

Am spune mai degrabă că este omul unei unice idei, deoarece el acționează și se comportă ca și cum pentru el lumea nu ar fi nici mai mult, nici mai puțin și nici altceva decît știe el.

Insuficientul mintal aderă de regulă la unica sau prima soluție care i s-a oferit cîndva sau care îi vine în minte; pentru el realitatea încetează a fi diversă și tulburătoare, pluridimensională și multicauzală.

În textura aproape inepuizabilă a vieții, insuficientul sau suficientul mintal întrezărește doar cîteva filoane și este opac la contradicții interne.

Oligofrenul ființă redondantă

Formulat într-un limbaj cibernetic, insuficientul mintal va fi în aparență o ființă redondantă. Mesajul său se dovedește inutil prin faptul că nu conține informație: ceea ce comunică este știut de ceilalți.

Insuficientul mintal nu are nici scuza reafirmării unui adevăr, deoarece are sentimentul utilității proprii, că el ar acoperi unele goluri de informație din jurul lui.

Lumea, unica lume a insuficienței mintale, este a rutinei, a unei pragme fixate reflex, cu evoluție limitată.

Specialistul în informatică ar spune: insuficientul mintal nu este un sistem de autocorecție (în sensul plenar al cuvîntului).

Autodepășirea în creație aparține integral normalității.

Diagnosticul rămîne o sarcină psihiatrică

Am vrut să sugerăm cititorului convingerea că etichetarea unor nivele foarte joase de intelect poate fi făcută și de un nespecialist, dar în problemele de graniță, unde se confruntă implicate de vîrstă și de mediu cultural, unde citirea are loc prin mînuirea sistemului de semnificații, al criteriilor de comportament, randament și creație, deci de originalitate, întreaga răspundere privind decizia trebuie transpusă psihiatrului.

Acest moment al diagnosticului cere o orientare atît de diversă încît, se pare, că și psihologii clinicieni, excelenți colaboratori ai psihiatrului, recunosc competența indiscutabilă a acestuia.

Schizofrenul — un suferind al entropiei

Schizofrenia este însăși imaginea clasică a nebuniei

Psihiatrul a uitat poate ce înțelegea el, pe cînd era încă laic, prin nebunie. Din acele timpuri i-au rămas amintiri vagi, eclipsate de optica specialistului.

Știe însă că imaginea curentă a nebuniei a fost și este oferită de schizofren.

Schizofrenii au dat în cursul vremii principalele mase ale smintiților, ale „centrifugaților", ale ferecaților în lanțurile din azilele evului mediu și a suferinzilor psihici cronici de astăzi, cînd, în epoca impresionantului viraj realizat prin psihotropele[1] moderne care au modificat radical perspectivele de evoluție a bolii,

[1] Substanțe-medicament cu efect *predominant* psihic, cu o tendință (tropism) accentuată în modificarea vieții psihice, restabilind normalitatea ei.

schizofrenia rămîne mai departe prototipul nebuniei.

Adevărata față a nebuniei se ascunde sub vălul terapeuticii

Se petrece însă acum o transformare cu totul remarcabilă pe care dorim să o relevăm de la început: nu este exclus ca psihiatrii din generația matură de azi să fie ultimii care au văzut fața nealterată a schizofreniei.

Generațiile care vor veni după noi se vor inspira din descrierile lăsate, din documentele clinice care vor dobîndi valoarea incomensurabilă a autenticității.

Chiar atunci cînd în lecțiile clinice vorbim studenților despre schizofrenie, de fapt deschidem orizontul spre o boală, care, numai în cazul că *nu* ar fi tratată, ar arăta ca în descrierea noastră.

Astăzi, explozia psihotică este jugulată imediat, mult înaintea apariției semnelor clasice ale schizofreniei.

Practica merge aici cu un pas înaintea cunoașterii.

Psihiatrul, ca un cunoscător al patologiei, are suficiente argumente pentru a nu aștepta. În plus ca terapeut, ca ființă compasionantă, dorește să înceapă atacul neîntîrziat, aplicînd de urgență tratamentul.

Rezultă o situație specială:

Schizofrenia în chingile terapeutice.

Așa cum capcana magnetică constrînge plasma să se limiteze la un spațiu determinat, tot așa schizofrenia se mișcă azi în capcana terapeuticii.

Practica terapeuticii merge înaintea cunoașterii

La numeroasele întrebări privind cauzele acestei boli încă neexplicate, referindu-ne la numeroasele cercetări, adevărate aventuri ale cunoașterii, care nu ne dau încă explicația bolii, noi răspundem aproape invariabil: „dar știm să o stăpînim!".

A recunoaște schizofrenia —

Într-o carte de popularizare am da detalii privind poate formele clinice, cauzele favorizante, mecanismele bolii. Aici însă discutăm *cum* este nebunia, ce înfățișare are ea, de ce nu o recunoaște laicul chiar dacă este evidentă, ce ar permite evidențierea ei precoce și ... speranța poate, având imaginea ei nedorită în față, că vom înțelege mai bine normalitatea.

este mai important decît a o defini.

Obișnuim să spunem studenților, fără a-i dezarma, că definiția schizofreniei ocupă un loc aparte printre enunțurile clinice:

Studentului nu-i folosește deoarece boala nu poate fi recunoscută după definiție, specialistului îi este superfluă din timp ce, acesta, cunoaște deja boala.

Înțelegînd acest raționament, cititorul va scuza absența unei definiții.

Cerem în schimb să rețină patru fapte fundamentale:

Schizofrenia este incomprehensibilă,

1 — Schizofrenia este acea suferință psihică care nu seamănă prin nimic cu experiența noastră psihologică. Referindu-ne la cele spuse la pagina 25 privind dimensiunea comprehensivă în psihiatrie, *schizofrenia se plasează prin excelență în domeniul incomprehensibilului.* Din acest motiv este un străin schizofrenul; chiar remis fiind trăiește în lume ca tragicul prinț Mîșkin, „idiotul" lui Dostoievski. El este străin printre noi și noi îl simțim străin.

chiar și pentru psihiatru.

2 — Printre numeroasele semne care îl dezvăluie pe schizofren cel mai important poate este așa-numitul „semn al mediculuî", modul în care el, medicul, constată cum apare alienația schizofrenică în fața minții sale cercetătoare. Instituindu-se ca reprezentant oficial al umanității, chemat să fie ghid al reîntoarcerii printre noi, el

mărturisește în numele celorlalți: „în universul schizofrenic pe care bolnavul mi-l ascunde nu doresc să pătrund. E o lume stranie și neliniștitoare. Nu-mi seamănă. Deși mă atrage orice mister, acest mister al schizofrenului mă înfioară și mă respinge. Pot să pătrund prin instrumentele cunoașterii și trebuie să pătrund. Aceasta e chemarea mea. Dar pornesc mînat de curiozitatea nesatisfăcută a specialistului și de obligația asumată prin jurămîntul hipocratic".

Universul schizofrenic este arid, rece, descărnat, uneori vid, alteori eșuat în concret.

În spatele aparențelor: procesul disociativ

3 — Schizofrenia poate să apară sub numeroase aspecte, dar în spatele diversității descoperim semnele fundamentale ale unui proces comun, desemnat prin termenul: *disociație*.

Are loc o transformare radicală și bazală a psihismului. Finalul este o stare în care lucrurile se petrec ca și cum psihismul unitar s-ar fi desfăcut în părțile sale componente.

Au loc clivaje, scindări. Însuși cuvîntul schizofrenie — de la grecescul *schizein* = a tăia și *frenos* = psihism — înseamnă psihism tăiat, îmbucătățit, fărîmițat.

Doar că — și aceasta este important — procesul disociativ nu se desfășoară oricum. El are loc nu la voia întîmplării ci după anumite reguli care dislocă legile ce caracterizează omul normal.

Principalele tendințe:

Dacă facem abstracție de diversitatea modalităților concrete de desfășurare a schizofreniei, de unele aspecte violente și imediate de suprafață sau spectaculare (cum ar fi halucinația și delirul), la schizofren ne apar următoarele tendințe:

repliere pe sine, — Izolare din real, desprindere din real, sau, același lucru spus cu alte cuvinte, tendință spre *autism*, spre o existență în care ideile, sentimentele, deci și faptele de comunicare vor fi alcătuite dintr-un material stocat „derealizat" (= golit de conținutul de realitate) și nemaisupus verificării prin practică, deci care nu se mai referă la circumstanțele imediate.

model discordant, — Comportamentul este discordant, (nu opusul acordului de detalii, ci un mod urît, alterat; prefixul dys = rău, stricat), ciudat. Se descriu poziții nemaivăzute, desfășurări repetate stereotip, mimică bizară, valuri emotive în contratimp cu realitatea concretă, conformism steril (= manierism), motivări indescifrabile.

salata de cuvinte. — Limbajul suportă și el însemnele procesului disociativ; rezultă o formulă descrisă sugestiv ca „salată de cuvinte", sau în termeni științifici: *schizofazie* (vorbire tocată).

Acest limbaj se caracterizează prin absența scopului comunicării; schizofrenul vorbește dar nu comunică, nu se adresează la propriu pentru a realiza o punte prin care să circule semnificația. El este în afara dialogului, textul lui este mai degrabă un monolog sonorizat sau scris.

(Acest material va fi supus unei analize semantice) În altă ordine de idei schizofazia este fără cheie. Nu dispunem de nici un indiciu că sensul cuvintelor ar fi cel fixat prin consens.

Ceea ce surprinde însă este faptul că legile gramaticale, — de compunere sub aspect gramatical a cuvintelor — par să fie respectate.

E limpede că în schimbul de mesaje din comunicarea umană „nivelul gramatical" este condiție necesară dar insuficientă.

Analiza producţiilor verbale şi scrise ale schizofrenilor a fost, începînd din perioada clasică a psihiatriei, o cale principală de cunoaştere clinică.

Psihiatrii acceptau dictonul „vorbeşte şi îţi spun cine eşti".

Schizofrenul poate ieşi, de facto, din circuitul comunicării, poate fi taciturn, imobil şi inabordabil, sau poate fi aparent comunicant, cînd este agitat, vociferează, emite frînturi de cuvinte, sau îşi „murmură" textul redus la detritusuri sonore. Unii perorează emfatic în stări de extaz şi patos, alţii se desfăşoară cenuşiu, stereotip; dar în toate aceste situaţii textul devine o imagine a lumii schizofrene, a modului în care lumea răsculată şi răsturnată apare în psihopatologia schizofrenă. Aflăm că este posibilă, totuşi, o imagine despre sine, penibilă şi indescriptibilă, deoarece schizofrenul trăieşte sentimentul insuportabil al unor prefaceri incontrolabile în care dispare orice reper de referinţă.

Psihiatrii ştiu, că analizînd atent textul vor găsi prinse, încrustate în text, mesaje despre schizofrenie. Ştim despre stări, sentimente, modele de trăiri psihice ale schizofrenului pe care, fără să-şi fi dat seama, le-a comunicat.

„Să lăsăm schizofrenii să vorbească". Imaginea care ni se va dezvălui nu va fi aceea pe care ei eventual, intenţionează să o transmită!

Nu sîntem aici în faţa unei situaţii generale umane?

Psihiatrul: strateg al utilizării limbajului ca sistem de informaţii,

4. Deosebirea dintre laic şi specialist este dată în mare măsură de strategia şi tactica utilizării limbajului ca un sistem de informaţii.

Laicul, de regulă, decodează conținutul concret al mesajului străduindu-se a-l înțelege. Specialistul procedează și astfel, dar, merge dincolo de planul de ordinul I, planul sensului imediat, spre ceea ce numim m e t a l i m b a j (nu limbaj secund, căci orice limbaj este secund, ci un limbaj de ordinul II).

Tratarea textului schizofazic după modelul curent al descifrării mesajelor oferă concluzia că nu conține un mesaj propriu-zis. Este justificată o analiză de structură profundă.

coboară spre profunzime...

Laicul se mișcă la nivelul de suprafață al limbajului, specialistul coboară spre profunzime.

Laicul, convins că materialul lingvistic al schizofrenului ar fi un mesaj, în sensul propriu al cuvîntului, este victima propriei capcane:

...și vede schizofrenia. Laicul, nu !

Găsind, prin decodare curentă, un sens verosimil al textului, laicul nu vede schizofrenia.

Este surprinzător, chiar de neînțeles, cît de des persoanele, sub ochii cărora are loc explozia psihotică, rămîn opace la dezastrul ce se derulează: nu văd nebunia! Ei pot reda în amănunte zbuciumul bolnavului, cuvintele acestuia, se emoționează la lacrimi și panică, dar *nu* recunosc nebunia.

„Tîlcul" comunicării schizofrene:

Nebunia schizofrenului nu se află exclusiv în cuvinte și nu poate fi surprinsă întotdeauna în planul propriu-zis al mesajului semantic.

Referindu-ne la un exemplu celebru, știm că tîlcul mascat de dezordinea aparentă a cuvintelor lui Hamlet l-a făcut pe Polonius să nu creadă în nebunia lui.

Dar, la schizofren dincolo de aparențe nu mai există alt tîlc decît cel al trage-

diei patologice care pune amprenta ei și asupra *structurii* mesajului.

degradarea sensului,

O serie de argumente ne-au determinat să considerăm s c h i z o f r e n i a o b o a l ă prin e x c e l e n ț ă d i s s e m a n t i z a n t ă.

Procesul continuu de semnificare a lumii, suferă la schizofren o viciere fundamentală. Semnificațiile schizofrenului nu ne mai sînt accesibile, iar reproducerea lumii, operă-proces prin excelență semnificantă nu mai are loc.

încetează sprijinul pe abstract.

Schizofrenul nu se poate sprijini pe semnificații, așa înțelegem de ce el eșuează în abstract. La omul normal urcușul spre abstract se face în așteptarea ricoșei din planul abstractului înspre înapoi la concret: În înțelegerea și tratarea concretului ne sprijinim pe abstract. Din abstract ne întoarcem înapoi deductiv și victorioși.

Schizofrenul însă, odată pornit spre abstract se pierde în spații rarefiate pînă la vid. Conceptele nu-i mai servesc drept reper și condiție a dialogului cu realitatea concretă.

La aceasta ne referim cînd spunem că schizofrenia poate fi citită, poate fi observată la nivelele foarte înalte ale conștiinței semantice.

Se alterează materialul prelogic

În același timp există argumente că are loc și o alterare a materialului prelogic, senzitiv care nu se mai lasă transpus în mod obișnuit în concepte.

Din acest motiv spunem că schizofrenia apare foarte „jos", adică poate fi citită la treptele inferioare ale motivației și conștiinței semantice.

Se instaurează o dezordine particulară cu legile ei.

Nebunia prin excelență este dezordine.

Procesivitatea schizofrenică indică retroacțiunile negative sau pozitive, care, așa cum sînt privite astăzi în teoria informației, definesc fenomenele neliniare. Orice eveniment, orice proces logic este neliniar, putînd fi reprezentat ca o curbă.

Schizofrenia implică (ca entropofrenie) o ordine secundă

Cînd înțelegem schizofrenia ca o *entropofrenie*, folosim termenul cu toate că întreaga psihopatologie este o știință despre instaurarea dezordinii în viața psihică.

Pe drept cuvînt *orice* boală psihică ar putea fi considerată entropofrenie. Expresia o rezervăm însă pentru schizofrenie, formula patentă a alienării.

La întrebarea dacă psihopatologia este o știință răspundem afirmativ, deoarece acolo unde omul descoperă în tulburarea ce dizlocă ordinea comună, în dezordinea ce se instaurează semne, indicii ale unei noi ipostaze de ordine, poate avea certitudinea că se află pe calea cea bună în descifrarea legilor și regulilor. Uneori, cum e cazul nostru, dinspre reguli drumul duce spre cauze.

Între vîscozitate și explozie (epilepticul)

Etimologie

O perspectivă etimologică ne asigură de la început o imagine generală a unei diversități de forme ale epilepsiei, o arie foarte largă de modalități de suferință cerebrală reunite sub o unică formulă generică: „atac" (în elina medicală = epilepsia).

Cîndva, fenomenul — episod înregistrat după mese îmbelșugate și libațiuni, —romanii l-au denumit comițialitate (după comities=convivi). Tot ei, în perplexitatea lor față de caracterul fulge-

rător al bolii au crezut-o o boală sfîntă (morbus sacer).

Există un „focar"

Astăzi, epilepsia este detașată de mistere, după ample studii anatomo-patologice și de electrofiziologie care, toate, indică o certă suferință de focar undeva în sistemul nervos central.

Astăzi îi este permis clinicianului să vorbească, în cunoștință de cauză, despre două modalități polare de înfățișare a epilepsiei.

Epilepsia — episod: explozie și implozie

Prima privește un eveniment, o stare episodică descrisă de regulă ca o dinamică aparte: debut brusc, practic instantaneu, final brusc sau practic instantaneu.

În clinică orice desfășurare de acest tip se numește paroxism. Modelul acesta nu aparține întrutotul epilepsiei, fiind înregistrat și în afara ei, dar cel mai frecvent și mai caracteristic aici apare.

Criza epileptică cunoscută de laic este unul din exemplele tipice ale acestei desfășurări.

Neurologia se ocupă în special de aspectele paroxistice.

Psihiatria se interesează de ceea ce se întîmplă în aparatele nervoase; devenind eficientă acolo unde bolnavul încearcă să se înțeleagă pe sine, deci acolo unde grupul, sau psihiatrul, avînd mandatul grupului, încearcă să-l înțeleagă pe suferind.

Psihiatria, cum am spus de atîtea ori, este un mod de înțelegere, și astfel se instituie ca terapeutică.

Paroxismul psihic este o particulară implozie și explozie psihologică.

Să ni se ierte utilizarea aici a unui termen preluat din tehnica bombelor atomice.

Păstrînd proporţiile, bolnavul trăieşte forţa covîrşitoare a unei presiuni interioare ce vine din senin.

Iată modalităţile prin care epilepticul trăieşte avalanşa sa lăuntrică: furie, disperare, undeva o umbrire generală pînă la suspendare a „cerului" psihologic, o suferinţă debordantă sub imperiul implacabil al unei energii de nestăpînit.

Din exterior înregistrăm desfăşurări oarbe, distructive, fulgerătoare, rareori motivate, totdeauna disproporţionate şi de neprevăzut.

Epilepsia — stare: formulă analogică

A doua modalitate priveşte o stare permanentă, un fel de constanţă psihologică a epilepsiei. Dacă în epilepsie orice clasificare în ultima instanţă este depăşită chiar de epilepticul care întoarce spatele oricărei schematizări, totuşi, din punctul de vedere al structurii interioare, mulţimea epilepsiilor se dovedeşte a fi poate, grupul clinic cel mai unitar, tocmai prin acea constantă a personalităţii la care ne referim.

Se obişnuieşte descrierea p e r s o n a l i t ă ţ i i e p i l e p t i c e prin referiri la caracterul vîscos, aderent, deci lent al vieţii lăuntrice.

Psihologia epilepticului curge şi se aşterne ca asfaltul.

Epilepticul definit prin salturile sale neaşteptate astfel încetează să fie doar un episodic, un discontinuu şi devine o fiinţă analogică.

El reproduce realitatea, parcurgîndu-i, ca spotul televizorului, fiecare punct, fiecare reper, toate detaliile.

Circumstanţialitatea: tentativă la epuizarea punct cu punct a realităţii

Relatarea sa se va dezvălui printr-un belşug uluitor de detalii, în imensa lor majoritate neglijabile, care înăbuşă datele şi faptele de importanţă. Psihologia

cunoașterii normale s-ar compara cu distilarea „esențelor", extrase din mulțimea datelor recepționate. La epileptic însă nu are loc această reducție structurantă. Tendința la reținerea integrală netriată a circumstanțelor definește caracteristica majoră a atitudinii epilepticului față de realitate. Gîndirea sa, funcția generală de reproducere a realității, ca și stilul redării verbale sînt *circumstanțiale*.

Se cunoaște și la normal o tendință spre prezentarea exhaustivă a completului. Omisiunea, undeva, ar fi echivalentă cu un potențial de eroare[1]. Epilepticul ca și cum s-ar retrage pe o disperată linie de apărare împotriva acestei amenințări.

Și reușește! Dar cu ce preț!

S-ar putea compara acest aspect al psihologiei epilepticului cu cel al milionarului de timp.

Incapacitatea de reducție informațională

Operînd cu o cantitate uriașă de informație, devenită balast chiar pentru că nu se poate debarasa de ea, epilepticul se caracterizează ca fiind tenace, răbdător, perseverent sau insistent, el nu satisface condiția dialogului. Nici un interlocutor nu poate dispune de timpul necesar pentru a-l asimila în întregime.

Ca și cum epilepticul ar fi partizanul definiției date de Shannon informației: pentru el fiecare cuvînt sau informație este egală cu un bit și — la epileptic nu e pleonasm! — fiecare bit este egal cu un bit.

Or informația esențială nu poate fi echivalentă cu una de ordin secundar.

bit ≠ „bit"

Perspectiva structurală în informatică va-

[1] De regulă normalul preferă concluzia în locul demonstrației, trăsăturile generale față de detalii.

lorifică informaţia pe care se sprijină invarianţii.

Mişcîndu-se între explozie şi adezivitate epilepticul eşuează în redondanţa concretului. Pe cu totul alt plan, el trăieşte din plin conştiinţa inferiorităţii sale, este înfometat afectiv, jinduieşte după prezenţa şi consideraţia semenilor. (Cîte probleme dificile rezultă de aici privind asistarea şi administrarea epilepticului, în special într-o lume în care oamenii sînt din ce în ce mai grăbiţi şi unde maşinile devin protezele suficienţei de meticulozitate, iar epilepticul pierde o importantă şansă de a-şi pleda utilitatea. Lumea oamenilor se încheagă şi pe măsura în care generos, se lasă suferinzilor teren de validare şi depăşire neacceptînd, nepermiţînd ca defectul să se transforme într-o condamnare socială).

Depresia — faliment în lupta contra absurdului

La început nu a fost cuvîntul.

Înaintea lui a fost afectivitatea, mai precis primordiile ei.

Iar înaintea afectivităţii... nu vom continua şirul înapoi.

Filonul afectivităţii precede filogenetic cunoaşterea

Vîrsta afectivităţii ar fi suficientă pentru a justifica de ce ea nu este o funcţie de cunoaştere, ea este implicată doar în gnozie.

Afectivitatea = valorarea raporturilor...

Psihologia şi psihiatria modernă consideră afectivitatea ca o funcţie de r a p o r t a r e.

Realitatea este apreciată după cum poate fi acceptată sau refuzată, dorită sau respinsă, agreabilă sau dimpotrivă etc., în funcţie de raportul ins-realitate.

La om cele două modalități sînt trăite în cele două variante posibile ale aspirației (vezi cele spuse privind motivația pag. 24), în timp ce la animal opțiunea este doar biologică conform modelelor instinctuale.

Bipolaritatea afectivității implică imposibilitatea unui moment neutru, a unei ipotetice poziții zero, care, în treacăt fiind spus, nu înseamnă *nimic*, așa cum își imaginează unii, ci *nici*.

În cazul nostru nici agreabil, nici dezagreabil.

Chiar dacă ne înconjoară un domeniu al faptelor practic indiferente, ele tind, cum le-ar place matematicienilor să spună, doar asimptotic spre zero dar nu-l vor atinge.

Lumea va fi primită în modalitatea agreabilă sau dezagreabilă. Diapazonul nu cunoaște o intersecție neutrală.

Afectivitatea dublează cunoașterea. Alături de imaginea realității ea realizează continua angajare în realitate, ca un fel de sancționare personală pozitivă sau negativă, de acceptare sau refuz al realității.

Sîntem obligați la această introducere teoretică extrem de abstractă pentru a înțelege plenar relația om-realitate, chiar pentru că omul este o ființă cunoscătoare, dar este și o ființă care creează sensuri.

...și semnificarea lumii.

Afectivitatea este un cîmp fundamental de semnificare, de valorare a lumii.

Dincoace de problema filozofică dacă realitatea are sau nu sens, ni se înfățișează o problemă concretă de o gravă seriozitate: oamenii pot da sens realității?

Lumea în afara omului, așa cum nu are cauză originară, nu are nici finalitate. Infinitatea ei privește trecutul și viitorul

Lumea fără om nu are sens. Omul este o ființă cu finalitate, el se orientează spre scop. El creează sensuri și desființează astfel absurdul. Orice discuție despre absurd privește condiția umană.

Absurdul — concept în primul rînd uman și nu ontic

Absurdul se instituie atunci și în măsura în care omul nu mai e capabil să valoreze realitatea și, trăiește propria sa incapacitate cu sentimentul sau convingerea absurdului.

Dispare orice mirare, orice întrebare, orice prezent, dar locul părăsit este ocupat nu de placiditate și amorf (ca în demență) ci de suferința disperării și înstrăinării.

Insul devine un străin în lumea oamenilor. Spre deosebire de ceilalți este incapabil de aceeași profesiune de credință, nu poate adera la sensurile și valorile grupului.

Determinismul unei asemenea stări poate fi de ordin social sau psihopatologic.

Nu ne ocupăm aici de situațiile în care „anatomia" și „fiziologia" unor structuri sociale formează (căci și deformarea este un tip de formare) personalități incapabile să semnifice lumea.

Ne ocupăm de procesele în care un lanț cauzal psihopatologic se repercută asupra motivației, cînd gradul de aspirație a lumii scade și se deschide modalitatea trăirii depresive.

Definiție antropologică

Pentru a atrage atenția asupra acestei explicații, am ales titlul din fruntea subcapitolului. *Depresivul este un falimentar al luptei contra absurdului.*

Între tristețe (trăire motivată a omului normal) și depresie (trăire nemotivată a suferindului psihic) se pot găsi analogii de ordin formal dar și importante deosebiri de fond.

și una psihopatologică

Depresia este definită clasic în psihopatologie ca o suferință morală debordantă. În lumina celor spuse mai înainte enunțul devine întrutotul inteligibil. Suferința morală privește capacitatea de a valoriza. În absența funcției de semnificare lumea pare descărnată sub raport etic, nu utilă — (nici această „scuză" pragmatică nu funcționează!), ci urîtă, abjectă și meschină. Trecutul pare nedemn, prezentul fără nici o cale de ieșire, viitorul nedorit. Suferința este debordantă. Bolnavul are sentimentul că marele său chin nu mai poate fi conținut în nici un fel de limite, trece peste toate granițele imaginabile.

Materialul lingvistic de supus analizei semantice

Depresivul comunică cu ceilalți, de regulă, în puține cuvinte, precis și fără șarjă sau calificative. Suferința este atît de profundă încît nu are nevoie de argumente, așa cum nici evidența nu cere o explicație.

Ratatinarea tematică a însingurării depresive este un aspect particular al extensiunii atitudinii depresive la întreaga existență inclusiv realitatea socială. Mesajul presupune un adresant. Depresivul nu are parteneri. Nu comunică.

Depresivul care nu mai poate valora lumea este incapabil să valoreze pe semenii săi. Tot ce aceștia au gîndit, făcut sau visat, tot ce intenționează ei este trecut sub semnul depreciator al absurdului.

Cel care nu seamănă nici cu sine însuși: Histrionul

Una din condițiile cunoașterii,

Condiția cunoașterii imediate, așa cum a pretins-o logica elementară, este constanța relativă a lucrurilor.

Acest criteriu funcționează și în cunoașterea oamenilor: înainte de a-i considera în mișcarea, în transformarea lor, ei trebuiau surprinși prin ceea ce era mai stabil. Stabilitatea pare o garanție pentru fundamentarea esențialului sau generalului. În orice caz tot ce s-a impus drept concluzie sau afirmație importantă, se distingea printr-o notă de permanență, deci printr-o fidelitate cu sine însuși.

Între aparența relativ stabilă și fond se întinde una din căile cunoașterii.

Or, cum se poate ajunge spre miez cînd învelișul aparent se află în continuă schimbare?

explică dificultatea înțelegerii histericului

Istoria cunoașterii histericului ilustrează dificultățile teribile ale unei asemenea situații întîmpinate atunci cînd el a fost supus unui efort de investigație și înțelegere.

Căutări și explicații

Din păcate cunoaștem prea puțin despre acea fenomenologie pe care Hipocrate a descris-o ca histerie-patologie legată de uter (histeron), deci aparținînd sexului feminin.

Astăzi știm că ele nu dețin monopolul acestei patologii.

Un cercetător francez din secolul trecut a crezut că sugestibilitatea ar fi principala caracteristică a histrionului și a propus termenul de p i t i a t i s m.

Spectaculare și interminabile contagiuni intraspitalicești sugerau parcă proveniența din afară a nesfîrșitelor modele pe care le îmbracă această patologie.

Se spunea că ar fi „marea simulatoare", cu precizarea prudentă că nu bolnavul ar imita, ci însăși boala s-ar defini prin cameleonism.

S-au identificat de către nervismul pavlovian și unele repere de ordin func-

ţional, dar acestea se adresau histrionismului nevrotic şi nu histrionismului ca model psihopatologic de mare generalitate.

Cuvîntul histerie,

În limbajul curent termenul este de h i s t e r i e, persoana este categorisită ca h i s t e r i c ă.

sensul lui curent

Cuvîntul circulă ca o jignire sau injurie. Nimeni nu doreşte să fie şi nu acceptă eticheta de histeric.

şi cel ştiinţific.

Şi cît timp mecanismele genezei nu sînt imediat accesibile, cît timp în afara unor investigaţii extrem de complexe nu putem spune ce se întîmplă *acum* şi *aici* în creierul cuiva, ce tipuri de procese au loc, ce modele de constelaţii psihofiziologice se înfruntă, explicaţia va fi doar inferată.

Plecăm de la fenomene clinice spre o explicaţie posibilă care nu totdeauna ne este accesibilă. Timpul şi aparatajul medical este limitat.

În clinică urcăm spre explicaţii ca pe firul unei ape către izvor.

O problemă practică

Care sînt semnele care obligă medicul psihiatru să înceapă o ascensiune spre cauze şi diagnostic?

Histrionismul nu are propriu-zis semne. El este un compus de semne care se întovărăşesc, merg împreună constituind un s i n d r o m.[1]

O serie de trăsături:

Am sublinia că fiecare caracteristică a histeriei priveşte un anume raport între două repere (de reţinut că nu de aici derivă duplicitatea histerică).

teatralitate,

Astfel teatralitatea, principala caracteristică a histrionului vizează relaţia deca-

[1] În elină sin = împreună, dromos = cale, drum.

lată, disproporţionată dintre modalitatea expresivă şi conţinut.

Vorbire scandată de orator, cu sublinieri — tot textul poate fi subliniat! —, gestualitate şarjată care nemaiacoperind un conţinut propriu pare să plutească în vid: zîmbet fără amabilitate, lacrimi ale nontristeţei, furie artificială.

Histericul se comportă teatral trimiţîndu-şi parcă cartea sa de vizită, compunîndu-şi acea identitate cu care dobîndeşte indiferent cu ce preţ, mijloace şi risc, acel prestigiu care îi lipseşte.

incapacitate de a se concentra volitiv,

N-are voinţa devenirii adevărate, de aceea în psihiatria clasică i se spune h i p o b u l i c (hipo = sub, insuficient; bulia = a reflecta, de la bulestai = a voi).

În locul transformărilor reale se mulţumeşte cu cele imaginare, în locul victoriilor adevărate preferă cele virtuale.

centrat pe sine,

Histrionul este o personalitate foarte puternic centrată pe sine.

E g o c e n t r i s m u l, spre deosebire de egoism, care priveşte realizarea unui avantaj, beneficiu, în dauna altuia, înseamnă insuficienţa decentrării.

Adultul — umanizatul — se deosebeşte de copil prin posibilitatea sa de decentrare, nu în sensul de preluare a rolului altuia, ci, de transpoziţie în situaţia altuia, de cunoaştere şi considerare a acestei situaţii.

Fie că acceptăm sau nu poziţia altuia, cu *ea* ne aflăm în dialog, sau în acord cînd ne recentrăm.

Histrionul nu e capabil de decentrare şi se mulţumeşte cu aparenţele.

Este acea persoană care tratează pe toţi ceilalţi ca pe nişte histerici: nu trece dincolo de comportamentul lor imediat.

„fațadist",

Lumea se zidește din fațade, ar spune filozoful lumii histerice.

copilăros — imatur,

Histrionul pare uneori infantil (o serie de psihiatri încearcă azi să deosebească infantilismul de histrionism). În orice caz fiecare copil are trăsături histerice. De aici nu rezultă în nici un fel identitatea dintre imaturitate și formulele histerice. La copil asperitățile se rezolvă în farmecul și libertatea jocului, în timp ce la histeric totul piere în sterilitatea refuzului încăpățînat al unui joc fără de sfîrșit.

De fapt histericul compune, se joacă, e ludens, dar, pretinde și afirmă contrariul.

polarizează grupul în jurul său,

Vrea să fie în centrul atenției și nu-și alege mijloacele: de la dăruire falsă convertită prudent în beneficii, la piruete spectaculare de ignorare, de la confesiuni dramatice la colportaj, de la atribuirea unei imaginare identități la mirajul refugiului în boală (acceptă mila dacă nu obține admirația).

însingurat,

Un neavizat ar spune că viața histericului e un lanț nesfîrșit de trădări.

Psihiatrul îi atrage atenția: „histericul nu a aparținut decît lui însuși, deci nu poate trăda".

Histericul se salvează printre prieteni dar îi lipsește prietenia.

Histericul cerșește afectivitate neoferind nimic și rămîne un debitor fără acoperire de afectivitate.

Viața datornicului este un șir neîntrerupt de împrumuturi niciodată onorate.

Histericul datornic își schimbă continuu debitorii.

De reținut un fapt de particulară semnificație: histericul părăsește prietenii întîmplători *înainte* ca aceștia să-i descope-

re falsul, el pleacă înainte de a i se spune: „du-te".

Fireşte nu stratagema savantă ci propria sa inconsistenţă inspiră acest comportament.

construieşte „poveşti" (minte ?)

Histericul se înconjoară de construcţii mitice, savurează miturile (în terminologie ştiinţifică este m i t o m a n).

dependent

Şi pentru că visează formule imposibile de confort psihologic şi fizic, el însuşi neputîndu-şi acorda tot ceea ce cere, el va fi un dependent.

duplicitar,

Poate această trăsătură îl apropie cel mai mult de condiţia primei copilării.

Non-autenticitatea este un implicat al bufoneriei histrionice, iar ca spectacol este insuportabil şi de neînţeles.

Să ne imaginăm o piesă jucată în stil de „comedia del arte" în care personajul — nu cel principal ci singurul — montează şi demontează tot timpul decoruri.

De aceea ar fi prea simplu şi insuficient să afirmăm că histericul nu seamănă cu nimeni şi preferăm formula: histericul este cel care nu seamănă nici cu sine însuşi.

Orice discuţie despre non-autenticitatea histericului ar porni de *aici* şi aici s-ar întoarce.

desolidarizat de sine.

Histrionul într-un anume fel nu se poate accepta pe sine. E departe de a-şi putea mărturisi motivele desolidarizării sale, sau să se împace cu insuficienţa sa valorică. Se desfăşoară în lume ca şi cum ar dori să semene cu sine însuşi. Psihiatria se află în situaţia de a putea dezvălui *ce* anume ascunde histrionismul.

Considerare structurală

Cuplată sau nu cu momentul imaginator tema duplicităţii nu cîştigă un plus de claritate. Sperăm că printr-un spor de argumente de ordinul structurilor se-

mantice va putea fi acceptată o definire a personalității histerice dintr-o perspectivă structuralistă: ca și cum histrionul nu ar cunoaște și nu ar închide în aria sa psihologică relații de tip invariant.

La histeric tot ce citim e de tipul variant.

S-ar putea ca după prezentarea acestei suferințe psihopatologice cititorul va avea impresia că ea se pretează foarte bine unei tratări teoretice.

În activitatea psihiatrică însă, problemele se pun într-o manieră răspicat pragmatică.

În această ordine de idei am dori să subliniem că histericul nu poate fi redus la rolul de simplu profitor, de impostor, respectiv simulant.

Dacă formula histrionică aparține de un episod sau de o situație nevrotică, dacă reprezintă o structură de personalitate, sau este haloul fenomenologic foarte îndepărtat ce înconjoară o suferință organică, sînt întrebări la care răspunde specialistul, iar discuția criteriilor pentru elaborarea răspunsului iese din limitele lucrării de față.

Certitudine sau nimic — lumea dilematică a obsesivului[1]

Obsesia abuzează de noi cel puțin în măsura în care în limbajul curent se abuzează de termenul obsesie.

[1], Pentru specialiștii în psihiatrie semnalăm că din rațiuni de metodă nu vom opera aici distincția între psihastenie și structurile obsesive. Deoarece această informare foarte generală servește ca o introducere pentru a înțelege importanța considerării structurilor semantice, iar experiența noastră s-a realizat la obsesivi psihasteni, orice discuție de strictă specialitate este superfluă.

Sensul laic

Laicul apelează la el ori de cîte ori dorește să semnaleze o idee mai stabilă, o temere sau chiar o idee delirantă.

Etimologie

În fapt, termenul traduce direct sensul latinescului obsessio = sediu, sau, în sens mediat: a fi stăpînit de.

Definire clinică

Trăirea obsedantă ca și cum realmente ar domina persoana. Aceasta își dă seama de caracterul patologic al trăirii, încearcă să se debaraseze de ea dar fără succes, mai mult chiar, cu cît i se opune mai puternic cu atît crește intensitatea suferinței și se adîncește sensul patologic al acestei situații.

Obsesia se aseamănă cu un corp străin psihologic pătruns fără voie în intimitatea insului.

Conținutul obsesiei poate fi foarte divers: o reprezentare, o amintire, o idee, un sentiment.

Variante clinice

Pentru două tipuri de conținut se rezervă termeni distincți, pentru a se sublinia nota particulară a suferinței.

Pentru frica obsedantă s-a propus termenul de f o b i e, iar pentru intenția obsedantă de acțiune: termenul de c o m p u l s i u n e.

Astfel fobicul are frică de ceva anume, trăiește o frică cu obiect ce-l urmărește neîncetat și pretutindeni. Compulsivul are sentimentul că pentru a obține liniștea sa interioară ar fi obligat să execute un gest, un act oarecare, uneori reluîndu-le, sau complicîndu-le în desfășurări tip „ritual" sau în adevărate ceremonii obsesive.

Toate trăirile obsesive trebuie a fi descrise și înțelese ca „paraziți" ale cîmpului de conștiință.

Sugestivă este compararea lor cu o muscă: o gonești și se întoarce în același loc.

Fundalul: frica „pură"...

Fundalul psihologic al obsesiei este anxietatea, acel sentiment neliniştitor ce seamănă atît de mult cu frica.

Cît timp însă frica se leagă totdeauna de un obiect, fiindu-ne frică de ceva anume, anxiosului îi este frică în general, adică nu la modul precis, nu de ceva anume. Frica pare să fie „pură", o frică în sine, neancorată de o temă sau obiect.

Anxietatea nu are vector, adică o direcţie precisă.

Unii psihiatri au descris acest sentiment ca „anxietate liber flotantă", plutind liber ca o corabie fără ancoră sau busolă, fără vele sau motor.

...şi înţelegerea ei informaţională.

Un specialist în informatică ar fi încîntat de acea descriere şi înţelegere a anxietăţii prin care ne-am imagina un sistem informaţional care nu ar putea fi saturat, nu ar acumula „masa critică de informaţie" necesară deciziei.

Or, sentimentul de certitudine implică posibilitatea deciziei.

Dilema deciziei

Iar decizii trebuiesc luate în viaţă la tot pasul.

Orice decizie este o alegere între cel puţin două posibilităţi. „A face ceva sau a nu face ceva" nu este o dilemă hamletiană ci una obsesivă.

Obsesivul trăieşte cumplita dilemă a răspîntiei neştiind în ce direcţie să se angajeze.

Ambele modalităţi i se par egale ca nesănsă.

Este prins în capcana a două forţe, care, în echilibru fiind, îl condamnă la imobilitate.

Pentru descrierea acestei situaţii psihiatria clasică foloseşte doi termeni sugestivi: bolnavul este *ambitendent*, supus regimului a două tendinţe posibile şi este

ambivalent, prin incapacitatea sa de a constata deosebiri de valoare între modalităţile ce se expun votului său.

Continuînd imaginea nedeciziei la o răspîntie am putea spune că obsesivul, prin structura personalităţii sale trăieşte epuizant sentimentul şi convingerea că în fiecare moment al vieţii sale, se află la o răscruce, din timp ce acţiunea ar putea fi oricînd întreruptă, sau s-ar putea reîntoarce la start.

Fiinţă a nonacţiunii

Am putea spune că obsesivul nu cunoaşte inerţia acţiunii, în schimb, „studiază tratate despre inerţia non acţiunii.[1]" Aplicînd cele învăţate, asemenea unui erou al lui Camus, de ani de zile reciteşte şi rescrie o primă propoziţie.

Cum se exprimă în viaţa obsesivului natura sa funciarmente dilematică este o problemă cu totul aparte.

Nu vom da detalii deoarece aşa cum arată experienţa materialelor de largă accesibilitate, acestea au mai puţin meritul de a informa cît „vina" de a crea confuzii.

Laicul se identifică lesne cu o serie de situaţii patologice şi trage concluzii eronate, crezînd că suferă chiar de boala despre care citeşte.

Iată cîteva repere.

Perfecţionismul — amorsă posibilă a unei existenţe dilematice

Există în trecutul obsesivilor, probabil în legătură cu anxietatea lor, o tendinţă particulară spre perfecţiune, spre stăpînirea unor date de certitudine. Propensiunea spre amănunt sau situaţii indiscutabile constituie o proteză psihologică, un

[1] Această imagine sugerează de ce modelele energetice nu sînt de largă aplicabilitate în psihologie şi psihiatrie, deoarece aici nu se înfruntă cîmpuri de energie, ci constelaţii de preferinţe şi intenţii, algoritme şi valori.

adevărat „blindaj" prin care este menținut echilibrul psihic și prin care incertitudinile vieții nu mai pătrund. În consecință datorită evoluțiilor perfecționiste eșecul obsesiv nu se trădează, sau, nici nu are loc.

Epilepticul se adresa realității circumstanțiale, obsesivul perfecțiunii: ordinii intenționat statornicite.

Certitudinea este o ieșire din discurs

Am reține că certitudinea este mult mai puțin un răspuns la întrebări cît, mai degrabă, o excludere a lor.

În momentul realizării certitudinii dispare orice discurs.

Perfecționistul, obsesiv potențial, acționează și se desfășoară pragmatic.

Obsesivul, prin definiție, nu mai este un om de acțiune.

Lume abstractă construită cu întrebarea: dacă ?

El construiește o realitate abstractă, — mai mult sau mai puțin exprimată în funcție de gravitatea situației patologice —, aplicînd realității o singură alternativă: ce s-ar întîmpla *dacă*? Abuzează de „dacă", îl folosește în cascadă, îl reaplică și rămîne astfel într-un cerc vicios.

Numai cu tehnica lui „dacă" nu se poate ieși dintr-o situație dilematică (amintim că dilema pare să fie un moment aparent fără soluție) deoarece acest algoritm singur nu introduce în natura probabilistică a realității fapte noi și nu realizează gradul de certitudine dorit de persoana obsesivă.

Temerile stăruitoare s-ar opri poate la nivelul probabilității zero, respectiv unu, adică la șansa absolută.

Echilibrul lăuntric nu se realizează

Pentru obsesiv, oricare altul ar fi raportul dintre probabilitate și contraprobabilitate nu îi este dat nici echilibrul lăuntric, nici posibilitatea de a se decide deoarece chiar o neglijabilă contraprobabili-

tate pare să contrabalanseze, să anuleze acele probabilităţi care pentru orice om normal ar fi satisfăcătoare sau chiar echivalate cu certitudinea.

Firește sîntem în lumea metaforei şi departe de noi ideea de a oferi un model cuantificat al obsesiei. Putem deci continua spunînd că obsesivul nu se descarcă psihologic nici în faţa unor şanse favorabile de 90%.

Mica neşansă îl pune în gardă, condamnîndu-l la inactivitate.

Normalul riscă,

Persoana normală înfruntă prin deschiderea sa feed-for repartiţiile de probabilităţi, mai mult chiar, este capabilă să accepte riscul, atunci cînt este angajat valoric.

obsesivul, nu !

Obsesivul nu riscă, nici nu se joacă, nu mai este un homo ludens, din timp ce jocul este majora deschidere omenească faţă de cîmpul deschis al probabilităţilor.

Lumea obsesivului se împarte astfel în certitudini şi nimic.

Un paradox

Să ni se ierte paradoxul.

Pentru marele obsesiv certitudinile sînt atît de puţine, iar restul, acel „nimic", acoperă întreaga sa viaţă.

Aşa devine obsesivul o fiinţă a p o r i c ă. Poate vom naturaliza în psihiatrie încă un termen al filozofiei, unde aporia înseamnă nedecizie în faţa unor soluţii practic echivalente.

* *
*

Acest material va fi supus analizei ontico-semantice.

Am descris acele cîteva modele psihopatologice la care am efectuat şi investigaţii de ordin semantic.

— Am adoptat metoda descrierii şi nu a explicaţiei pentru că laicul devine atent

la suferința psihică a semenului pornind de la *aceste* aspecte exterioare.

— Pe de altă parte acesta este materialul faptic furnizat psihiatrului, de la nivelul căruia el pornește spre explicații.

— Materialul clinic expresiv va fi confruntat cu datele și concluziile obținute prin instrumentul de analiză a structurilor semantice.

CAPITOLUL V

Boala cuvintelor şi cuvintele bolnavului mintal (Analize de texte)

Rezultatul şi conţinutul oricărui proces de comunicare autentică este un mesaj, care implică o structură semantică de complexitate variabilă.

O corectură a titlului

Din acest motiv ar fi corect să vorbim despre *boala mesajelor şi mesajele bolnavului mintal.*

Limbajul funcţionează ca un ecran proiectiv a suferinţelor mintale.

Teoremă

Recunoaştem aici o lege fundamentală a psihopatologiei, şi anume aceea a solidarităţii dintre boala mintală şi sistemul psiholingvistic.

Tulburările de limbaj în psihopatologie sînt pentru clinician principală sursă de informaţie (deşi indirectă) privind lumea interioară a bolnavului.

În normalitate limbajul semnifică libertate şi comunicare, alegerea ordinii şi instaurarea ei, avîntul spre noi semnificaţii şi valori, locul adevărului, erorii sau minciunii.

În psihopatologie prin de-formarea, denaturarea raporturilor dintre cuvinte şi lucruri, dintre emiţător şi receptor, prin derogarea limbajului de la funcţia sa na-

turală, prin înlocuirea comunicării cu o pseudocomunicare, sau prin refuzul ei, limbajul devine un „traductor" al suferinței lăuntrice, al eșuării bolnavului psihic.

Un aspect al normalității . . .

Omul normal se definește și nu are sens decît în universul centrat de el, în interraportul complex cu ceilalți, deci reciproc, umanizat, dezobiectivizat, desfășurat la diverse nivele: instinctiv, afectiv, intelectiv, pragmatic, cognitiv, moral.

Fenomenele lumii subiectivității se deosebesc de fenomenele din lumea umană prin dinamica și direcția lor, prin supunerea lor unui regim de maximă libertate, dar nu prin structura lor.

. . .și o înțelegere a bolii mintale.

Boala mintală, alienarea, înseamnă prin îngustarea cîmpului de libertate, distorsiunea, degradarea comunicării în diferite grade și după diferite direcții. „Fisurarea" sau „ruina" unității psihismului se acompaniază în planul semantic cu diverse intensități și modele de desemantizare.

Uneori, poate, perturbarea se înscrie doar în lumea subiectivității fără a se exprima în afară. Rămîne mascată.

Alteori, direcția perturbării se înscrie în sistemul ce ne leagă cu lumea umană, ceea ce înseamnă pierderea posibilității de comunicare de la egal la egal, rătăcirea și eșuarea într-un sistem de limbaj ce-și pierde caracteristica de a fi general valabil și unificator.

Nebunul a pierdut funcția și capacitatea de a stabili punți de înțelegere și comunicare cu semenii săi, înlocuind această dimensiune fundamentală cu un simulacru de comunicare.

El se detașează din planul lumii umane, devine un străin printre noi, necomunicant și singular.

„O parte din subiectivitatea noastră rămîne necomunicabilă, aici se elaborează direcţia vieţii noastre, sentimentele, motivaţiile actelor noastre, ce ne întăresc sentimentul de asemănare şi ireductibilitate la alţii.

Este partea nesubstituibilă, necomunicabilă din noi care la alienat dispare, el avînd sentimentul că i se ia, i se dislocă subiectivitatea" (E. Pamfil).

Psihism şi informaţie

Psihismul este continuu înfometat de informaţie, continuu neîmplinit informativ şi această activitate neîntreruptă de informare descrie de fapt o neîncetată creaţie de viaţă psihică.

Ne definim ca fii ai comunicării şi informaţiei (la fel cum sîntem fii luminii şi lumii). Căci avem nevoie de ceilalţi pentru a şti cine sîntem, în afara lor existenţa noastră nu are sens şi valoare.

Nota bene I

Expresivitatea nu poate fi trăită printr-o motivaţie din care este exclusă alteritatea.

Ea este urmărită şi alimentată de sentimentul „de a fi fost înţeles", de confirmarea continuă a recepţionării mesajului, indiferent dacă a fost acceptat sau refuzat.

Codul expresivităţii semnifică socializare prin comunicarea informaţiilor.

Între codaj şi socializare există o mutuală determinare, societatea însemnînd necesitatea codajului şi ambianţa lui experimentală.

Teoremă

Întreaga noastră activitate psihică este dominată de caracterul comunicării şi libertăţii.

Atît de caracteristică devine pentru personalitatea umană această trăsătură încît putem trasa două corolare:

— o ființă care nu ar avea libertatea țesută în economia activității sale nu ar fi o ființă umană.

— este alienată acea persoană umană la care sistemul funcțiilor de libertate este dezorganizat, diminuat sau alterat.

Deosebirea fundamentală între un normal și un bolnav psihic constă în aceea că la ultimul, „cantitatea de libertate" este diminuată.

Incapacitatea de a comunica și de a folosi informația condamnă limbajul alienat la un zgomot de fond sau „babelism" (după E. Pamfil) în care nu se mai înțelege nimic, cel puțin la prima impresie.

O concluzie și...

Asistăm la diverse grade de *desemantizare*, de *alienare a mesajelor semantice*, cu reducerea cantității de real, cu creșterea dezordinii (a redondanței).

...întrebări ce derivă

Întrebarea firească ce se impune în acest moment al lucrării noastre este: cum va recunoaște laicul, omul comun nebunia în limbajul alienat și care sînt instrumentele prin care alienistul va decoda limbajul desemantizat al nebunului? La prima întrebare vom răspunde scurt:

Pînă cînd nebunia nu străpunge zgomotul de fond al mediului în care trăiește și se desfășoară comportamental, nu va fi înregistrată de ceilalți, participanți și ei la limbajul redondant, impersonal, fără conținut al alienatului.

La a doua întrebare răspunsul se complică căci torturanta și misterioasa nebunie se lasă greu înțeleasă și alungată din destinul uman. Iar răspunsul este întotdeauna practic.

Deși mereu prezent în preocupările psihiatrilor și psihopatologilor de prestigiu,

studiul limbajului alienaţilor este răspunsul operant la o enigmă ce-şi cere rezolvarea.

Limbajul bolnavilor mintali: mesaj sau rebus?

Pentru semantician şi psihopatolog: ambele.

Discursul nu trebuie descris,

Studiile asupra limbajului alienaţilor mintali întîlnite de noi în literatură păcătuiesc prin descriptivismul lor şi se rezumă la studiul condiţiilor posibile de modificare şi degradare a semantemelor tratate izolat în condiţiile destructurării psihopatologice.

ci înţeles ca o proiecţie.

Putem considera discursul alienatului mintal ca o manieră particulară de proiecţie a lumii.

Aici începe catastrofa desemantizantă

Nebunia — suferinţă a comunicării, maladie desemantizantă la toate nivelele — debutează şi implodează la nivelul cel mai înalt al contextului semantic, evoluînd apoi pînă la nivelul semantemului izolat, cu lărgiri, tasări sau chiar alunecări a ariei sale paradigmatice.

Ce se întîmplă:

Analiza semantică nuanţată şi eficientă ar trebui să răspundă la întrebările:

suferă structura sau instrumentul ?

1° — În limbajul bolnavilor mintali asistăm la alienaţie preferenţial structurală, — a însăşi structurilor semantice de profunzime, respectiv a actualizării lor în structuri semantice de suprafaţă — sau la o alienaţie semantică, instrumentală (a cuvintelor — pietre de construcţie a unui text)?

se respectă sau nu un model ?

2° — Această de-formare, de-gradare, dezorganizare în geneza şi desfăşurarea informativ-semantică, respectă un anumit model pentru diferitele entităţi (boli) psi-

hice (care ar fi evidențiate, fișate și explicitate) sau, nu respectă nici o legitate?

Un răspuns posibil la această întrebare ar însemna un pas înainte în comprehensiunea nebuniei, a relaxării tensiunii gnozice ce înconjoară alienarea. S-ar întrezări un mijloc de a străpunge „de sus" misterul acestei cutremurătoare suferințe umane.

Perspective

Studiul limbajului în patologia psihică ar defrișa căi de pătrundere spre intimitatea laboratorului lăuntric de geneză și desfășurare a nebuniei, în măsura în care complexitatea semantică poate să releve, să ilustreze structura psihologică, revers subiectiv al structurii lumii (un analogon coincident genetic, deci nu obligator necesar), dar mai ales structura psihologică citită și înțeleasă în perspectiva verticalei motivaționale. Prin analizele de texte ale bolnavilor psihici, ce vor fi prezentate în continuare vom încerca să răspundem cu modestie la întrebările enunțate mai sus.

Să nu uităm nici un moment că „anamodica"[1] psihismului normal și a replicii sale degradate — nebunia se lasă greu descifrată!

Cooperarea semanticii structurale cu psihopatologia, „logodna" lor, ne apare ca o necesitate, căci marile bătălii ale semanticii trebuie să se polarizeze și spre psihopatologie, unde, inevitabil, toate marile ei întrebări și îndoieli se găsesc augmentate și contrastate.

[1] anamodic, de la grecescul ana = înapoi și latinescul modicus = modest, mic. Înseamnă deci reducție de scară, modelare, „înapoi la modelul redus".

1. EȘUAREA OPERAȚIONALĂ A EPILEPTICULUI[1]

Procedăm la discutarea analitică a unora din textele ilustrative care surprind particularitățile de structură semantică proprii suferinței epileptice.

I. „E un băiat care a început la studierea muzicii și la împrezentul de față se gîndește la suderia muzicii și la vîrsta de față tot se gîndește la studierea muzicii".

(Vezi graful I_{1a}).

1 1° — Toate textele au fost obținute în condiții identice. Bolnavii diagnosticați după o lungă observație clinică sau spitalicească, au fost supuși testării prin metoda T A T (Thematic Aperception Test), fiind invitați să comenteze sensul unor imagini, trecutul, prezentul și viitorul evenimentelor (cu excepția oligofrenilor care au verbalizat sau scris pe tema unor simple povestioare).

Nu vom da nici un fel de date privind semnificațiile obținute în optica testului.

Dispunem astfel de texte s c r i s e obținute în condiții standard, la bolnavi c o r e c t diagnosticați.

2° — Nu vor fi expuse decît unele aspecte ilustrative privind cîteva situații psihopatologice. Exemple de analiză ontico-structurală cu valoare calitativă — reprezentativă. Asupra acestor considerente vom reveni în capitolul următor. Modelele de ordin structural identificate drept caracteristice pentru diverse tablouri psihopatologice, nu apar în mod exclusiv ci *prevalent*. Numai o incidență reprezentativă ar putea fi invocată pentru a susține sau combate un diagnostic clinic.

3° Analizele de texte pot fi parcurse ca exerciții de codare (se indică argumentele transpunerii unor pasaje de text în simboluri operaționale).

Vor apărea și cîteva aspecte concluzive, dar majoritatea concluziilor le vom trata în capitolul următor.

41a „E un băiat care a început la studierea a muzicii și la imprezentul de față se gîndește la suderia a muzicii și la vîrsta de față tot se gîndește la studierea muzicii"

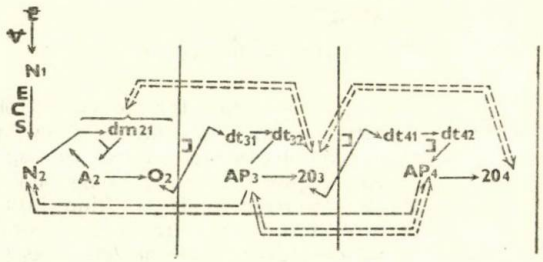

Desfășurător

Ē emițătorul implicat virtual	AP_3 se gîndește la
∀ există (functor)	20_3 suderia muzicii (temă)
N un băiat	⊃ și
E C S încadrarea într-o altă categorie	dt_{41} la vîrsta
N_2 care	dt_{42} de față
dm21 a început	⊃ tot
A_2 la studierea (la timpul trecut)	AP_4 se gîndește la
O_2 a muzicii(temă)	204 studierea muzicii
⊃ și	←--- implicarea autorului
dt31 imprezentul	<===> echivalența
dt32 de față	

Acest enunţ, marcat de greşeli gramaticale şi de ortografie evidente, prin caracteristicile sale structural semantice este reprezentativ, pentru condiţia psihologică a epilepsiei.

Sub raportul saturaţiei informaţionale fraza este deosebit de redondantă, iar analiza relevă şi formalizează întocmai acest caracter.

(1) „E un băiat care a început la studierea muzicii".

Introducere situativă caracteristică, prin „e un băiat". Emiţătorul este prezent virtual în acest enunţ, deoarece *el* este acela care constată şi afirmă existenţa băiatului, *el* instituie condiţia comunicării prin intenţia sa mărturisită de a transmite un mesaj spre destinatar. Afirmarea existenţei am notat-o prin simbolul functorului existenţial corespunzător, căci „băiatul" nu este un autor oarecare. El este conţinut într-o anumită categorie (N_2), fiind acela care „a început" (dm) o acţiune.[1]

(2) ... „şi la împrezentul de faţă se gîndeşte la suderia a muzicii". Am reţine două aspecte. Primul se referă la determinantul de timp redondant („împrezentul"-dt_{31} şi „de faţă"-dt_{32}). Caracterul actual, „prezent" al acţiunii rezultă doar limpede din însăşi desinenţa verbului aflat la prezentul indicativului. Al doilea aspect ţine de particularitatea obiectului

[1] În capitolul prezentării instrumentului semantic, am argumentat de ce formula „a începe" nu acoperă un act semantic şi poate figura doar ca determinant de mod al actului semantic propriu-zis, în cazul nostru „studierea" (A_2).

semantic (suderia a muzicii-$2O_3$) identic cu întregul enunț precedent (1).

(3) ... „și la vîrsta de față tot se gîndește la studierea muzicii".

Enunțul (3) are o structură identică cu cel precedent (2). Diferă doar determinanții de timp. În enunțul (2) figurează determinantul „împrezentul de față", iar în enunțul (3) determinantul „la vîrsta de față". Obiectele semantice ale celor două enunțuri (O_3 și O_4) ca și cele două acte semantice (AP_3 și AP_4) sînt identice. Plusul informațional adus de enunțurile subsecvente este neglijabil, deoarece determinanții de timp ai aceluiași act semantic sînt deosebiți formal, dar practic coincid ca semnificație.

O primă caracteristică

Recunoaștem aici, în structura mesajului, o caracteristică revelantă a structurii semantice epileptice. Revine stereotip aceeași operație, respectiv aceeași relație intersemantică. Repetată fiind, ea devine suportul unor neglijabile sporuri informaționale. Această modalitate iterativă o numim e ș u a r e o p e r a ț i o n a l ă. Vom vedea și într-un alt exemplu — analizat în continuare — cum epilepticul, pentru a aduce, un nou determinant în „orbita" actului semantic, repetă întregul enunț, reeditează aceeași relație intersemantică.

Reductibilitate la structura în profunzime

Vorbind la figurat ca și cum am asista la o simetrie prin translație.

O altă caracteristică importantă a textului analizat, ține de faptul că atît enunțul cît și structura sînt reductibile la formule de profunzime.

Aceasta, credem, este o trăsătură fundamentală a comunicării epilepticilor.

Iată textul redus din care ulterior se desprinde structura de profunzime:

I1b Un băiat a început studierea muzicii și se gîndește la ceace face

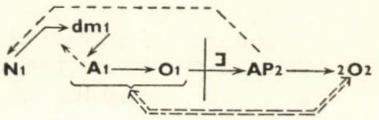

Desfășurător

N1	un băiat
dm1	a început
A1	studierea
O1	muzicii
⊐	și
AP2	se gîndește la
2O2	ceeace face

Structură de profunzime.

I1c Un băiat studiază muzica

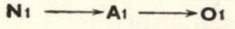

„Un băiat a început studierea muzicii și se gîndește la ceea ce face". (Vezi graful I_{1b}). Au dispărut aspectele situative, supradeterminările pleonastice și repetarea prin translație a cuplărilor semantice. Pasul următor, prin reducerea actelor (acel care „studiază" se și „gîndește" la ceea ce face, deci unul din termeni este superfluu), ne duce spre structura de profunzime: „Un băiat studiază muzica" (I_1).

Laboratorul intern al actului de comunicare transpare deci în structura semantică a enunțului. Chiar în procesul realizării mesajului recunoaștem caracteristica operațională a epilepticului, de a parcurge punct cu punct o problemă. Epilepticul nu oferă concluzii, ca și cum ar fi dominat de drumul ce duce la concluzie. Epilepticul este situativ nu numai față de lume ci și față de el însuși. Deși operează cu aspecte structurale relativ economicoase ale mesajului, el este incapabil să fie concis.

Epilepticul nu poate comprima enunțurile. De fapt sîntem într-o discuție pe tema structurilor profunde și de suprafață. Structura de suprafață ilustrează momentele aproprierii cognitive, în timp ce structura de profunzime cu centru de densitate pe unele semanteme majore, este imaginea concluziei, a semnificației elaborate, replică psihologică a structurii onticului.

Functorii metasemantici acționează în primul rînd creînd centre de densitate în jurul semantemelor majore. Mai precis: aproape în exclusivitate în jurul actului semantic.

Or, bolnavii comițiali nu se pot alia *cu* și sprijini *pe* forța structurantă a functorilor, mesajul lor nu pulsează, avînd pe toată întinderea sau durata sa practic aceeași portanță semnificativă. Trecerea de la structura de profunzime la cea de suprafață, se află sub marca adezivității epileptice.

II — „A fost niște copii care au devenit mai în vîrstă și au plecat la cîmp și s-au culcat și apoi au murit. (Vezi graful I_2).

I2 „A fost niște copii care au devenit mai în vîrstă și au plecat la cîmp și s-au culcat și apoi au murit"

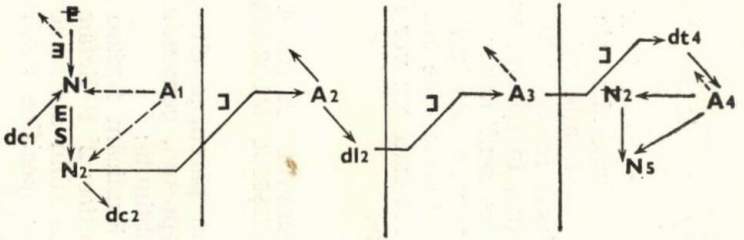

Desfășurător.

E ∃ N1 dc1 N2 — a fost, niște copii, care

E S A1 — au devenit

dc2 — mai în vîrstă

J — și

A2 — au plecat

dl2 — la cîmp

J A3 — și s-au culcat

J — și

dt4 — apoi

N2 A4 — ei(vid contextual) au murit, au devenit:

N5 morți

Între cele două extreme ale enunțului, între copilărie și moarte s-ar desfășura vieți omenești, dacă stereotipia și sărăcia enunțurilor epileptice nu ar cere o altă viziune. Din nou acte semantice foarte generale, transformări doar ale autorului semantic.

În plus, în realitatea ontică nu există un obiect corespunzător obiectului semantic, supus actanței autorului. Realitatea pare un decor, în care se revine, oamenii pleacă, se culcă și mor. Nimic *pentru* această lume și nimic *de la* această lume. Această situație schematică pune uneori probleme foarte dificile de diagnostic diferențial, în special cu schizofrenia.

Avem sentimentul că psihiatrul clinician se va putea sprijini și pe perspectiva analizei semantice atunci cînd faptele clinice recoltate nu vor fi de la început explicite.

2. DEPRESIVUL SUB FOCUL CONCENTRIC AL LUMII (EȘECUL VALORIZĂRII)

Vom parcurge cîteva enunțuri scrise de depresivi, comentînd grafurile semantice obținute:

1° Explicăm fiecare „pas" al decodării semantice; 2° Reliefăm acele caracteristici de ansamblu ale structurii semantice, care par specifice pentru comunicarea depresivilor.

Materialul a fost cules de la o bolnavă depresivă (în climacteriu) de 48 ani.

I — „Copilul este muzician, cîntînd a pierdut vederea și este disperat" (vezi graful II_1, varianta a și b).

II1 „Copilul este muzician, cîntînd a pierdut vederea şi este disperat"

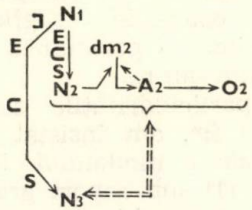

Varianta „a"

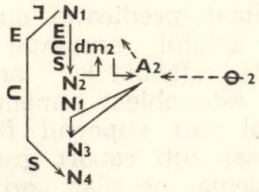

Varianta „b"

Anexa

„Copilul este muzician"

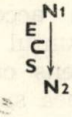

Maniera personală

(Operaţiunea mintală a emiţătorului asupra cîmpului semantic)

Desfăşurător

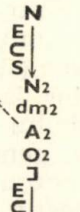

N	copilul
E	este (face parte din categoria)
N2	muzician
dm2	cîntînd
A2	a pierdut
O2	vederea
⅃	şi
E	este
N3	disperat

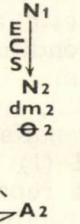

N1	copilul
E	este
N2	muzician
dm2	cîntînd
O2	din partea unui obiect semantic oarecare (cauze implicate în A2)

a pierdut vederea (actul transformării N1 copil văzător în N3 - fără vedere - orb) dv ↖ N1

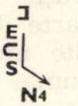

⅃	şi
E	este
N4	disperat

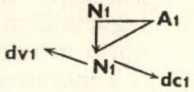

Maniera impersonală

(Translaţia lui N1 spre cîmpul sematic al determinanţilor contextuali şi virtuali sub o acţiune oarecare)

(1) „Copilul este muzician", este o aserţiune, reprezentabilă pe „verticală". Actul semantic, sugerat de verbul auxiliar „este", implică a reală operaţiune mintală a emiţătorului; acesta transpune „copilul", dintr-o categorie nedefinită, în cea de „muzician". Operaţiunea este o incluziune (strictă sau nu).

Privitor la particularităţile semantice ale verbului „a fi", am insistat la prezentarea generală a modelului. Reamintim că enunţul (1) sub raport gramatical este constituit din subiect, predicat şi complement. Dar, subiectul nu poate fi considerat ca un autor semantic, deoarece nu este actant, predicatul nu întruneşte condiţia actului semantic (existenţa nu este „făcută"), iar complementul, nu este obiect semantic (nefiind rezultatul sau suportul fiinţării). Enunţul (1) doar sub raport gramatical ar fi de reprezentat pe plan „orizontal". În perspectivă semantică decodarea surprinde o mişcare în plan „vertical", din timp ce termenul „a fi" trebuie tratat ca operaţie categorială în accepţiunea: „face parte din". Astfel enunţul (1) „copilul este muzician" are sens cu condiţia şi numai cu condiţia, dacă sub raport semantic se recunoaşte operaţiunea categorială a includerii copilului în categoria muzicienilor.

Tensiunea dialectică obiectiv-subiectiv, sau personal-impersonal justifică opunerea a două tipuri de scheme de notare (vezi anexa la grafurile I).

Maniera p e r s o n a l ă (cea implicată de limbajul subiectiv) este analizată mai sus. Sînt considerate informaţii privind

opinia și operațiile emițătorului: Prin enunțul (1) aflăm că emițătorul consideră copilul drept muzician.

Maniera impersonală de notare (cea implicată de limbajul obiectiv), ar surprinde translația lui N_1, tot pe verticală, spre un N_2 cuplat cu determinanți contextuali și virtuali, al căror cîmp definește condiția muzicianului. Această mișcare nu mai este gîndită de emițător, ci, este considerată și notată ca efect al unui act semantic (analogul unei acțiuni ontice).

Această a doua modalitate de notare este mai greoaie, poate artificială, și mai ales, nerelevantă nici pentru „actul" ființării, nici pentru virtuțile operaționale montate în atitudinea categorială a emițătorului.

(2) „Cîntînd a pierdut vederea". Un determinant de mod (cîntînd) explicitează condițiile actului semantic (pierderea). Obiectul semantic (vederea) este sugerat în special de structura gramaticală a enunțului (vezi varianta „a"). Ar fi mai corect, poate, să-l considerăm ca o calitate a lui N_1 (vezi varianta „b"), ca un determinant virtual (văzător). Actul „pierderii" înseamnă în final suspendarea legăturilor lui N_1 cu calitatea sau calitățile implicate de vedere, atribut subînțeles al omului viu.

S-ar recunoaște mai multe variante de notare semantică a enunțului (2):

a — Copilul trece din categoria văzătorilor în categoria orbilor, (limbaj personal, categorial).

b — Dintre determinanții virtuali ai semantemului „copilul" se șterg aceia care definesc condiția vederii, menținîndu-se caracteristicile care definesc condiția non-vederii, (limbaj impersonal).

II2 „Este vorba de o copilă normală, care mai tîrziu la fel şi-a pierdut vederea şi disperată caută să meargă acasă pe dibuite."

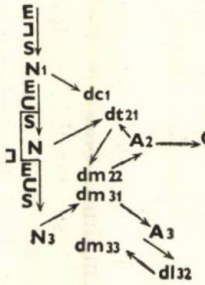

Varianta „a"

Desfăşurător

E S	este vorba de
N1	o copilă
dc1	normală
E S	incluziune operată de E asupra nivelului semantic
N2	care
dt21	mai tîrziu
dm22	la fel
A2	a pierdut
O2	vederea
dc2	sa
J	şi
E S	N2 trecut de emiţător în N3 (disperată)
N3	disperată
dm31	caută
A3	să meargă
dl32	acasă
dm33	pe dibuite

II2

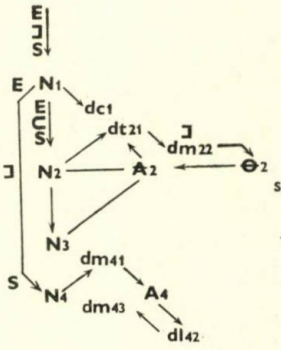

Varianta „b"

Desfăşurător:

E S	este vorba de
N1	o copilă
dc1	normală
N2	care
dt21	mai tîrziu
J dm22	la fel
sau-	
O2	din partea unui obiect semantic oarecare
A2	printr-o acţiune oarecare
N2	trece în categoria celor
N3	orbi (pierde vederea)
J	şi
N4	disperată
dm41	caută
A4	să meargă
dl42	acasă
dm43	pe dibuite

c — Se instaurează tensiunea afectivă, trăită de autorul semantic (copilul) interferată cu şi dublată de compasiunea emiţătorului (limbaj afectiv).

În orice caz, pentru decodarea afectivă a enunţului pledează şi ultima parte a textului:

(3) ...„şi este disperat". Formalizată apare tot ca o operaţiune categorială a emiţătorului, pornită de la un N_1 virtual către N_3 (în varianta „a"), sau de la N_1 la N_4 (în varianta „b"), deci spre acea categoric a disperatului, din care, de acum înainte copilul va face parte. Este remarcabilă, conciziunea exprimării obţinută prin „şi". Conectivul gramatical, devenit în analiza noastră semantică functor metasemantic, în situaţia concretă din text, obligă la decodarea în similitudine a „pierderii vederii", şi a „disperării". Am acorda prioritate mai degrabă acestui mod de decodare semantică, decît unui „şi" narativ, — chemat să jaloneze succesiuni de evenimente, sau, poate, să semnaleze relaţia dintre cauză şi efect.

Structura de suprafaţă şi de profunzime a textului este practic coincidentă, deoarece, momentele semantice parcimonios notate, nu permit practic o reducere la o formulă mai simplă.

II. — „Este vorba de o copilă normală care mai tîrziu la fel şi-a pierdut vederea şi disperată caută să meargă acasă pe dibuite" (vezi graful II_2).

ANALIZA

(1) „Este vorba de" funcţionează ca un functor metasemantic cu rol situativ.

Poate fi considerat şi locuţiune introductivă, redondantă, cu o funcţie seman-

tică mai complexă. La începutul actului de comunicare el joacă un rol de „așteptare" sau preparare a recepției mesajului. Poate să funcționeze ca tampon redondant între etape distincte ale comunicării, asigurînd recuplarea atenției. Este situativ, în cazul de față, în măsura în care emițătorul are în vedere materialul testologic din care se inspiră.

(2) „Mai tîrziu la fel". Doi determinanți (de timp și de mod) preced un act enunțat ulterior.

Am insista aici asupra diverselor modalități de cuplare a actului cu determinanții săi. Se pot imagina trei situații ale actului: 1° urmat de determinanți, 2° cuprins între determinanții săi, sau 3° precedat de determinanți. Fiecare modalitate conferă un anumit ritm, o anumită pulsație interioară textului. Deschiderea și închiderea (adică: lărgirea și îngustarea) cîmpului semantic, definesc oscilația, pulsația lăuntrică a textului și, cum am mai spus, realizează fluctuațiile, r i t m u r i l e - s e m a n t i c e concrete.

Enunțul (2) în care determinanții preced actul, nu se opune spiritului limbii române, deoarece determinanții „mai tîrziu", „la fel" legați organic de act și plasați înaintea acestuia creează un „suspense" specific.

Determinantul „mai tîrziu" poate preceda actul deoarece anunță o succesiune de evenimente. Actul ce urmează a fi rostit, se leagă astfel de momentele precedente.

Determinantul „la fel" poate preceda actul deoarece fiind un adevărat functor metasemantic (noi am codat ambele modalități: de determinant și de functor), semnalează o relație de coincidență sau

de asemănare, între ceea ce a fost spus înainte şi ceea ce urmează.

(4) „... disperată". Se cere a fi decodată nu ca un simplu determinant al lui N_1 sau a formei virtuale N_2, ci ca o nouă categorie în care se proiectează autorul (N_3 în varianta „a", N_4 în varianta „b"). Aflăm despre autor, despre „ea", că este „disperată". „Ea", „disperată" este aceea care va acţiona în continuare.

(5) „... caută" verb modal care în notaţia semantică are funcţia de determinant de mod.

(6) „... să meargă acasă pe dibuite". Actul este legat de determinanţi de loc şi de mod.

III. „Cred că este vorba despre primul tablou cu copilul orb, care a continuat să compună şi în colaborare cu un alt compozitor care vedea şi care îi punea pe note ceea ce el compunea". (Vezi graful $II_{3\,a}$).

Se cere un efort nejustificat pentru parcurgerea în detaliu a textului circumstanţial, care pare să reediteze într-o formulă stufoasă caracteristici structurale surprinse la epileptici.

Apelăm la înregistrarea vizuală a grafului şi la aprecierea lui în perspectiva enunţului următor.

IV. „Deci orb fiind continuă să compună" (vezi graful $II_{3\,b}$).

ANALIZA

circumstanţialitate ≠ „circumstanţialitate"

Enunţul la care ne-am referit cu anticipaţie permite distincţia incisivă între circumstanţialitatea aparentă a depresivului (important: inerţia depresivă este un mod de circumstanţialitate!), şi circumstanţialitatea de fond a epilepticului.

Il 3a „Cred că este vorba despre primul tablou cu copilul orb care a continuat să compună și în colaborare cu un alt compozitor care vedea și care îi punea pe note ceiace el compunea".

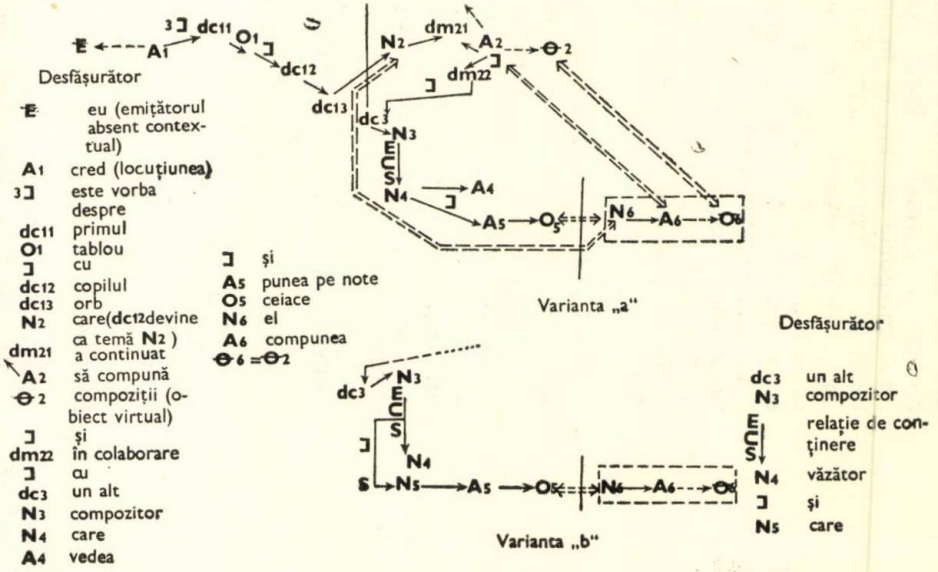

II3b „Deci orb fiind continua să compună"

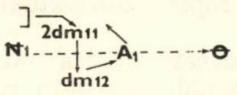

Varianta „a"

] deci
2dm11 orb fiind
dm12 continuă
A1 să compună
N1 el (vid contextual)
Θ1 muzică (vid contextual)

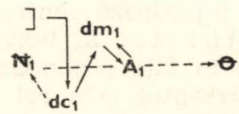

Varianta „b"

] deci
dc1 calitatea de orb
dm1 a continuat
A1 să compună
N1 el(vid contextual)
Θ1 muzică (vid contextual)

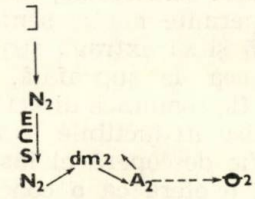

Varianta C

] deci
N1 el(vid contextual)
E
C
Făcînd parte din
N2 categoria orbilor
dm2 a continuat
A2 să compună
Θ2 muzică (vid contextual)

Se demonstrează cum, dintr-o formulă catenară şi repetitivă (II3a) depresivul reuşeşte să extragă structura profundă a enunţului (II3b).

Legătura cu textul premergător se realizează printr-un functor metasemantic concluziv (deci), urmat de un determinant de mod (orb fiind). Acesta permite trei tipuri de notare:

1° Ca determinant de mod al actului, fiind o condiție particulară a compunerii (varianta „a").

2° Ca determinant contextual al lui N_1 (virtual sub raport contextual) (varianta „b").

3° Ca o judecată asupra unui copil (N_1 absent contextual) plasat în categoria N_2 (a orbilor). (Varianta „c"). Am opta pentru luarea în considerare a acestei ultime variante, care rezumă poate cel mai adecvat enunțul anterior (II_3 a).

Pasajul II_3 b pledează pentru caracterul de discurs s i n t e t i c al textului depresivului. Dacă în fața redondanței epileptice doar adresantul este cel care „construiește", și descoperă o structură de profunzime (performanță posibilă prin decodare semantică, dar interzisă pentru epileptic), dacă schizofazia, așa cum vom vedea, nu permite notări semantice care să surprindă și să extragă structura profundă din cea de suprafață, depresivul dimpotrivă, fie comunică direct prin structuri semantice ireductibile la altele (deci profunde), fie descoperă el însuși această structură și o oferă ca o concluzie.

V — „Un om care îl lasă rece suferințele altora și nu va ajuta pe semenii săi cu toate că ar putea". (Vezi graful II_4).

ANALIZA

(1) „Un om care" formulă tipică de model categorial pe verticala autorului.

(2) „. . . îl lasă rece suferințele altora". Cu notația buclei „activ-pasiv" obținem imaginea tensiunii dintre ceea ce gramatica a descris ca autor gramatical și

„Un om care îl lasă rece suferințele altora și nu va ajuta pe semenii săi cu toate că ar putea"

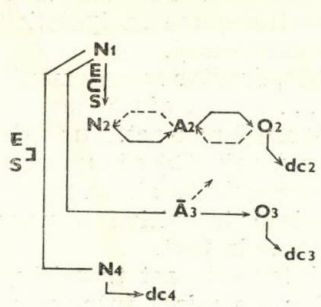

Varianta „a"

Desfășurător

N1 un om
E C S relație de conținere
N2 care
A2 îl lasă rece (rămîne insensibil la...)
bucla activ-pasiv
O2 suferința
dc2 altora
E S și
Ā3 nu va ajuta
O3 semenii
dc3 săi
E S cu toate că face parte din
N4 categoria celor
dc4 care ar putea

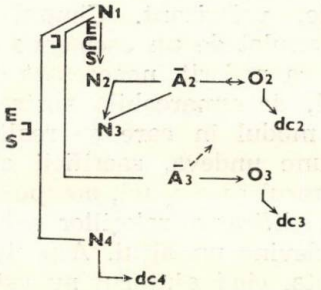

Varianta „b"

N1 un om
E C S relație de conținere
N2 care
Ā2 rămîne insensibil (nu se modifică, nu trece în N3)
O2
dc2 sub acțiunea (suferințele altora)
E S și
Ā3 nu va ajuta
O3 semenii săi
dc3
E S cu toate că face parte din
N4 categoria
dc4 celor care ar putea

autor logic. (Varianta „a"). Dacă însă, pornim de la actul „îl lasă rece", care de fapt este un non-act, consemnăm că „suferințele altora" nu exercită nici un fel de influență asupra autorului („un om") (varianta „b"). Cu alte cuvinte: o acțiune care, de regulă, are loc, de data aceasta, din motive necunoscute, este anulată. Autorul se menține neschimbat, deși,

ne-am fi aşteptat ca cel puţin în lumea lui sufletească, să se înregistreze o schimbare rezonantă. El însă „rămîne rece" şi nu se transpune în ipoteticul grup N_3, al celor emoţionaţi.

(3) „Si", functor metasemantic.

(4) „... nu va ajuta pe semenii săi" În aparenţă non-act. Nu va depune eforturi ca semenii (O_4) să suporte o conjunctură nefavorabilă, ei, semenii vor înceta să fie ţinta tranzitivă a unor acte nedeterminate în text.

„A ajuta" este act tranzitiv întru totul particular. Se mişcă într-un cîmp de valori axiologice, ca un antiact. Permanentizează, prin opoziţie, o stare de dorit sau valorică, în orice caz actul este, prin definiţie, valorizant. Cîmpul de evenimente anulat de un asemenea act se defineşte ca nedorit, neacceptat de oameni.

Actul, de remarcabilă abstracţiune, nu indică modul în care se realizează, dar presupune undeva, sacrificii ale persoanei: autorul care ajută, acceptă compasionant modificarea relaţiilor sale de existenţă, devine un altul. Aspectul reflexiv s-ar nota, cînd ajutorul nu este acordat, ca non-plasarea autorului într-o nouă categorie.

(5) „... cu toate că ar putea". Decodăm un functor metasemantic (cu toate că) şi un determinant contextual (ar putea = este apt). Sîntem în planul vertical al comunicării, deoarece emiţătorul îl consideră pe N_1 ca făcînd parte din N_4 (în varianta „a") şi din N_4 (în varianta „b"). „Ar putea" determină autorul ca făcînd parte din categoria acelora pe care nimic de dinafară nu-i împiedică să acţioneze. Dacă nu actează, (textual: nu

ajută), înseamnă că le lipsește o trăsătură lăuntrică.

Reținem, din analiza noastră semantică, o concluzie valabilă și la alte enunțuri, dar care aici a devenit deosebit de pregnantă. În structura semantică a depresivului se identifică un cîmp vast de relații între act și non-act, condiții pro și contra, transformare și imobilitate a obiectului, transformare și imobilitate a autorului, efecte suportate de autor, adică un cîmp de evenimente care nu pot fi descrise pur și simplu ca translații, ci ca mișcări tranzitive sau nu, reflexive sau nu. Vom reveni în capitolul următor asupra semnificației acestei deschideri de tensiune, care surprinde în maniera formalizată a notării semantice eșecul devalorizant al depresivului aflat sub focul concentric al evenimentelor lumii.

3. ÎNSINGURAREA SCHIZOFRENULUI

Recoltarea materialului lexic s-a realizat după două modalități: fie prin înregistrarea în scris după metoda investigației T.A.T., fie prin elaborarea spontană (scrisori, fragmente de jurnale intime, cereri etc.)

Din cele peste 100 texte analizate vom oferi ca ilustrare cîteva dintre cele mai caracteristice și interesante.

Dorim să facem două precizări preliminare, privind opțiunea pentru limbajul scris în condiția codării semantice.

1° La schizofreni textul scris este cu deosebire indicat pentru investigația prin metoda analitică.

Limbajul oral se „protezează" cu un material extra-lingvistic abundent, furni-

„Nonautenticitatea limbajului oral"

zat de prezența interlocutorului, (convenții de bune maniere, regulile dialogului, gestualitate etc). Astfel comunicarea orală este — la figurat și la propriu — o intercomunicare reală. Emițătorul, în cazul nostru bolnavul schizofren, recepționează continuu informații de la receptor (examinator) chiar și despre adeziunea sau dezacordul acestuia față de conținutul comunicat. În plus, condiția dialogului instaurează o situație perturbatoare, un „zgomot" paradoxal o r d o n a t o r și s t r u c t u r a n t. Cu alte cuvinte ideația schizofrenului și actul său de comunicare nu se mai desfășoară în exclusivitatea legităților proprii, nu mai poartă doar semnele unei degradări entropice crescînde, ci, suportă influență corectivă — continuă —, inducția continuă de normalitate. Din punctul de vedere al rigurozității experimentului psihologic, această intervenție trebuie considerată ca un zgomot, care accelerează sau frînează fluxul ideator, imprimă anumite sensuri și direcții, impune succesiuni particulare de idei, reformulări, sublinieri, reveniri. Orice intervenție a examinatorului are rol de functor metasemantic, induce regrupări de semnificație.

Examinatorul, chiar taciturn fiind, exercită acțiune ordonatoare asupra schizofrenului, însăși prezența sa incită schizofrenul la autocontrol suplimentar, sau îl scoate, într-un anume fel, din prăbușirea sa autistă.

În consecință, materialul lingvistic oral apare mai puțin alterat, deci mai puțin semnificativ decît textul scris, cu toate că în aparență pare să fie mai spontan și mai neelaborat. Cantitatea de dezordine disociativă este mai exprimată în textul scris.

La schizofren textul scris este mai relevant...

...dar nu la normal

Condiţiile intercomunicării ne obligă deci ca la schizofreni să ţinem seama de valoarea relevantă superioară a textului scris. Această concluzie nu ar putea fi extinsă la normali, unde textul oral este mai reprezentativ decît cel scris, atît sub raportul complexităţii structurii semantice cît şi ca document al normalităţii, al spontaneităţii, deci al reelaborării.

Această opţiune pentru textul scris al schizofrenilor ne-a determinat, printre altele, ca întregul nostru material lingvistic, la toate compartimentele de psihopatologie să fie text scris.

2° Sensul mesajului schizofren este criptic. Nu dispunem de nici un argument privind coincidenţa dintre sensul curent uzual şi comun al cuvintelor şi sensul în care le foloseşte schizofrenul. Relaţiile intersemantice nu aduc nici o precizare suplimentară.

Din acest motiv tratăm textul schizofazic ca şi cum sensul cuvintelor pentru schizofren ar fi comun cu sensul pentru noi. Structurile semantice ce se dezvăluie pot fi considerate concordante cu dimensiunea semantică distructurantă a suferinţei schizofrenice, dacă ele se vor deosebi de structurile textului normal şi de structurile predominente în alte situaţii psihopatologice.

Vom prezenta în continuare analiza unor texte obţinute prin metodologia T.A.T., confruntate cu unele pasaje dintr-o scrisoare.

I — „Un tablou, şi anume cîmp de muncă, cu un decor de tablouri culisate, adică dealuri sub formă de coline, şi cîteva căsuţe fără stil ţărănesc". (Vezi graful III1).

III1 „Un tablou și anume cîmp de muncă, cu un decor de tablouri culisate, adică dealuri sub formă de coline și cîteva căsute fără stil țărănesc."

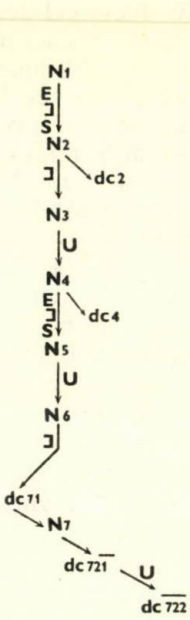

Desfășurător

N1	un tablou
J	și anume
E S	operatiune categorială a emițătorului
N2	cîmp
dc2	de muncă
J	cu
N3	decor
U	de(intersectare)
N4	tablouri
dc4	culisate
J	adică
E S	operațiunea categorială a emițătoruluî
N5	dealuri
U	sub formă de(intersectare)
N6	coline
J	și
dc71	cîteva
N7	căsuțe
dc721 U dc722	stil țărănesc negat (fără...)

ANALIZA

Asistăm la un șir de operații ale emițătorului executate *cu* autorul semantic (N_1 = un tablou).

La primul pas „tabloul" este inclus categorial — prin functorul metasemantic „și anume" — într-un „cîmp de muncă" $N_2 \longrightarrow dc_2$). Dar și acest semantem este inclus în continuare, tot prin intermediul unui functor („cu"), în acea categorie care

dispune de „un decor" (N_3). Dar și „decorul" (N_3) este format din, „tablouri culisate" ($N_4 \longrightarrow dc_4$), deci semantic N_3 și N_4 se intersectează.

Urmează o explicitare (mai era nevoie de ea?), anunțată prin functorul metasemantic „adică". Și din nou asistăm la o incluziune categorială: emițătorul plasează tot ce a afirmat pînă în acest moment în semantemul „dealurilor" (N_5). Seria „precizărilor" continuă prin locuțiunea „sub formă de", avînd sensul „ca și cum constituite din". Această operațiune categorială este o intersectare cu grupul „colinelor" (N_6).

În final textul aduce cîteva detalii suplimentare introduse prin functorul metasemantic „și". Cîteva căsuțe ($dc_{71} \longrightarrow N_7$) sînt caracterizate prin absența unui caracter explicit (contextual: „fără stil țărănesc"), în consecință l-am consemnat prin bara negației ($\overline{dc_{721}} \overset{U}{\longrightarrow} \overline{dc_{722}}$)

Acest tip de mesaj, constituit aproape în exclusivitate dintr-o succesiune de autori semantici, pe v e r t i c a l a comunicației, așa cum arată întreaga noastră experiență privind structurile semantice la schizofreni, este întrutotul caracteristic.

Eșuarea schizofrenului

Actul comunicării eșuează într-o redondanță operațională particulară, exprimînd incapacitatea schizofrenului de a informa semantic un interlocutor. Schizofrenul nu se deschide, nu trece de la ideație la mesaj. Iluzoria saturație de semnificație este furnizată de informații privind operațiile mintale ale schizofrenului. Inaniția semantică este mascată. Adresantul naiv poate fi înșelat de vidul semnificativ, acolo unde psihopatologul desco-

peră un fruct informațional golit de sevă, în ultimă instanță lunecarea spre neant a schizofrenului.

Autorii semantici prezenți în mesaj (tabloul, cîmpul de muncă, decorul, tablourile culisate, dealurile, colinele, căsuțele) ar trebui să se enunțe pe sine, să se afirme, să a c t e z e. Or, ei sînt supuși unor operații exclusiv mintale, aparțin integral emițătorului, suferă mutații categoriale succesive și stereotipe. Autorul semantic nu este condus de către emițător, prin puntea asigurată de act spre obiect, spre limanul semnificării, unica ipostază care îi desăvîrșește sensul și, în ultimă instanță, îl definește.

Autorul semantic este condamnat, în mesajul schizofren, la nonactare.

Unicul actant este schizofrenul, cel care operează cu un autor semantic încremenit într-o disperată nemișcare.

Vom mai reveni asupra acestui aspect fundamental. Ceea ce merită să fie reținut și subliniat este non-actanța autorului semantic! El este reprezentantul unei lumi în care ca și cum nu s-ar întîmpla nimic. Existența schizofrenică ar fi unica actanță, schizofrenul ar fi unicul actant.

S-ar putea reproșa eventual acestui exemplu că el și-ar împrumuta caracteristicile din condițiile testului T.A.T. Ca replică urmează alte enunțuri, luate din scrisori.

II — „Vaca Neagră lucrează ia omul și mil dă mie este Drac o chiamă Biboliță are menstruație ca Femeile este ia așa cum este ia din cauza mea de la mine așa Vacă cum o vezi tu". (Vezi graful III_2).

III 2 „Vaca Neagră lucrează ia omul și mil dă mie este Drac o cheamă Biboliță are menstruatie ia ca femeile este ia așa cum este ia din cauza mea dela mine asa vacă cum o vezi tu."

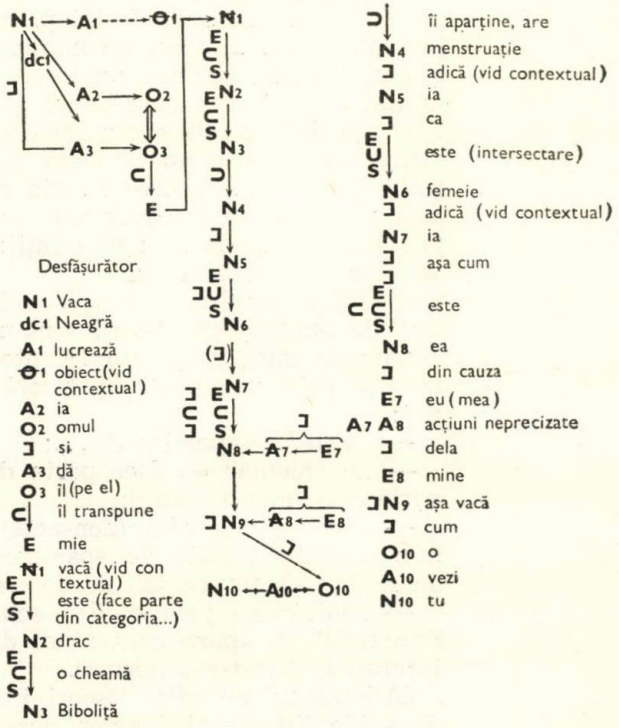

ANALIZA

„Schizo-grafie" Textul reprezintă un dublu interes. El este, prin sensurile lui criptice, o mostră caracteristică de „schizo-grafie". Dar nu vom recurge la o exegeză de acest ordin.

(1) „Vaca Neagră lucrează". Structură semantică insuficient de caracteristică, dar continuarea

(2) . . . „ia omul și mil dă mie", îi conferă din mai multe puncte de vedere o formulă particulară.

Actele care se succed sînt practic noninstrumentale. „Lucrează" implică doar la modul cel mai general un instrument, și numai un obiect nedeterminat. Actele „a lua", „a da" sînt de ordin relațional, modifică relațiile de apartenență ale obiectului (O_2 = omul). Acesta, din niște relații necunoscute de adresant este transpus într-un sistem nou de relații: „omul" va aparține emițătorului.

Restul enunțului este o cascadă continuă de operații cu autorii semantici. Incluziunile categoriale subsecvente se realizează prin următorii operatori semantici:

— „Este" = aparține de . . .;

— „o chiamă" = face parte din categoria celor numiți astfel;

— „are" = se află (non-actanță!) într-o anumită relație de apartenență față de repere conținute sau de determinare;

— „adică" = relație de echivalență. Functorul nu apare contextual dar este inferat de decodarea noastră.

(Adresantul se află deseori în situația de a identifica acel functor, aceea modalitate de decodare care asigură un mesaj necontradictoriu.

În orice situație redondantă decodarea acceptă functori de tipul „adică", „încă odată", „repet", „într-o altă formulare", „sau" etc.)

— „ca" = functor de comparație, de atribuire semantică. Se realizează o translație, o mișcare la figurat. Rezultatul nu

este o structură silogistică ci una de apartenenţă categorială. Mişcarea are loc în planul simbolului, de la un simbol la altul;

— se repetă functorii „adică" şi „este";

„aşa cum", „cum" = alţi functori de comparaţie; şi revine din nou „este";

— „din cauza mea" = functor cauzal care în aparenţă părăseşte verticala enunţului, (vom reveni mai jos asupra acestui aspect);

— „de la" = alt functor cauzal;

— „aşa" = functor de comparaţie iterat;

— „cum" încheie şirul functorilor.

Secvenţele, în care figurează functorii „din cauza mea", „de la mine" în aparenţă ies din comunicarea pe verticală a enunţului. Am accepta însă o altă înţelegere. Persoana emiţătorului g i r e a z ă că „ea" (Vaca Neagră) ar fi „aşa vacă" din cauza lui. Asistăm la explicitarea operaţiilor categoriale. Limbajul, mărturiseşte procedura codării. Ca şi cum, un emiţător, după ce ar fi rostit enunţul „N_1" este „N_2", ar adăuga în continuare: „eu am fost acela care a afirmat că N_1 este N_2", sau „eu am operat categorial, deci din cauza mea N_1 este N_2", sau „afirmaţia că N_1 este N_2 să o înregistraţi ca venind de la mine".

Abia ultima parte a enunţului „cum o vezi tu" readuce un autor „actant".

Întregul enunţ analizat ar fi, un argument pentru modul şi posibilitatea descentrării semantice a schizofrenului, pentru modul în care se mişcă în relaţiile dintre obiecte, dintre ins şi obiecte, ins şi alteritate, alteritate şi obiecte:

Schizofrenul nu se descentrează. Pentru el r e a l i t a t e a se r e z u m ă la r e l a -

ţie. Aceasta este „problematica" personalităţii schizofrene. Semantica lui „a fi", lui „a avea", sau a functorilor, se subordonează operaţiei „încadrării în", „a face parte din", „a avea anumite relaţii cu".

Functorii nu au rol de cifru

Din acest motiv functorii au o prezenţă redondantă, cu sau fără ei mesajul rămîne tot atît de ermetic.

Încadrarea inclusionantă, supraordonarea gîndită exclude, anulează relaţiile de egalitate sau reciprocitatea. Schizofrenul operează ca şi cum categoriile ar fi incluse sau ar include. La schizofreni comparaţia devine incluziune semantică. Cu atît mai mult sînt lunecări ale relaţiilor de apartenenţă acţiunile de tipul „a lua", „a da" sau „a primi", chiar şi „a face" sau „a mişca".

Reluînd exemplul, „Vaca Neagră", după ce a dislocat omul dintr-o apartenenţă neexprimată formal într-una certă, este inclusă în categoria „Drac", a celor numite „Biboliţă", a celor cu „menstruaţie" şi în fine a „femeilor".

Peripeţiile etalonului semantic

Interpretăm aceste succesive incluziuni ca indici de dislocare a e t a l o n u l u i semantic. Descentrările pe modelul comparaţiei devin incluziuni, autorul semantic dispare în noul etalon care se oferă.

Majoritatea evenimentelor din enunţ au loc pe coloana autorului semantic.

Aceste exemple, ilustrează cum, schizofrenul, judecat după textura comunicării, eşuează în dimensiunea verticală a ei, (dinspre E spre S), adică în acele operaţiuni pe care în calitatea sa de emiţător le aplică autorului semantic. Schizofrenul, în actul său de comunicare se risipeşte în acte gîndite despre autorul semantic, fără a-l mai angaja în acte.

Schizofrenul ca și cum ar condamna autorul semantic la inactanță, supunîndu-l la transformări operate exclusiv din și de perspectiva schizofrenică. În consecință mesajul schizofrenului, practic, nu are dimensiune orizontală, nu privește și nu include evenimente semantice dintre diverse semanteme majore. În planul relației semantice majore, între autor și obiect, — substanță fundamentală a comunicării — nu se întîmplă nimic. Ca și cum semantemele majore (funcțiile semantice) nu s-ar întîlni.

Firește, la schizofren găsim și alte tipuri de structuri semantice, iar la omul normal (de exemplu în limbajul poetic) întîlnim aspecte ce se apropie de modelele pe verticală. Dar, normalul comunică cu *toată* gama de structuri semantice, în timp ce schizofrenul operează predominent cu modelul său vertical.

4. ȘURUBUL INFINIT AL EȘUĂRII OBSESIVE

Parafrazînd o formulă clasică de antologie românească, am spune: „limba este dulce și frumoasă" nu numai pentru că o „vorbim", ci, pentru că o „gîndim" (!). Limbajul este deci atitudine, prefigurarea realității, fiind tot atît de mult și bine răspuns la realitate pe cît este și p r o v o c a r e. Limbajul în aparență s-ar rezuma la o schemă dialogantă între persoane, dar, mai mult decît atît, este rezultatul marelui dialog dintre om și realitate și . . . cu sine însuși.

Acestea sînt argumentabile prin textul pe care îl analizăm, care, in extenso, este următorul:

1 — O femeie deprimată stînd cu capul pe marginea unui pat sau ceva asemănător.

2 — Un bărbat într-un cimitir, cu mîini foarte slabe în miez de noapte.

3 — Un bărbat mort, doi, probabil, medici lîngă el și un băiat care ar putea fi fiul celui mort.

4 — Două femei, par a fi mamă și fiică sau surori, una din ele aleargă disperată iar cealaltă pare a fi lipsită de puterea de a o ajuta.

5 — O femeie pare a fi tristă, gîndindu-se la trecutul sau viitorul ei.

6 — O femeie care pare a fi într-o situație disperată plîngînd în fața unei uși.

7 — Mamă și fiică care au în brațe un copil.

8 — Expresia femeii în picioare nu denotă decît că o strînge de gît o altă femeie.

9 — Un răsărit de soare cu oameni care muncesc iar sus pe pod, sau așa ceva, o tînără care privind la apa care curge fiind obsedată de gînduri nu prea sănătoase.

10 — Femeia din text pare că chiamă pe cineva din cameră care pare a fi goală.

Textul aparține bolnavei R.E., 32 de ani, suferindă de aproximativ 4 ani de o gravă nevroză obsesivă.

Aproape toate propozițiile sînt laconice, cu structură practic identică, mișcîndu-se foarte aproape de nivelul profund al structurii semantice. Tratarea grafică exhaustivă a lor ar putea fi superfluă. Totuși, chiar pentru a demonstra izomorfismul lor structural, sub raport semantic vom prezenta analiza detaliată a trei sentințe.

I — O femeie deprimată stînd cu capul pe marginea unui pat sau ceva asemănător (vezi graful IV_1).

ANALIZA

Autorul semantic este caracterizat prin determinanţi contextuali („femeia" este „deprimată" /dc_{11}/, se află „stînd cu capul pe marginea unui pat" /7 dc_{12}/, sau „ceva asemănător" /2 dc_{13}/), dar nu a c t e a z ă .

Absenţa actului semantic contextual nu poate fi supleată de actul virtual (sub raport contextual) al emiţătorului. Am putea forţa nota presupunînd că în spatele semantemului „stînd" — înţeles şi notat ca un determinant, indicator al situaţiei nonactare — s-ar fi desfăşurat, odată un act.

Dacă ne adresăm unei aparente formule de profunzime (vezi graful IV_1) putem aplica această viziune enunţului „o femeie (N_1) deprimată (dc_{11}) într-o anumită poziţie (dc_{12})".

În această formulă dc_{12} este o sentinţă secundară: „capul (se află) pe marginea unui pat sau ceva asemănător". Dificultatea notării actului semantic, chiar dacă a avut loc în trecut, reapare.

1 — A avut loc, dacă şi numai dacă, capul a fost pus i n t e n ţ i o n a t pe marginea patului, chiar şi printr-un gest — deci act expresiv.

2 — Nu a avut loc dacă poziţia (capul pe pat) este rezultatul suspendării acţiunilor, ca o cedare, prăbuşire, în orice caz resemnare.

În prezentul surprins de către emiţător, nu are loc nici un act, mai mult decît

IV1 „O femeie deprimată stînd cu capul pe marginea unui pat sau ceva asemănător"

Desfăşurător

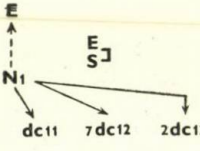

E emiţătorul („eu")
„vede", „vorbeste despre...."
relaţia virtuală
N1 o femeie
dc11 deprimată
7dc12 stînd cu capul pe marginea unui pat
E S sau (functor metasemantic)
2dc13 ceva asemănător

O aparentă structură de profuziune

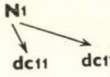

N1 o femeie
dc11 deprimată
dc12 într-o anumită pozitie

„Capul pe marginea unui pat sau ceva asemănător"

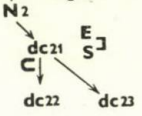

N2 capul
dc21 pe marginea
C unui(relatia de apartenenţă)
dc22 pat
E S sau(functor metasemantic)
dc23 ceva asemănător

Graful final.

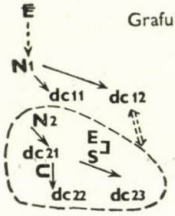

aceasta, privind viitorul, sub raport semantic sau metasemantic, nu apare nici un indiciu al demarajului posibil spre act. Textul ca proiecţie indică mai degrabă improbabilitatea angajării spre act. În rezonanţa sa metasemantică textul sugerează incertitudinea temporală. Decodatorul, fără a putea răspunde, s-ar putea

întreba: „cît se va sta în afara actului"? Ori cum, într-un sens intuit de Piaget, în momentul T al considerării situaţiei semantice, pare să nu fie întrunită nici o condiţie suficientă privind acţiunea. Ne sprijinim pe un enunţ de bază al psihologiei genetice: „o acţiune începe în momentul t, dacă înaintea acestui moment t, în mediul ce face improbabil faptul de a aştepta o stare s, în conduită nu a survenit nici o modificare (ca o măsură compensatorie), în timp ce după acest moment t ea există" (Les liaisons analytiques et synthétiques dans les comportaments du sujet. Etudes d'épistémologie génétique IV., P.U.F., Paris, 1957, J. Piaget în colaborare cu L. Apostel, W. Mays, A. Morf, B. Matalon.)

Plecînd de la această teză a dualităţii mutuale ins-mediu, am putea considera că textul analizat exprimă următoarea situaţie: în lume nu se întîmplă nimic sau — ceea ce înseamnă acelaşi lucru — totul se întîmplă ca şi cum orice stare psihologică actantă ar fi extrem de improbabilă. Într-o perspectivă motivaţională gradul de aspiraţie este zero sau practic zero, prin anularea reciprocă a două linii de forţă ambivalente sau ambitendente. În mediu, din punctul de vedere al N_1 (femeia), de fapt a lui E (emiţătorul ce se proiectează pe N_1) nu se poate petrece nimic mai mult, sau altceva, decît confruntarea unor dipoli simetrici de aspiraţie. Astfel cîmpul de forţe al lumii se organizează în echilibrul ireversibil al inerţiei. Nu se mai întrevede „o modificare la mediu" acea asimetrizare a tensiunilor, în care recunoaştem condiţia fundamentală a trecerii la act. Perspectiva motivaţională ne-a obişnuit cu transpunerile şi inversările

sui generis dintre 1. direcţia explicativă ce urcă dinspre straturile profunde către în sus şi unde de fapt se pune în mers întregul eşafodaj al mecanismelor psihofiziologice, şi 2. elaborarea sentimentului de aspiraţie prin desfăşurări în direcţie comprehensivă, ca şi cum dinspre lume, spre insul care se descoperă că ar răspunde la o chemare şi nu la un îndemn.

Motivaţie şi semnificarea lumii în psihopatologie

În psihopatologie lumea iese din filonul formativ al psihologicului datorită vicierii semnificării ei. La bolnavii obsesivi prin studiul structurilor semantice, constatăm că structura psihologiei lor poartă marca refuzului actanţei lumii.

Concluzia semantică imediată cu care va rămîne exegetul analizei semantice este următoarea: „capul va sta nedefinit pe marginea patului". Un matematician umorist ar spune că situaţia nu-şi conţine extremele.

O definiţie a obsesiei!

Rezultă în final, o structură semantică nonactantă, în care funcţionează determinanţi, algoritmele de desfăşurare sînt libere, lumea este neintervenţionistă, suferinţa certă, emiţătorul este implicat printr-un limbaj personal, autorul este denumit ca temă a discursului dar este nonactant, scopul inexistent. Autorul semantic este nonactant într-o lume, care nici ea la rîndu-i nu acţionează asupra lui.

Asupra unora din aceste aspecte vom reveni. Ne vom sprijini pe o serie de factori (surprinşi nu expres prin metoda matematică factorială, ci în spiritul ei), care ar caracteriza mai riguros diversele situaţii psihopatologice. (Factorii amintiţi cer confruntarea lor cu rezultatele altor modele psihopatologice, obligaţie de care nu

ne vom putea achita în cadrul acestei lucrări.)

condiția reducerii la structura de profunzime

Un ultim considerent privind enunțul analizat. Afirmăm că posibilitatea reducției la o formulă de profunzime este condiționată de prezența actului semantic. La întrebarea dacă o structură semantică este reductibilă la o formulă de profunzime răspundem negativ, ori de cîte ori actul semantic lipsește. Din acest motiv nu sînt reductibile mesajele schizofrenilor și nici ale obsesivilor.

Un bun practician, cunoscător al diverselor modele de structură semantică, pornind de la defectul menționat, ar putea recunoaște deschiderea obsesivă spre lume atunci și acolo unde autorii semantici sînt doar temă a discursului și nu sînt autori — a c t a n ț i — în sensul propriu al conceptului.

Anunțînd această teză apelăm la o considerare în ansamblu a textului analizat. În majoritatea cazurilor actul semantic concret lipsește. Incidența reprezentativă a situațiilor de nonactare este caracteristică realității obsesive, lumii obsedante.

II — „Un bărbat mort, doi probabil, medici lîngă el și un băiat ar putea fi fiul celui mort" (vezi graful IV_2).

ANALIZA

Situație semantică nonactantă. Formulă verticală tipică, cunoscută în limbajul personal, ca și în limbajul schizofrenic.

Măsura personală a limbajului indică libertatea de tratare și reproducere a realității. Asistăm la transpunerea *în* text comunicat, la transparența în mesaj a în-

IV2 „Un bărbat mort, doi probabil, medici lîngă el și un băiat care ar putea fi fiul celui mort"

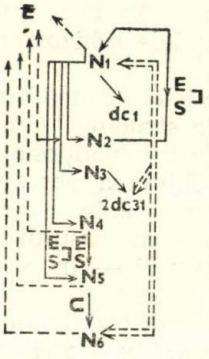

Desfășurător

E — emițătorul implicat
N1 — un bărbat
dc1 — mort
N2 — doi
E S — probabil
N3 — medici
2dc31 — lîngă el
N4 — un băiat
E S — care (relație de incluzie)
E S — ar putea fi
N5 — fiul
C — celui (relație de apartenență)
N6 — mort

săși operațiunilor de semnificare a lumii. Desfășurarea semantică verticală a limbajului personal este reversibilă deoarece în graf apar indici formali ai interrelațiilor virtuale dintre etapele diacronice în și prin care conștiința semantică se instaurează în mesaj.

La schizofren eșuarea pe verticală înseamnă vicierea actului de libertate în și prin anchiloza modalităților algoritmice de tratare a realității. Din acest motiv major, la schizofren, reversibilitatea și interconectarea, autosprijinirea semantică și construirea dialogului este necunoscută.

Privind graful IV 2, sîntem izbiți de

faptul că el este caracteristic și pentru limbajul metaforic incluzionant al atitudinii poetice.

Prin ce s-ar deosebi, aici, în acest exemplu, obsesivul de normal?

Nu vom răspunde deoarece întrebarea ascunde capcana unei false probleme. Intervalul dintre structură și diagnostic este de ordin statistic. Diagnosticul structural, formularea unui „diagnostic" sprijinit pe argumente și material de analiză structurală nu se poate realiza pe un exemplu unic, chiar patent fiind. Un asemenea diagnostic, prin definiție, este și trebuie să fie statistic. În principiu, exagerînd oarecum, am spune că la fiecare constelație psihopatologică am putea întîlni oricare din modalitățile configurațiilor semantice. Dar, există aici un dar esențial, psihopatologia selectează într-un anume fel modelele structurale și se exprimă în consecință prin incidența lor statistică. Măsura deplasării prevalente spre unele structuri, iată principalul criteriu descoperit și oferit de metoda analizei semantice oricărui efort de diagnosticare.

Sub aspect formal între graful IV_2 și graful unui text schizofrenic consemnăm ca notă distinctivă a structurilor obsesive:

1° — Prezența masivă a functorilor metasemantici și a locuțiunilor îndoielii („probabil", „ar putea fi", etc).

2° — Dominanța relațiilor virtuale a). între semantica textului și emițătorul care se proiectează în și prin structura semantică, b). între secvențele semantice, aflate într-o continuă reverberare.

III — „Două femei, par a fi mamă și fiică sau surori, una din ele aleargă disperată, iar cealaltă pare a fi lipsită de puterea de a o ajuta" (vezi graful IV_3).

V[3] „Două femei, par a fi mamă și fică sau surori, una din ele alearga disperată, iar cealaltă pare a fi lipsită de puterea de a o ajuta."

Desfășurător

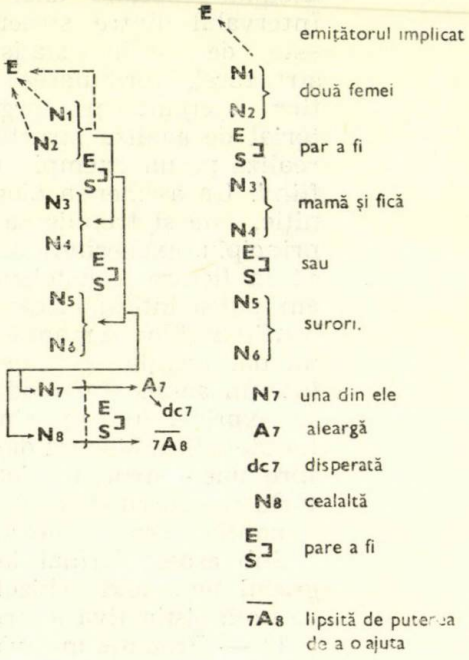

Persoana emițătorului se trădează de la început prin neputința sa de identificare certă, (nu știe dacă cele două persoane sînt mamă și fiică sau surori). Urmează apoi proiecția sa pe două situații dilematice de data aceasta chiar în planul semantic propriu-zis al mesajului.

a — Alergarea disperată, este evidentă ca actare dar actarea nu asigură în manieră certă evitarea ei. „Quem ad finem"

și „quousque tandem"? Neputința se exprimă aici printr-o pseudo-actare.

b — Una din persoane este definită printr-un nonact, ca incapabilă de a ajuta. Reducerea la incapacitate ar fi o altă expresie a neputinței nonactante.

Laitmotivul analizei semantice

Modul actării este laitmotivul analizei semantice. Riguros vorbind, modelul nonactării este tema și expresia atitudinii obsesive. Concluzia principală degajată prin analiza semantică a comunicării obsesive privește întocmai eșuarea nonactantă. Actul semantic, tratat drept cel mai important semantem, asigură o definire particulară a „imaginii despre lume". Într-o perspectivă genetică și psihogenetică imago mundi se axează în procesul reflectării, a reproducerii și re-creării lumii pe axul actării. Prin istoria ei, imago mundi este un *imago actandi*. Lumea se decantează într-o imagine concordantă cu modul în care acționăm în ea. Privind unele detalii caracteristice situațiilor psihopatologice particulare într-o tratare sinoptică vom reveni asupra acestei concluzii.

În enunțurile următoare, ale căror grafuri nu le mai prezentăm (enunțurile de la pozițiile 5—11) se poate urmări în continuare criza acută a actării.

Structura semantică surprinde prin nonactanță, trăsătura a p o r e t i c ă a obsesivului.

Obsesivul se află la răscrucea deschisă de întrebare. La normal se aplică teza creatorului colectiv Bourbaki: întrebarea interesează și instaurează o structură de ordine. Și Malraux a ajuns să considere modul în care omul pune întrebări, ca fiind mai important și mai caracteristic, decît răspunsurile.

Obsesivul — sau psihastenul în sens mai larg — eşuează aporic *în* întrebare: orice moment al oricărei mişcări devine o răscruce în alternativa continuării sau revenirii. Semantemul major care în discursul normal este autor (actant!) în universul obsesiv se reduce la o temă a comunicării şi nu va acţiona.

Obsesivul măcinat de sterilitatea „şurubului infinit" se va „mişca pe loc" oferind un exemplu de psihopatologie pentru o faimoasă teză sofistică. Incapabil de a se „conglomera" pe centrul gravitaţional al actului, obsesivul suferă eşuarea într-o mişcare pe loc, „nici", „ca", „foarte", „şi", „dar", „parcă", „totuşi", etc.

Privind actele semantice se confirmă observaţia noastră cu valoare de concluzie: ele practic lipsesc. Se conferă întregului text un caracter de nedecizie.

5. DECENTRAREA HISTERICĂ DE LA SENSUL MAJOR LA DETERMINANŢI

Atragem atenţia de la început că practica notării codate a evenimentelor semantice contribuie continuu la însăşi diversificarea metodei.

Deoarece trăinicia metodei ar putea fi măsurată prin deschiderea ei, adică prin gradul ei de adaptare la noi situaţii şi fapte semantice, vom aminti aici cîteva din noile perspective de lucru.

1. O serie de secvenţe verbale funcţionînd ca un întreg, cu rol de determinant ar putea fi rezumate printr-un indice. Firește sub raport semantic este importantă funcţia determinativă şi nu numărul termenilor care compun un indice. Dar, acesta s-ar putea justifica ca o măsură acceptabilă a redondanţei.

Necesitatea și utilitatea unei asemenea codări a apărut deosebit de pregnant la mesajele histericilor, fapt întru totul explicabil prin cîmpul semantic deschis „extremal"[1] în domeniul determinanților. Ipoteza că un asemenea model, ca expresie a eșecului redondant afectiv, ar putea fi util sub raport psihopatologic, transpune și verifică în limbajul codării semantice, unele teze clasice privind structura psihologică a histrionului.

2. S-a conturat cerința notării distincte a actului psihic (su simbolul AP) față de celelalte acte (A).

Histericul în actul comunicării recurge cu predilecție la acte psihice cum ar fi: gînduri, planuri, trăirea unor sentimente, sau mărturii ale autorului semantic etc. Belșugul de acte psihologice, marcă certă a limbajului personal este insuficient însă pentru a transforma textul histrionic într-un mesaj autentic de sonoritate profundă. Mesajul se derulează mai degrabă dinspre structura histrionică spre adresant și nu devine o destăinuire totală reală și sinceră a intimității lumii sufletești. Histericul în ultima instanță rămîne un impersonal-nerezonant, un debitor afectiv cu sentimente pe credit, „pe datorie". În consecință abundența actelor psihice are rol de paravan chemat să mascheze caracterul funciar eminamente limitat, îngust sau ratatinat al lumii histerice.

Doar că, toate aceste considerente sînt de ordin metasemantic și nu vizează direct acea realitate semantică codabilă prin tehnica folosită de noi. Ne mișcăm în două cîmpuri semantice — în cel al realității semantice propriu-zise din cu-

[1] Sensul termenului va fi explicat ulterior.

prinsul mesajului, cît și în „spațiile" limitrofe de ordin metasemantic. Deocamdată acest ultim domeniu nu este codabil.

Textul analizat aparține unei personalități histerice. Iată textul in extenso. „Războiul a sacrificat multe vieți omenești. Fiecare dintre cei care au murit a avut ființe dragi ființe care reprezenta (u) totul pentru el. Aceeași sentimente de duioșie, frica pentru viața celui drag, care se află departe undeva, unde își făcea datoria de om față de societatea în care trăia, exista și în sufletele celor rămași acasă datorită vîrstei fie datorită sensibilității feminine. Cum nici unul dintre noi nu putem trăi fără ființa care reprezintă totul pentru noi în cazul nostru era vorba de un tată, care urma să fie vizitat de fiul său în vîrstă de 15 ani".

I „Fiecare din cei ce au murit au avut ființe dragi, ființe care reprezenta (u) totul pentru el" (vezi graful V_1).

Acest enunț poate fi considerat ca un exemplu atît pentru structurile semantice histerice cît și pentru dificultățile deosebite întîmpinate în operațiunile de codare ontico-semantică. Partea inițială a textului se instituie ca o succesiune pe verticală a semantemelor, apropiată foarte mult de cele găsite la textele schizofrenilor. Secvența pornește de la „fiecare" (N_1) printr-o incluziune operată de emițător, în categoria „cei" (N_2). Se aplică apoi o nouă operație de includere (care), afirmîndu-se apartenența de grupul celor care „au murit" (N_3 — morți).

A doua parte a enunțului, (legată de prima prin intermediul relației de apartenență „a avut"), continuă structura verticală. Aici „ființele dragi" ($N_{4a} \rightarrow dc_{41}$), respectiv cei care „erau totul" (N_{4b}) pot fi

dc41

V1 „Fiecare dintre cei care au murit a avut ființe dragi, ființe care reprezenta (u) totul pentru el."

Desfășurător

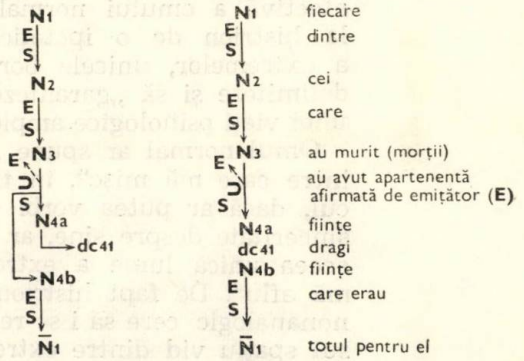

Formulă contrasă

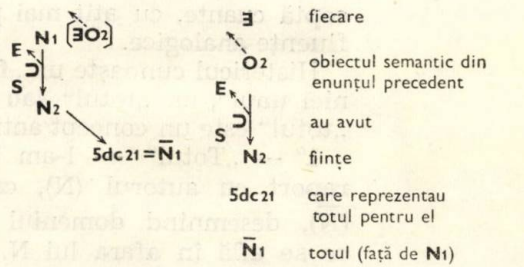

privite, poate, ca determinanți, dar mai degrabă ca unități majore, distincte cum dealtfel le-am și notat.

Am avut în vedere și posibilitatea unei formule contrase: obiectului din enunțul precedent, deci morților (N_1) îi aparțin ființe dragi (N_2) cu caracterul determinativ de a fi „totul" (dc, sau $\bar{N}_1$).

Stăruim asupra unor aspecte de valoare concluzivă semnalate prin formula

„caracterul extremal" al cîmpului semantic determinativ în care se mișcă histericul, formulă la care am recurs înainte.

Am spune că histericul este o ființă care nu cunoaște nuanțele. Continuitatea afectivă a omului normal este dislocată la histrion de o ipotetică reconstrucție a extremelor, unicele borne chemate să delimiteze și să „garanteze" desfășurarea unei vieți psihologice ample.

Omul normal ar spune „iată extremele între care mă mișc", în timp ce histericul, dacă ar putea vorbi cu acurateță și sinceritate despre sine, ar mărturisi „iată aceea unică lume a extremelor în care mă aflu". De fapt histrionul totalitar și nonanalogic cere să i se recunoască imensul spațiu vid dintre extreme. Psihologia histericului ca și cum se supune legii totului sau nimic. Criteriul ori-ori nu acceptă cuante, cu atît mai puțin nuanțe și fluențe analogice.

Histericul cunoaște un „fiecare" sau „un nici unul", un „totul" sau un „nimic". Iar „totul" este un concept antinomic.

1° — „Totul" — l-am putea nota, în raport cu autorul (N), ca un nonautor ($\overline{N}$), desemnînd domeniul complementar ce se află în afara lui N. Adică universul ar fi $N + \overline{N}$.

2° — Dar, pe de altă parte, „totul" ca univers poate să cuprindă și pe autor. Antinomia semnalată mai sus este clasică: autorul este conținut sau nu de mulțimea semantică a lui „tot"?

La omul normal am înclina să credem că modestia și mîndria — în maniere diverse, dar totuși, într-un consens final — includ persoana în „întreg" și în

„tot", unde ea, persoana, se regăsește. Histrionul însă trăiește mirajul iluzoriu de ciudată grandoare, al convingerii sau sentimentului că între persoana sa și „tot" nu s-ar afla decît r e s t u l.

Din acest motiv, în limbajul încărcat de valențe histrionice, orice referire apodictică la „tot" sau la „nimic", semnalează situații nestructurate, de fapt nestructurabile, cel puțin în maniera codării semantice pe care o aplicăm.

Acesta nu ar fi un motiv structural de a considera și înțelege de ce histericul confruntat egocentric cu lumea, este de fapt impersonal. El se proiectează fie în tot sau pe tot, fie prin nimic și pe nimic.

Prin asemenea relații alteritatea umană „lumea celorlalți", principalul cîmp de referință al psihologicului este desființată. Duplicitatea histerică se proiectează pe o viziune bipolară a lumii.

Psihologul nu poate totdeauna urmări concluziile sau efortul psihopatologului, de a accede la o viziune comprehensivă a lumii histericului. Este într-adevăr riscant să afirmi că s-ar putea surprinde momentul în care dialogul etern, firesc și universal, dintre orice persoană normală și realitatea înconjurătoare (de fapt cu covîrșitoarea complexitate a acesteia) deviază sau se reduce la formula amorfă a întîlnirii între un ins histrion, amăgit de posibilitatea de a reproduce lumea, prin el și nu în el, cu un rest gelatinos — sau extremal — de univers condamnat la nediferențiere, de însăși viziunea histrionică.

Analiza semantică surprinde această situație dar nu în manieră genetică. Deocamdată efortul de a ne proiecta îndărăt în procesul structurării persoanei sau în cel

al structurării nevrotice nu ne oferă argumente suficiente pentru a afirma ce sau cît ar fi marca uneia dintre cele două eventualităţi.

O serie de nedumeriri afirmate aici îşi vor găsi în parte un răspuns, în parte vor fi acoperite de o serie de teze de lucru cu o valoare apropiată de certitudine, estompînd impresia inconfortabilă de moment, stîrnită de o anume caracteristică a metodei noastre, care şi ea, ca orice metodă a ştiinţei, se dovedeşte a fi statistică.

În ceea ce priveşte şansa întrezărită mai sus, a reducerii la o schemă contrasă, se poate nota contrastul dintre caracterul stufos, redondant al enunţului original, şi depoetizarea seacă a enunţului redus. Dar cum am mai spus, condiţia trecerii spre structura de profunzime este dată în ultimă analiză de act.

În exemplul discutat, după ce pur şi simplu am exclus semantemele supra-determinante, ajungem la un model simplificat care nu întruneşte condiţia unei structuri semantice. Nu dispunem de act semantic şi nu putem surprinde o structură semantică de profunzime. Obţinem doar schema întîlnirii dintre două cîmpuri de semanteme (dintre cei morţi şi fiinţe care i-au fost dragi) într-o relaţie de conţinere.

Atragem din nou atenţia asupra unor aspecte ce privesc duplicitatea histerică, care nu pot fi prinse de şi în maniera de codare aplicată, dar accesibilă printr-o prezentare discursivă. Ne referim la discuţia histerică iniţiată de emiţător privind situaţia celor care au trecut la nefiinţă. Autorul textului analizat afirmă despre aceştia (şi încă despre „toţi") nu că s-au pierdut pe sine, deci au încetat de a fiinţa

sub orice ipostază, ci că au pierdut pe cei dragi. Supraviețuitorii devin astfel pierderea celor decedați. Exemplificînd această idee, orfanul nu ar spune că: „mi-am pierdut tatăl" ci: „tatăl m-a pierdut pe mine", sau: „deși trăiesc tatăl nu mă are". Exemplu clasic de eroare logică salvată printr-o aparență afectivă. Mai mult chiar, eroarea privește și lumea afectivă, deoarece pierderea ca suferință e un nonsens pentru decedat, dar este reală pentru supraviețuitor. Histericul presează realitatea în niște algoritme ale erorii afective, iar duplicitatea începe prin concesia făcută algoritmelor.

De o asemenea problematică ar aparține ce am numi „îndoiala histerică" înțeleasă ca o încertitudine afectivă, privind transmiterea mesajului afectiv. Histericul, pentru a asigura transmiterea integrală a mesajului, se înarmează în special cu instrumente afective. Și în limbajul cotidian abundă formule și locuțiuni de genul „vă dați seama"?, „puteți înțelege"? pentru a confirma recepția. Dar aceasta este o imagine palidă a ceea ce se petrece în fundalul limbajului histeric. Undeva pe cu totul alt plan, în limbajul poetic, mocnește teribila întrebare: „voi fi oare înțeles și acceptat în întregime?".

În depășirea acestei îndoieli covîrșitoare histericul supradetermină afectiv, șarjează distingîndu-se hotărîtor de normal, nu pentru că oferind supradeterminant speră să fie recepționat cel puțin parțial, — acesta este rolul redondanței în normalitate — ci chiar pentru a fi recepționat și acceptat integral, la nivelul extrem la care se mișcă. Deși textul histrionic eșuează sub raport semantic în redondanță — așa ne apare și așa îl apreciem — pen-

tru histrionul însuşi textul parcă nu conţine nimic mai mult decît strictul necesar. Histericul nici nu poate fi sensibil la propria redondanţă. Apartenenţa histerică nu este logico-categorială, ci afectiv-aspirativă, desirologică, deci afirmativă cu instrumente clasice. Este dificil, dacă nu imposibil, a distinge afirmarea autentică, mărturisirea gravă prin conţinutul de adevăr, de afirmarea gratuită a histericului. Şi totuşi există o modalitate ca această situaţie să fie surprinsă. Abundenţa relaţiilor de apartenenţă dintr-un text este o justificare valabilă, chiar dacă nu suficientă pentru a se afirma unele bănuieli privind o structură histrionică.

Caracterul exclusiv extremal al determinanţilor ar fi argument de valoare privind propensiunea histerică spre cîmpul determinanţilor. Exemplul următor ar fi concludent pentru această teză.

II. „Aceiaşi sentimente de duioşie, frica pentru viaţa celui drag, care se afla departe undeva, unde îşi făcea datoria de om, faţă de societatea în care trăia, exista şi în sufletele celor rămaşi acasă, datorită vîrstei, fie datorită sensibilităţii feminine (vezi graful V_2).

Vom renunţa la analiza de detaliu semantic deoarece graful este explicit. El ilustrează eşuarea histericului în cîmpul determinanţilor. Autorul semantic „frica" (N_2) este determinat în 5 trepte succesive, în care fiecare treaptă nouă se repercută determinativ asupra celei precedente:

Treapta I: $4dc_{21}$ „pentru viaţa celui drag";

Treapta II: $5dc_{211}$ „care se afla departe undeva";

Treapta III: $6dc_{2111}$ „unde îşi făcea datoria de om";

V2 „Aceaș sentimente de duioșie,frica pentru viața celui drag, care se afla departe undeva, unde-și făcea datoria de om față de societatea încare trăia, exista și în sufletele celor rămași acasă datorită vîrstei, fie datorită sensibilității feminine"

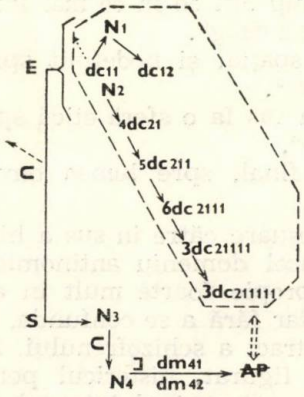

Structură de profunzime

Desfășurător.

	determinat virtual ecto-semantic, referitor la enunțul precedent.
dc11	aceaș
N1	sentimente
dc12	de duioșie
N2	frica
4dc21	pentru viața celui drag
5dc211	care se află departe undeva.
6dc2111	unde î-și făcea datoria de om.
3dc21111	față de societate
3dc211111	în care trăia.
E C S	există în
N3	sufletele
C	celor
N4	rămași acasă
AP	act psihic virtual
J	datorită
dm41	vîrstei
dm42	sensibilitate femenină

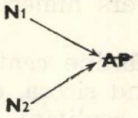

N1	cei de pe front
N2	cei de acasă
AP	act psihic (același).

Treapta IV: $3dc_{21111}$ „față de societate";
Treapta V: $3dc_{211111}$ „în care trăia".

Textul este reductibil la o structură de fond în care cei de pe front (N_1) și cei de acasă (N_2) desfășoară același act psihic (AP).

Seria în cascadă a determinanților lui N_2 ilustrează un aspect particular al suc-

cesiunii ariilor de determinare. Din timp ce fiecare treaptă de determinare precizează pe cea precedentă ne-am aștepta să trecem spre domenii din ce în ce mai restrînse de realitate. Or, de fapt, avalanșa determinanților se desfășoară aici în sens invers: de la o limită imediată concretă către un cîmp din ce în ce mai larg. Astfel: de la „cel drag".

se trece spațial și nedefinit spre „undeva departe",

de aici în sus la o sferă etică spre „datoria de om",

apoi, în final, spre lumea omului, în „societate".

Această eșuare către în sus a histericului, către acel domeniu antinomic al lui „tot", se apropie foarte mult în aspectul ei formal, dar fără a se confunda, de eșuarea în abstract a schizofrenului. Doar că, vorbind la figurat, histericul percutează cîmpul nedezintegrat al întregului, al totalului și circulă apoi pe orbita acestuia, în timp ce pentru schizofren ecranele dense ale realității se devitalizează și schizofrenul se pierde în spațiile rarefiate ale unui univers himeric, desubstanțializat de real.

Schizofrenul rămîne centrifug, iar histericul necunoscînd ricoșa, descoperă capcana extremă a realității concrete, mișcîndu-se chiar în „coaja" ei. Putem privi deci fără rezerve discursul histeric și cel schizofrenic ca un test de proiecție. Atunci cînd ei vorbesc despre lume, aflăm cum se trăiesc pe ei înșiși, cum afirmă despre sine — și „trădează" — acea realitate psihopatologică care în planul conștiinței lor, pentru ei, nu apare.

Confuzia frecventă și supărătoare dintre textul schizofren și histeric ar putea

fi evitată dacă am ţine seama de o serie de considerente. 1° — Notăm la loc de frunte belşugul de componente ectosemantice din textul histeric. 2° — Sprijinirea semantemelor pe contextul mesajului este constantă, astfel, chiar dacă apar enunţuri de structuri apropiate sau aparent identice cu cele ale schizofrenilor — de tipul eşuării pe verticală — totuşi la schizofren elementele semantice sînt practic independente unele de altele. 3° — Determinanţii abundă într-o manieră revelatoare.

Rezultă ca cerinţă practică privind dezvoltarea în continuare a metodei de notare semantică necesitatea elaborării unui sistem de apreciere şi consemnare a sferelor de abstracţiune sau de continenţă concretă şi o foarte atentă înregistrare a unor relaţii ectosemantice.

Cu aceste rezerve putem afirma că un cercetător versat ar putea deduce structura histrionică a emiţătorului din studiul grafurilor care i se prezintă.

III — „Cum nici unul dintre noi nu putem trăi fără fiinţa care reprezintă totul pentru noi, în cazul nostru este vorba de un tată care urma să fie vizitat de fiul său în vîrstă de 15 ani“ (vezi graful V_3).

Dacă într-unul din enunţurile precedente (V_1) am notat un semantem cu un functor existenţial ($\forall$ = toţi), de data aceasta am recurs la notarea în negativ ($\bar{\forall}$ = nu există nici unul).

Reţine atenţia posibilitatea acceptării mai multor modele de decodare. Astfel pasajul „un tată... urma să fie vizitat de fiul său...“ — ar fi decodat a). într-un sens direct ca întîlnire sau apropiere, în care „fiul“ este autorul semantic propriu-zis, el va ajunge în apropierea tatălui; sau

V3 „Cum **nici unul dintre noi** nu putem trăi **fără fiinţe care** reprezintă totul pentru noi în cazul nostru era vorba de un tată care urma să fie vizitat de fiul său în vîrstă de 15 ani."

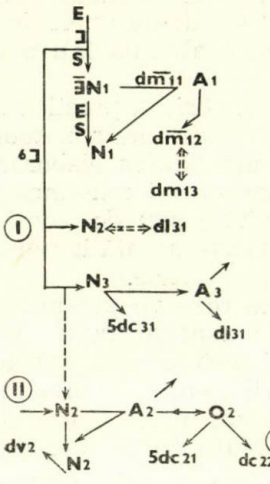

Desfăşurător.

E S	cum
∃	nici unul dintre
N_1	noi
$\overline{dm}_{11}$	nu putem
E S A_1	a trăi (a fi) a se menţine ca...
$\overline{dm}_{12}$	fără fiinţe
⇕	care
dm_{13}	reprezintă totul pentru noi (N_1)
6	în cazul nostru este vorba de
(I) N_2	un tată = dI_{31}
N_3	fiul
$5dc_{31}$	în vîrstă de 15 ani
A_3	va vizita
dI_{31}	tatăl
(II) N_2	tatăl
dv_2	bucuros
A_2	va fi făcut
O_2	fiul
$5dc_{21}$	în vîrstă de 15 ani
dc_{22}	vizitator

b). într-un sens indirect în care se dezvăluie portanța afectivă a mesajului, deoarece tatăl va fi bucuros, va d e v e n i bucuros, dacă copilul va acționa și va veni. Ni se pare utilă sublinierea că pasajul de mai sus permite două formule de codare semantică:

a) — formula directă în care tatăl (N_1) este de fapt o condiție de loc al actului executat de copil (N_2). Acesta își va înceta acțiunea sa de deplasare, odată ce s-a realizat cuplarea spațială.

Actantul este deci copilul (N_2) care se mișcă spre tată. Structura semantică (din punctul de vedere al acțiunii reale), nu este pasivă deși sub raport gramatical se află la diateza pasivului. Tatăl nu suportă sub acest raport nici un fel de modificare explicită.

b — formula indirectă afectivă în care „vizita" (apropierea spațială pînă la coincidență) a copilului este luată drept dovadă de atașament, în orice caz va fi prilej de bucurie și va modifica trăirea tatălui, respectiv va modifica pe însuși tatăl. Este justificată atașarea determinantului implicat — „bucuros". Astfel, acum, sub raportul sensului afectiv, enunțul este o structură pasivă.

În opoziție cu schizofrenul, putem remarca tensiuni — deci diferențe certe — între structura gramaticală și cea semantică. Mai mult chiar, apar tensiuni formalizabile între structura semantică (directă) a mesajului și structura ectosemantică (indirectă, afectivă). În nici un alt domeniu de psihopatologie (schizofrenie, depresie, oligofrenie, epilepsie), nu a apărut necesitatea decodării mesajului în două planuri semantice — direct și indirect.

Nota bene: schizofrenul nu poate fi decodat afectiv — este doar atimhormic și relațional, poate fi analizat logic și semantic, depresivul sau obsesivul sînt monocromi sub raport afectiv, iar oligofrenul sau epilepticul sînt adezivi, afectivi într-o manieră situativ-circumstanțială.

Textul literar, cu certitudine, cere o dublă decodare și, sub acest raport, se apropie de valențele textului histrionic.

6. LUMEA AMORFĂ A OLIGOFRENULUI

Încercările din acest domeniu de psihopatologie au deschis șantierul analizelor semantico-structurale. Încă în anul 1966 într-o lucrare de diplomă „Analiza gramatical-formală la oligofreni", au fost prezentate pentru prima dată în țară (după informațiile noastre) date privind aspectul gramatical formal al limbajului oligofrenilor în comparație cu normalul.

Lucrarea a avut caracter de sondaj și și-a propus verificarea gradului de selectivitate a unui graf (o scară a complexității semantice — vezi pag. 66, capacitatea acestuia de a reprezenta normalul diferențiat de patologic. Studiul a fost realizat pe trei loturi de copii, două de oligofreni, și un lot de normali servind ca lot martor. Fiecare lot era format din 30 subiecți, de la fiecare s-au recoltat și studiat în medie 10 grafuri, în total 900 grafuri.

Din studiu s-au exclus idioții la care analiza activității lingvistice, prin definiție, este imposibil de realizat. Într-o corectă comparare a rezultatelor am ales în așa fel cazurile încît loturile să fie omogene din punctul de vedere al vîrstei mintale.

Metoda urmăreşte incidenţa crescîndă a grafurilor de complexitate superioară, în raport cu o scară de inteligenţă ce urcă de la forme inferioare la forme superioare.

În anul 1969 au fost reluate aceste preocupări studiindu-se unele aspecte deschise de prima lucrare:

1). Relaţia dintre grafurile limbii scrise şi limbii vorbite;

2). Corelarea incidenţei grafurilor semantice cu nivelele mintale evaluate testologic;

3). Eventuala distincţie dintre validitatea şi semnificaţia testelor de performanţă şi a testelor ligvistice.

Loturile de debili mintali (corespunzător celor trei categorii de debilitate: superioară, mijlocie, inferioară) şi lotul martor de copii normali au fost selecţionate după testarea nivelului de inteligenţă, a QI (coeficient de inteligenţă), pe baza scării Wechsler.

S-au recoltat texte scrise şi orale în următorul mod: s-a propus copiilor să descrie o secvenţă de 11 planşe, care ilustrau o poveste comprehensibilă dar care solicita multiple planuri şi dimensiuni intelectuale. Am preferat acest mod de comunicare pentru că materialul lingvistic era elaborat spontan, copiii se găseau în condiţii informaţionale egale şi inedite, în plus s-a depăşit cel puţin în parte inegalitatea lor posibilă de instrucţie şcolară.

ANALIZA

Rezultatele sînt sintetizate în tabloul sinoptic:

La analiza grafurilor o r a l e rezultă deosebiri nu întru totul semnificative sub raportul incidenţei unor grafuri de com-

TABEL III

Tabel al valorilor procentuale privind incidența grafurilor de complexitate, la diverse nivele de inteligență subnormală și la copii normali de școlarizare inferioară

Cazuri	Tipuri de grafuri ale limbajului ORAL					Tipuri de grafuri ale limbajului SCRIS				
	I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	V
Debili inferiori	47,4	19,1	20,2	1,0	17,1	—	—	—	—	—
Debili medii	43,0	6,6	35,2	—	16,2	53,7	16,2	22,5	—	7,5
Debili superiori	35,2	13,4	26,6	1,9	22,8	46,8	19,7	13,5	2,1	17,7
Normali grădiniță	44,4	10,1	22,2	—	23,1	—	—	—	—	—
Normali cl. I.	1,8	3,7	55,2	3,7	35,4	56,8	13,8	22,3	0,6	7,3
Normali cl. II.	—	—	42,8	5,7	51,3	2,4	13,6	41,3	3,0	38,8

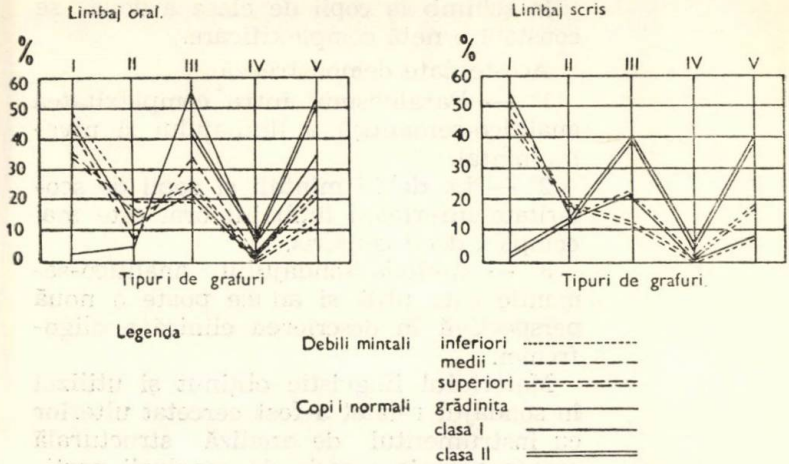

plexitate crescîndă între debili mintali și copii de la grădiniță.[1]

În schimb la copiii de clasa I-a și a II-a se instituie dominanța modelului III și V, în special la copii din clasa a II-a. Această incidență exprimă complexificarea structurală a limbajului oral.

Limbajul s c r i s la copiii oligofreni, ca și la elevii clasei a I-a în ansamblu, sub raport analitico-semantic este inferior limbajului oral.

[1] — la debilii inferiori predomină grafurile de tip I. și II. (66,5% din total);
— în grupul debililor medii alături de grafurile dominante de tip I se constată un procent net ridicat al grafurilor de tip III (35,2%);
— la debilii superiori scade oarecum importanța grafului I. cu dislocări spre graful II. și V. (22,8%);
— la copii normali de grădiniță alături de o oarecare creștere a grafului I. apropiată de performanța lingvistică a oligofrenilor apare o accentuare a grafurilor III și V.

În schimb la copii de clasa a doua se constată o netă complexificare.

Aceste date demonstrează:

1° — Paralelismul între complexitatea analitico-semantică a limbajului și nivelul mintal.

2° — La debili mintali și copii de școlaritate inferioară limbajul oral este mai complex decît cel scris.

3° — Metoda sondajului analitico-semantic este utilă și aduce poate o nouă perspectivă în descrierea clinică a oligofreniei.

Materialul lingvistic obținut și utilizat în sondajul relatat a fost cercetat ulterior cu instrumentul de analiză structurală care a permis o serie de concluzii particulare.

Oligofrenia, acest complex de manifestări de o eterogenitate extremă, — complexitate dată de variațiile structurale interindividuale și de faptul că psihismul infantil în dezvoltarea sa înregistrează un continuu spor de inteligență — cere un sprijin continuu pe conceptul de inteligență. Inteligența concepută ca evoluție și o tendință spre o stare superioară de echilibru (în sensul formulat de Piaget) înseamnă o succesiune de decentrări și recentrări. Inteligența este o formă superioară de adaptare, implicînd asimilarea și acomodarea la preajmă, la mediul și lumea la care insul se inseră.

Credem că funcția inteligentă de a c o m o d a r e la lume, la debilul mintal este mai importantă decît funcția de a s i m i l a r e a lumii. Însușirea limbajului presupune cu precădere atitudine acomodativă la lume, ulterior funcția de limbaj se transformă într-un instrument de asimilare, de „metabolizare psihologică" a lumii.

Din acest motiv poate servi nivelul de dezvoltare a limbajului drept criteriu de clasificare a oligofreniei.

Pornind de la teza că structura semantică ar fi analogonul, într-un strat mai profund, al unor structuri logice, explicitarea structurilor semantice prin grafuri ar putea oferi la oligofren un sistem de referință pentru grade distincte de alterare a nivelului mintal.

În sprijinul acestei afirmații dorim să prezentăm succint cîteva observații pe marginea grafelor (vezi grafele VI$_{1-4}$).

La debilii inferiori se remarcă:

1° — Apariția frecventă a semantemului *cum* (în 37,5% a textelor). Termenul, care în limbajul normal poate fi functor metasemantic, aici este o formulă primitivă modală ca răspuns la întrebarea continuu implicată de tehnica testării; ce vezi acolo? din acest motiv nu am notat-o cu semnul obișnuit, ci am încercuit-o.

2° — Marea frecvență a determinanților de loc (62,5%) ca expresie a limbajului situativ al debililor inferiori, a imposibilității lor de a se desprinde din contextul spațial impus prin tehnica de testare.

3° — Absența determinanților de timp și modali ce nuanțează și deschid cîmpul semantic al comunicării lingvistice.

4° — Absența determinanților autorului.

5° — Absența functorilor metasemantici.

6° — Modelul de complexitate redusă se reeditează cu mici modificări în majoritatea textelor analizate.

La celelalte categorii de debili mintali (mijlocii și superiori) se constată alături de o creștere a complexității semantice

BIBLIOTECA BUCUREȘTI

VI1 Debili inferiori (text oral)

Qi=56%

a „ O floare și un boboc cum iasă din ou "

Desfășurător.

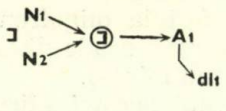

N O floare
J și
N2 un boboc
cum
A1 iasă
dl1 din ou

b „Un pui și o rață cum mănâncă o rîmă"

Desfășurător.

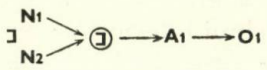

N1 un pui
J și
N2 o rață
cum
A1 mănîncă
O1 o rîmă

c „Un pui cum trage rîma."

Desfășurător

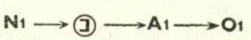

N1 un pui
cum
A1 trage
O1 rîma

d „Un pui cum fuge cu rața "

Desfășurător

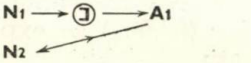

N1 un pui
cum
A1 fuge
N2 rața

e „Un pui și o rață cum sare în apă "

Desfășurător

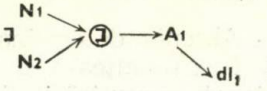

N1 un pui
J și
N2 o rață
cum
A1 sare
lb1 în apă

scăderea incidenței semantemului *cum* (26,6% la debilii mijlocii și 17% la debilii superiori) și a determinanților de loc ce scad la 50% a cazurilor.

Abia la debilii superiori apar functorii metasemantici (firește cu o incidență redusă), contribuind la complexificarea mesajului semantic transmis.

a „Văd nişte flori şi un ou şi o raţuşcă"

Desfăşurător

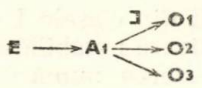

E eu(vid contextual)
A văd
O1 nişte
O2 flori
O3 un ou
O4 o raţuşcă

b „Văd un pui de raţuşcă si un boboc"

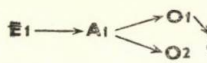

E1 eu (vid contextual)
A1 văd
O1 un pui
dc1 de raţuşcă
O2 un boboc

c „Ei mănîncă un şarpe."

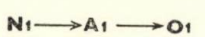

N1 ei
A1 mănîncă
O1 un şarpe

d „Vede raţuşca cum se scufundă"

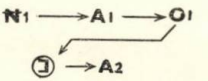

N1 ea (vid contextual)
A1 vede
O1 raţuşca
J cum
A2 se scufundă

e „Raţuşca se uită la puişor care se scutură de apă."

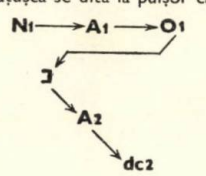

N1 Raţuşca
A1 se uită
O1 la puişor
J care
A2 se scutură
dc2 de apă

Faptul cel mai important ţine de „construirea" unei punţi de comunicare. Debilii mintali inferiori şi mijlocii dialoghează în aceeaşi manieră în care vorbesc cu ei înşişi. Ei practic nu intervin asupra modului în care interlocutorul primeşte şi decodează mesajul.

La copii de grădiniţă grafurile testului oral relevă o structură semantică simplă cu incidenţa frecventă a determinanţilor de loc, situativi şi absenţa celor modali şi temporali.

La copii din clasele I şi II asistăm la o complexificare notabilă a grafurilor, paralel cu scăderea numărului determinanţilor de loc şi creşterea celor modali şi a functorilor metasemantici.

CAPITOLUL VI

Ordinea secundă în dezordinea mesajului

I Condiţia psihopatologiei ca ştiinţă este ordinea secundă instaurată în procesul entropic al patologiei. Cunoaşterea nu este posibilă în afara ordinii şi structurii.

Prin extensie perspectiva semantică poate interveni şi contribui la defrişarea domeniului interdisciplinar — în fapt de confluenţă noetică a alienării patologice semnalînd şi argumentînd menţinerea şi instituirea unor caracteristici de ordine secundă în dezordinea mesajului.

Dacă în capitolele de respiraţie teoretică am avansat o teză de amplă generalitate privind modalităţi diverse de dezordine, de data aceasta putem afirma, pe baza materialului înfăţişat, că sub raport semantic, în psihopatologie dezordinea nu poate avea loc oricum.

De la ipoteza de lucru, am ajuns la o concluzie

Astfel capitolul de faţă devine concluziv pentru textul ce l-a precedat.

Se desprind în frunte două teze principale:

Normalul în perspectivă semantică

— Ceea ce în perspectiva semantică ar defini normalul este deschiderea acestuia la toate modalităţile de întîlnire semantică (de m i ş c a r e intersemantică).

Alienatul în perspectivă semantică

— Alienatul se mișcă cu modalități semantice reduse ca număr, dar, incidente într-o manieră prevalentă.

Însă normalul se deschide față de semeni (sau față de sine însuși) și față de realitatea dată, în toată diversitatea modalităților de mișcare semantică. Pe scheletul fundamental al relațiilor intersemantice, (alegate ca o structură izomorfă cu realitatea), pe axul autor-obiect, prin intermediul actului semantic, normalul este „pregătit", pentru *orice* formulă de suprafață, pentru *orice* fel de mișcare posibilă între semantemele majore sau, între semantemele determinative și centrul lor semantic major;

În *această* diversitate comunică și recepționează.

Structurile semantice în alienare sînt prevalente

Alienatul participă la dialog, emițător sau receptor fiind doar prin optica structurilor sale prevalente.

În consecință, analiza semantică nu duce la diagnostice, în sensul propriu al cuvîntului, ci spre o modalitate de tratare structurală în psihopatologie. Ar fi surprinsă epileptoidia și nu epilepsia, eșuarea depresivă și nu forma concretă de depresie etc.

Metasemanticul — condiție limită a metodei

În cu totul altă ordine de idei, metoda analitică își avansează investigațiile dinspre semantic pînă la nivelul metasemantic. Chiar dacă acesta din urmă nu a fost formalizat, în orice caz, ca întrebări și perspective de analiză, el va fi prezent în efortul comprehensiv al psihopatologiei.

Problema practică fundamentală este deci identificarea acelor structuri ce apar cu precădere într-o situație psihopatologică. Ele, cu oarecare corective, vor figura *toate* în mesajul normal.

Limitarea modalităţilor de mişcare intersemantică este expresia îngustării din psihopatologie.

* *
*

II. Problema ordinii secunde în dezordinea mesajului epileptic presupune şi pretinde cu precădere investigarea acelor aspecte ce ar transpare în şi prin redondanţa stufoasă a faptului de comunicare. Psihopatologia după ce a identificat circumstanţialitatea ca o caracteristică fundamentală a personalităţii epileptice a încercat să o transperseze, să treacă dincolo de ea. De data aceasta „perforarea" recurge la analiza semantică.

Caracteristicile semantico-structurale şi metasematice ale comunicării epilepticilor, credem, se desprind cu claritate din analizele de texte ale capitolului precedent.

Subliniem concluziile: eşuare operaţională,

Eşuarea operaţională pe orizontală este faptul semantic cel mai evident, şi are semnificaţia adezivităţii stereotip situaţionale proprii epilepsiei. Firește, epilepticul jalonat de explozivitate şi vîscozitate exprimă în structura actului de comunicare modalitatea lentă şi analogică a derulării vieţii sale relaţionale.

demaraj dificil, situativ,

Circumstanţialitatea se exprimă cu precădere în modalităţi metasemantice. Pletora formulelor situativ introductive, demarajul de mică acceleraţie prin locuţiuni supradeterminative, „este", „a fost", sau plasarea într-un context spaţial concret, „aici", „în poză", ar fi echivalentul, în comunicare, al parcurgerii punct cu punct a realităţii.

Acest stil de „epuizare" a realului poate aparține și normalului (este obligator de exemplu pentru activitatea de anchetă și fișare), la epileptici domină faptul de comunicare și de existență. Adresantul trăiește sentimentul că materialul comunicat îl covîrșește prin redondanță, și nu se poate elibera din magma ei cleioasă, tot așa, cum pe totul alt plan epilepticul nu se poate elibera de lestul realității imediate.

Tratarea determinativă preferențială a actului = semn al circumstanțialității ?

Ar fi de reținut faptul că ariile determinative din vecinătatea semantemelor majore în epileptoidie nu sînt echivalente. Se pare că actul semantic este tratat incomparabil mai nuanțat față de celelalte semanteme. Belșugul relativ al determinanților de timp și loc — față de incidența săracă a determinanților de mod ar fi indiciu posibil al circumstanțialității.

Realitatea psihologică sau psihopatologică a epilepticului ilustrează în mod patent că ceea ce a fost descris ca relație intersemantică, de fapt este o mișcare de la un semantem la altul. În consecință, relații intersemantice reluate, sau structuri semantice reeditate sînt argumente pentru mișcări semantice eșuate operațional, redondante.

Cu riscul de a fi didactizanți reamintim că în notația adoptată săgețile ce leagă simbolurile indică sensul mișcării semantice, concordant sau nu cu sensul succesiunii cuvintelor în aparența comunicării. Nu ar fi fost lipsit de interes, pentru a sugera lentoarea ideației și comunicării epileptoide, decalajul dintre scara timpului subiectiv și a celui real, să fi reprezentat distanțele intersemantice cu săgeți mai lungi. Rugăm cititorul să considere aceste idei ca o figură de stil.

Structuri într-o continuă translație,

Relațiile (deci m i ș c ă r i l e) intersemantice, în discursul epilepticului reapar, într-o desfășurare liniară, ca și cum ca rezultat al unei translații în continuu reluate, instituindu-se un fel de simetrie prin translație.

Nota bene !

Cheia stereotipiei epileptice pare să fie mai degrabă de ordin structural decît semantic.

Epilepticul este incapabil să realizeze momente de mare densitate semantică (de precizie...), de exemplu enumerînd o serie de determinanți centrați pe, și intersectați cu un semantem major. Cum rezultă din exemplele analizate, pentru a introduce în text un nou determinant, el repetă enunțul, reia mișcările intersemantice anterioare. Modalitatea deschiderii epileptice se apropie foarte mult de acele experiențe de artă formală, în care, computerul programat pe o schemă elementară operațională o reeditează spațial. Redondanța (repetarea identică în sine, dar deosebită ca dispunere) devine stitul limbajului artistic. În cazul nostru, epilepticul, pentru a obține un spor chiar nesemnificativ de informație, pentru a insera contextual încă un determinant în haloul semantemului major, radotează în jurul unei structuri de profunzime, care, de altfel, îi este inaccesibilă.

textul epileptic este reductibil la o structură de profunzime,

Este dată deci posibilitatea ca adresantul să reducă textul epilepticului la o structură de profunzime, posibilitate pe care o considerăm întru totul explicată prin stilul operațional și comunicarea epileptică. Ființarea analogică (cunoașterea și reproducerea analogică a lumii) atribut epileptoid prin excelență este incompatibilă cu comunicarea redusă la schema unei structuri profunde. Ceea ce este in-

terzis epilepticului este permis adresantului.

Cum am mai spus circumstanţialitatea gîndirii epileptice poate fi surprinsă şi urmărită nu numai faţă de lume ci şi faţă de propria viaţă psihologică. Astfel, în realitatea semantică a enunţului se notează distinct două faze: una de prospectare-recunoaştere sau denumire a realităţii, în care epilepticul plonjează pulverizîndu-se în detalii şi o fază a considerărilor apreciative, unde eşuează operaţional.

insuficient sprijin pe functori metasemantici.

Bolnavii comiţiali recurg rareori la forţa şi virtuţile structurante ale acelor functori metasemantici care realizează ierarhii de supra- şi subordonare între enunţuri, care ar permite reducţia unui întreg enunţ la rol de determinant al actului semantic (condiţional, de timp sau de loc, de mod).

Ne-am fi aşteptat, ţinînd seama de propensiunea epilepticului spre concret, ca fiecare semantem major să poarte însemne evidente ale concretului. Însă, actele semantice, în marea lor majoritate, sînt non-instrumentale, apreciabil abstracte, cu precădere existenţiale (privind existenţa), relaţionale (privind relaţiile) sau psihologice. De aici absenţa obiectelor semantice, actele semantice fiind, poate, emergente spre autorul semantic, se deschid spre acesta şi, în majoritatea cazurilor, sînt nedeschise spre lumea realului. Autorul semantic pare să nu sufere modificări sistematice din partea lumii, el fiinţează, se deplasează sau dispare din lumea reală. Faţă de „comunicarea" schizofrenilor unde abundă asemenea acte semantice non-instrumentale, textul epilepticilor este marcat prin belşugul de de-

Totuşi: belşug de acte non-instrumentale,

dar și de determinanți contextuali.

terminanți contextuali și mai ales prin apartenența actului semantic de un autor semantic actant.

Analiza semantică ontico-structurală a comunicării dezvăluie la epileptici constelații de tendințe paradoxale. Pe de o parte epilepticul nu se poate detașa concluziv, reducțional, săltînd pe un alt nivel (sau, cum ar spune informaticienii, el nu se mișcă „discret" = discontinuu): El este cantonat în momentul gnozic, prin excelență analogic. Pe de altă parte, deși este polarizat spre lume, în același timp este un insuficient al relațiilor actante cu lumea.

Incapabil de salt mintal

Criterii semantice distinctive față de schizofrenie

Dacă schizofrenul operează continuu mintal *cu* lumea și *cu* cunoștințele sale despre lume, epuizîndu-se categorial pe verticala mesajului, epilepticul se risipește — explorativ — gnozic — circumstanțial, deci în latura orizontală a mesajului care dobîndește o structură prin excelență catenară.

Schizofrenul pare să se miște pe nivele multiple, epilepticul este prins în capcana unui singur nivel.

Structura semantică la epileptici aduce o neașteptată teză: „Cogitatio sacra non fecit saltus".

Gîndirea epileptică nu face salturi, nu cunoaște paroxisme, în orice caz atunci, cînd comunicarea este posibilă.

* *
*

Surpriză: structura mesajului depresiv nu este de tipul limbajului personal !

III — Ne-am fi așteptat ca suferința depresivului să fi instaurat în textura profundă a comunicării modelele patente ale limbajului personal. Cine ar fi fost mai „autorizat", dintre toți acei care suportă teribila distorsiune a alienării psi-

hopatologice, să vorbească despre sine și în optica sa? Și totuși, depresivul, măcinat de tirul concentric al evenimentelor lumii, trăind eșecul valorizării, ne oferă în comunicarea sa o lume de evenimente, parcimonios și precis notate.

Diateza pasivă = suferința depresivului sub acțiunea lumii

În mod cu totul remarcabil, această lume nu izvorăște din aplicarea operațiilor emițătorului depresiv asupra autorului semantic, ci, se construiește pe mișcarea primară de la autorul semantic spre obiectul semantic pe vectorul actului.

Totuși, persoana emițătorului, structura sa psihologică nu este ecranată și exclusă din substanța structurală a comunicării.

O deosebire față de schizofrenie

Dacă schizofrenul eșuează categorial, în operațiile sale sterile cu autorul, se alienează în exclusivitatea verticalei, în aparența unui model de limbaj personal, care nu devine destăinuire decît la modul secund, depresivul se proiectează pe și în ambele planuri posibile ale comunicării (și pe verticală și pe orizontală). În planul vertical se destăinuiește mai degrabă în cel orizontal se proiectează anume *pe* și *în* evenimentele ce au loc pe axa actului, pe balanța autor și obiect. Însăși modalitatea orizontală a discursului devine mărturie, deoarece trădează despre operațiile mintale ale depresivului că el nu este un deficitar gnozic primar.

Mesajul depresiv nu este dezordonat în sensul propriu al cuvîntului. Discuția privind ordinea secundă ar părea o falsă problemă. Însă, comunicarea depresivă poate fi întîlnită în variante diverse, de la suspendarea comunicării, în stările foarte grave, de la care, prin acele modalități ce recurg cu zgîrcenie la cuvinte, prin texte cu minimă redondanță posibilă

Variante neredondante de comunicare depresivă,

se trece, concordant cu ameliorarea sau cu formele clinice benigne, spre un discurs mai elaborat.

În consecință ce reguli ale mișcărilor semantice ar putea fi surprinse în textul „neprotejat", neredondant al depresivului?

care poartă însemnele acțiunii lumii !

Răspunsul ar putea veni printre altele de la modul în care lumea, dar mai ales acțiunile lumii sînt prezente în discurs.

Lumea este prezentă în discursul depresiv ca suport situativ al saturației și inerției afective, ceea ce cum am mai spus conferă o notă de circumstanțialitate. Depresivul poate fi deosebit de epileptic (și) prin caracteristici semantico-structurale.

Depresia, mod sui generis de raportare la lume, poate fi surprinsă, în analiza semantică, prin sensul în care obiectul semantic este angajat și tratat, prin mișcările și acțiunile obiectului asupra autorului, (diateză pasivă). Problematica depresivului este centrifugă. El se preocupă de acea lume asupra căreia nu mai poate transpune un sistem de valori. Din acest motiv pentru conduita depresivă sînt mai puțin relevante mișcările actului semantic cum este cazul în epilepsie, sau mișcările „gîndite" privind autorul semantic, ca în schizofrenie. Deschiderea spre obiectul semantic conferă precizie și specificitate textului depresiv.

Diateza pasivă = expresie a depresiei

Mișcări în ambele planuri

Am putea reține printre concluzii că la depresivi mișcarea și structura semantică a comunicării acoperă atît formulele verticale (implicînd operațiuni mintale sau confesiuni ale emițătorului) cît și cele orizontale. Se înregistrează integral aria mișcărilor posibile ale semantemelor majore.

ample;

Structura semantică a depresivului se derulează și se instaurează dominant într-un vast cîmp de mișcare între act și non-act, condiții pro și contra, transformări și imobilitate a obiectului sau autorului. Aceste tensiuni rezultă doar secund din operațiunile mintale ale emițătorului, dar primar din relația autor-act-obiect.

cu spațiu liber între structura profundă și cea de suprafață,

Se constată un particular „spațiu liber" între nucleul comunicării semantice și redondanța minimă a aspectului de suprafață. Acest spațiu permite destinatarului inferarea unor semnificații, în special de ordin afectiv.

paucideterminant,

Determinanții contextuali apar în număr relativ mic. Suferința depresivă este autentică și nu cere argumentare cu determinanți. Orice determinant ar apare ca supradeterminare. Evidența nu se discută și nu cere demonstrații!

sprijin pe functori metasemantici.

În schimb incidența functorilor metasemantici este apreciabilă și conferă textului un important grad de precizie.

Distincția față de epilepsie

În lumina celor de mai sus, structura comunicării depresive se deosebește de nota situativă a comunicării epileptice prin:

— Incidența semnificativă a functorilor metasemantici.

— Dacă la epileptici structura de profunzime poate fi descoperită de cercetători prin decodare semantică (operație ca și cum interzisă pentru bolnavul epileptic), în schimb depresivul, fie că comunică direct prin niște structuri semantice ireductibile la altele (deci de profunzime), se mișcă deci la nivelul structurii profunde, fie că descoperă în mod concluziv această structură.

Structura comunicării depresive poartă însemnele caracterului sintetic al discursului.

Obiectul semantic este prezent, de regulă, atît în formule tranzitive, fie explicite (contextuale) fie implicite (vid contextual), cît şi, caracteristic pentru depresivi, în structurile dinamice ale buclei activ-pasiv, cînd autorul semantic suportă acţiunea lumii.

Transformările autorului semnalează deseori, paralel cu gîndirea categorială a emiţătorului, formula modificării pasive sub imperiul forţelor actului.

Mişcările pasive abundente — gramaticale, dar mai ales, semantice — ar putea fi citite ca aspecte structurale care dezvăluie condiţia depresivă ca într-un test de proiecţie.

Rol revelator similar au actele negate (non-actele) care semnalează transformări prohibite fie ale obiectului fie ale autorului semantic. Pasivul negat privind autorul semantic ar fi expresie a structurii depresive. Această structură se sprijină pe starea de tensiune între dorinţa de a nu suferi acţiunile lumii şi convingerea că indiferenţa afectivă şi valorizantă nu este un merit, ci dimpotrivă.

Cuplajul foarte divers dintre autor şi obiect este acel cîmp expresiv prin care structura semantică a textului depresivilor poate fi revelantă pentru relaţia nu dintre depresiv şi o lume în general, ci anume cu lumea sa. În consecinţă acţiunea lumii, ca sursă de suferinţă este ecranul pe care depresivul proiectează incapacitatea sa de valorizare... şi... în ultima instanţă, trăindu-se pe sine însuşi în catastrofa inflaţionistă a valorilor, el încetează să fie centrul valorizant al lumii.

* *
*

Argumente pentru ordinea secundă,

IV — Pentru laic şi pentru psihopatolog discursul schizofrenic este ermetic, la maximum sau pare a fi extrem de dezordonat. Totuşi, cunoaştem şi aici o ordine secundă: — recunoaştem schizofrenia —. Realitatea semantică, în colimatorul analizei, oferă argumente pentru ordinea ei secundă.

Atragem atenţia, că în etapa de lucru care ne furnizează material pentru a deduce concluziile, nu am ţinut seama de forma clinică de schizofrenie, în dorinţa şi speranţa că într-o perspectivă amplă vom surprinde modalitatea alterării semantice, sub aspectul ei cel mai general.

pe texte scrise.

Am ales texte scrise, deoarece analiza lor semantică este mai indicată decît textul oral în care se încrustează efectul ordonator exercitat în dialog de persoana interlocutorului. Textul scris — elaborat — traduce mai fidel decît cel oral — spontan — caracteristicile structurale ale ideaţiei schizofrenului.

Analiza semantică alăturată şi opusă celei gramatical formale, subliniază distincţia calitativă dintre cele două planuri, care, în diverse procese de alterare, rezonează în mod deosebit. În schizofrenie structura gramaticală este practic neinteresată, în orice caz mult mai puţin gravă, chiar şi în stările de alienaţie semantică extremă.

De sus începe alienaţia semantică.

Alienaţia semantică debutează progresiv dinspre în sus, de la nivelele dificil de abordat prin experiment sau tentative de formalizare (de la nivele semantice de receptare, elaborare şi proiecţie a semnificaţiilor), spre nivelele adînci ale motivaţiei psihologice, ale funcţiunilor mai elementare şi monodeterminate, de cau-

zalitatea apropiat mecanică, spre operațiile ușor formalizabile ale gramaticii.

Nota bene !

Pentru perspectiva psihopatologică analizele noastre semantice aduc argumente suplimentare privind alienația schizofrenică preferențial structurală și secundar instrumentală (privește relația și mișcările dintre semanteme și în subsidiar cuvintele-suport ale semantemului).

Rezultă dezastrul semantic, cu părăsirea universului semantic al normalității și afundarea autistă, progresivă, în izolare.

Legile semantice coordonatoare ale complicatului schelet contextual sînt „mînuite" ca și cum cu neîndemînare de schizofren, actul comunicării se oprește la momentul autorului.

Autor non-actant

Autorul este condamnat fie la transformații operate de gîndirea schizofrenică, fie la o serie de mutații semantice citibile de noi ca o continuă deplasare a etalonului semantic.

Act eșuat la debut

Actul comunicării eșuează deci chiar în debutul lui, căci autorul semantic nu va mai fi angajat în acte, iar obiectul semantic, limanul de rezolvare a actanței, este anihilat.

Functorii nu au rol de cifru în schizofrenie

Mișcarea schizofrenului, în aparență orientată spre semnificare se declanșează impetuos prin referire la numeroși functori metasemantici, dar obosește pe măsură ce avansează, consumîndu-se total în disociație, într-o lume în care redondanța (nesemnificarea) devine absolută, alături de redondanța absolută a propriei lumi. Functorii încetează să direcționeze decodarea, prezența lor nu contribuie în nici un fel la penetrarea semantică a textului, care nu mai conține propriul său cifru.

Materialul analizat de noi ne-a condus spre anumite laturi ale intimității laboratorului lăuntric de elaborare și prelucrare a informației semantice în schizofrenie, maladie prin excelență desemantizantă la toate nivelele, începînd cu semantemul luat ca entitate izolată pînă la nivelul edificiului contextual, unde redondanța (pasul șovăitor al actului semnificării) culminează și instaurează dezastrul semantic.

Concluzia principală

Concluzia principală ar fi următoarea: schizofrenul, în actul său de comunicare se risipește în acte gîndite despre autorul semantic, fără a-l putea angaja în actele independente ale acestuia. Comunicarea schizofrenă se mișcă pe verticala autorului semantic. Cu alte cuvinte, actul comunicării eșuează într-o redondanță particulară ce exprimă neputința schizofrenului de a informa semantic un interlocutor. Textul nu se mai sprijină pe sine însuși. Reverberările retroactive nu aduc un grad de claritate suplimentară. Practic nu funcționează relația de echivalență dintre diverse secvențe ale enunțului. Structurile predominante sînt cele care apar pe coloana autorului semantic, prin excelență non-actant, condamnat la transformări operate exclusiv de perspectiva schizofrenului.

Pentru schizofren lumea nu actează

Ca test de proiecție, mesajul schizofrenului dovedește că pentru schizofren ca și cum lumea ar fi încetat să acteze. Lumea a devenit redondantă, adică nesemnificantă, paralel cu non-actanța autorilor semantici. Unicul care actează rămîne doar schizofrenul, dar actul său este în primul rînd gîndit.

Schizofrenul nu se poate autodepăși trecînd de la ideație la mesaj. Operează cu un număr impresionant și inutil de

functori metasemantici aplicați succesiv autorului semantic, fără a-l conduce peste puntea asigurată de act spre obiect, unica ipostază care desăvîrșește sensul și aproape îl definește.

Oscilează etalonul semnificării

În plus, continua oscilație a ceea ce am putea numi „etalon al semnificării", (reperul fundamental în jurul căruia se mișcă un semantem), introduce o notă de incertitudine. În consecință, la schizofren dezvoltarea semantică a contextului, devine o arborizare inutilă, ce amplifică sentimentul de incomprehensibil.

Încercările noastre se concentrează în direcția unor analize structurale ale contextului, locul unde procesul schizofren al alienării semantice debutează și implodează spre definitiva disociație semantică pînă la însăși criza semantemului.

O justificare

Chiar dacă formalizarea operată nu ar fi mai mult decît un comentariu mai riguros al psihopatologiei, chiar și atunci ea se justifică întru totul. Distincția dintre acțiunile mintale ale emițătorului și actele semantice ale autorului ar fi un reper orientativ pentru înțelegerea comunicării ca test proiectiv.

Recapitulare

În schizofrenie actează doar schizofrenul, (-mintal!). Pentru el lumea este încremenită. Schizofrenul comunică și spune despre sine incomparabil mai mult decît despre lume. Aflăm cum apare lumea pentru el. Pentru schizofren lumea, realul ca și cum ar fi încetat să acteze. De aici reciproca enunțului: Schizofrenul actează asupra lumii, asupra realului ca un gînditor, exclusiv ca un gînditor.

Nerealizarea semnificației autorului semantic în mișcarea lui proprie către obiect ar putea motiva — în orice caz descrie — trăirea autistă, ca singura formu-

lă posibilă a risipirii în universul redondant al actelor gîndite despre autor. Prin amputarea dimensiunii orizontale, a mesajului despre lume, informaţia semantică încetează la propriu. Redondanţa lumii schizofrene devine absolută, căci realul nu mai actează şi astfel lumea devine redondantă la modul absolut semnificînd dezordinea, deci neant.

Entropia suferă un proces remarcabil de augmentare, definind schizofrenia ca o maladie entropofrenică.

* *
*

V — Obsesivul, prin existenţa sa ruminativă se proiectează pe ecranul unui discurs cu remarcabilă tendinţă redondantă, de informaţie stăruitor reluată şi reanalizată. Indicele crescut al redondanţei conţinutului (pentru adresant nu apare nimic nou prin repetare) permite să vorbim, despre dezordinea mesajului obsesiv.

Modul de a pune problema ordinii secunde

Ordinea secundă ar rezulta astfel fie dintr-o opoziţie faţă de o presupusă dezordine a însuşi textului, fie printr-o decantare particulară, într-o incidenţă diferită faţă de discursul normalului, a anumitor aspecte structurale.

Textul în sine nu este redondant.

Se menţine a doua posibilitate.

Credem că textul obsesivilor, prin caracteristicile sale semantice, traduce unele laturi ale personalităţii obsesive.

Astfel:

În structura semantică este surprinsă prin nonactanţă, clasică trăsătură a p o r e t i c ă a obsesivului. Sprijinindu-ne pe studiul structurilor semantice, constatăm

că structura psihologiei lor poartă marca refuzului actanței lumii.

Definiție

Reluînd o definiție sui generis, la acești bolnavi găsim o structură semantică nonactantă, în care emițătorul este implicat printr-un limbaj personal, autorul este denumit ca temă a discursului dar este nonactant, lumea este neintervenționistă, scopul inexistent, sînt cuprinși determinanți și functori, suferința este certă, algoritmele de desfășurare sînt libere. Autorul semantic este nonactant într-o lume care la rîndul ei, nici ea nu acționează asupra lui.

Aplicarea perspectivei probabilistice

Ceea ce ar caracteriza în primul rînd maniera obsesivă de ființare este opacitatea față de repartajarea reală a probabilităților care, uneori, par să sufere o bizară egalizare, (cea mai mare șansă s-ar anula prin imperfecțiunea ei de a nu fi absolută) dar mai ales prin non-emergența insului spre re-repartizarea șanselor. Normalul prin definiție se mișcă în acest cîmp de continuă re-ordonare, re-grupare, re-valorare a șanselor.

O deosebire față de histrion

Dacă histrionul se împotmolește la nivelul de receptanță a realității la care în final, în nesfîrșita și monotona sa proiecție impersonală, în continua atribuire de calități nu accede (s-a vorbit despre slăbiciunea funcției realului!), obsesivul se va împotmoli la un alt nivel actînd asupra realității mediate exclusiv cu operații mintale. Lumea încetează să fie actantă pentru că obsesivul proiectîndu-se în și pe lume transpune acesteia defectul său funciar de nonactare.

Condiția reductibilității la structura de profunzime,

Afirmăm că posibilitatea reducției la o formulă de profunzime este condiționată de prezența actului semantic. Deci la întrebarea dacă o structură semantică este

reductibilă la structura de profunzime, răspundem negativ ori de cîte ori actul semantic lipsește. Prin analogie, din acest motiv nu sînt reductibile mesajele schizofrenului, ale poetului sau ale obsesivului.

În majoritatea cazurilor actul semantic concret lipsește. Incidența reprezentativă a situațiilor de nonactare este caracteristică modalității obsesive, lumii obsedante.

Distincții semantice față de textul schizofren

Sub aspect formal, între grafurile proprii discursului obsesiv și ale unui text schizofrenic semnalăm ca note distinctive a structurilor obsesive:

1 — Prezența functorilor metasemantici ai îndoielii („probabil", „ar putea fi", etc.).

2 — Dominanța relațiilor virtuale dintre semantica textului și emițătorul care se proiectează și prin structura semantică.

și față de cel histeric.

În opoziție cu comunicarea histrionică, obsesivul apelează la suferința sa implicită și nu explicită. Determinanții au cu precădere o funcție situativ existențială. Nu sînt caracteristici ale extremelor și nici substitute ale realității.

Obsesivul — sau psihastenul în sens mai larg — eșuează aporic în întrebare: orice moment al oricărei mișcări devine o răscruce în alternativa continuării sau revenirii. În universul obsesiv semantemul major care în discursul normal este autor (actant!) se reduce la temă a comunicării și nu va acționa.

* *
*

Belșug de determinanți: caracteristica

VI — Textul histrionului, cum rezultă din analize, se supraîncarcă redondant prin pletora determinanților.

principală a textului histericilor

Dificultatea codării semantice la histerici, în această ordine de idei, rezultă din necontenita animare a lumii. Lumea histrionului este animistă, încărcată mai mult de sentimente decît de intenţii. Pentru histeric lumea nu poate fi, nu este altceva sau mai mult decît un cîmp vast afectiv de proiecţie. Or, aceste perspective nu se surprind într-o manieră directă pe ecranul analizei semantice. Susţinem însă, că pletora determinanţilor ar putea fi acceptată ca belşug afectiv-emotiv, sau belşug imaginator. Ambele recunosc, cel puţin la histrioni, un filon originar comun. Sărăcia determinanţilor ar fi, pe de altă parte, o marcă a îngustării, ratatinării afective (ca de exemplu, în debilitatea afectivă a oligofrenului sau în răcirea afectivă a schizofrenului).

Lumea afectivităţii la histerici pretinde o tratare atentă deoarece dimensiunea afectivă înseamnă mai mult — şi altceva — decît la normali. Poate fi pretext. De regulă, la histerici, afectivitatea ţine loc de silogism.

Contribuţia semanticianului în psihopatologie

Fişarea determinanţilor, traduce încărcarea afectivă a textului. Clinicianul şi materialul său, semanticianul şi materialul său par să se mişte, în cazul de faţă, pe planuri diferite. În orice caz analiza structurii semantice în sine, nu aduce ceva revelator acolo unde realitatea nu se înlănţuie în acte, acolo unde autorul semantic nu este la propriu autor, şi nu se desfăşoară schimbînd realitatea, modificîndu-se pe sine sau deplasîndu-se în cîmpul realităţii.

Disactanţa

Actanţa suferă în mesajul histeric, epuizîndu-se în orbitele închise ale evoluţiilor afective.

și nonapartenența histerică

Apartenența histerică nu este logico-categorială ci afectivă, desirologică, deci afirmată cu instrumente clasice. Este dificil a distinge afirmarea autentică, mărturisirea gravă prin conținutul de adevăr, de afirmarea gratuită a histericului. Fațada construită prin abundența textuală a relațiilor de apartenență pare să fie o justificare suficientă pentru a fi bănuită.

Prin studiul grafurilor elaborate se poate afirma că un cercetător versat ar putea deduce structura histrionică a emițătorului, ori de cîte ori apar tensiuni între decodarea directă și indirectă.

Necesitatea decodării indirecte a mesajului histeric

Nici un alt domeniu de psihopatologie — schizofrenie, oligofrenie, epilepsie, depresie, obsesie — nu a pretins atît de pregnant decodarea mesajului în două planuri semantice, — direct și indirect.

Recapitulare

Sub raport semantico-structural textele histericilor sînt marcate de patru modalități:

1°. Belșug de acte psihologice
2°. Pletoră de determinanți
3°. Caracterul extremal al determinanților
4°. O formulă particulară de „eșuare pe verticală"

Ceea ce ar fi poate criteriul cel mai important, este de regulă absența (sau incidența scăzută) a actului semantic. Dacă el totuși are loc, atunci este un act psihologic. Nota egocentrică a histrionului se reflectă astfel cu valoarea unei evidențe, fiind întovărășită și de un belșug de functori metasemantici. Histericul în comunicarea sa recurge cu predilecție la acte psihice privind gînduri, planuri, trăirea unor sentimente sau mărturii ale autorului semantic, etc. În orice

caz belșugul de acte psihologice, marcă certă a limbajului personal, este insuficient pentru a transforma textul histrionic într-un mesaj autentic de profunzime.

Mișcarea histericului într-un cîmp semantic determinativ extremal deocamdată nu este decodabilă într-o manieră explicită. Dar redondanța determinării se justifică ca o dimensiune metasemantică de apreciere.

Histrionul totalitar și nonanalogic cere să i se recunoască imensul spațiu dintre extremele în care se desfășoară, spațiu care la o investigație imediată, se dovedește a fi vid.

Psihologia histericului se supune legii totului sau nimic. Formula ori-ori, nu acceptă nici cuante, nici nuanțe și nici fluențe analogice.

Belșugul de componente ectosemantice din textul histeric asigură de cele mai multe ori evitarea confuziilor în special cînd apar enunțuri cu structuri apropiate de ale schizofrenilor, sau, formal, chiar de tipul eșuării pe verticală. Totuși, la schizofren, reperele semantice sînt practic independente unele de altele, iar factorii ectosemantici lipsesc. Ne aflăm la una din limitele metodologiei de analiză structurală, care nu-i scade în nici un fel valoarea, dimpotrivă o ferește de a fi angajată în acele domenii unde aportul ei ar putea fi pus sub semnul întrebării.

* *
*

Redondanța comunicării oligofrene

VII — În comunicarea oligofrenilor dezordinea mesajului este argumentată prin aplicarea criteriului redondanței. Din punctul de vedere al receptorului în pla-

nul comunicării oligofrenul este inevitabil redondant, deoarece mesajul nu aduce alte informații, *prin definiție* nu poate aduce alte informații, decît cele unanim știute. Oligofrenul deci neînscriindu-se într-o comunicare de amplă saturație cu inedit și surpriză nu accede la informații profunde.

Paradoxal, structura textului scris nu este redondantă . .

Aceste considerente rămîn valabile chiar dacă în planul enunțului, sub raportul unui calcul elementar al cantității de informație, oligofrenul pare să nu fie redondant. Textul este elementar, mișcîndu-se chiar la nivelul structurilor profunde. Insuficienta determinare, considerările de ordin exclusiv concret ilustrează lumea amorfă a oligofrenului. Oligofrenul satisface cerința formulărilor simple, condiție a mesajului explicit, doar că el se plasează în afara unui efort conștient de a se face înțeles și nici nu se pune în slujba unui mesaj profund sau de largă respirație.

Trecerea de la structura profundă la cea de suprafață se impune ori de cîte ori mesajul este mai complex.

. . .și astfel nonredondanța nu este un merit . . .

Suspendarea variațiilor din jurul structurilor profunde apare pregnant prin confruntarea perspectivei metasemantice și semantice. În această ordine de idei semantemele oligofrenului, nenuanțate, neprecizate, nici nu înregistrează modulări în jurul sensurilor comune. În oligofrenie interferența continuă între semantеme nu are loc.

* *
*

Criterii finale de ordin semantic

VIII — În final sîntem îndreptățiți, din timp ce terenul a fost pregătit, să schițăm concluziile cele mai generale care

rezultă din turul de orizont și din lucrarea întreprinsă. Instrumentul analitic ne-a condus spre cîteva criterii de ordin deosebit de general și abstract, anume de ordin semantic, metasemantic și ontic care ar putea fi aplicate oricărui text analizat (vezi tabelul IV).

Aceste criterii sînt:

a — din domeniul semanticii:

1° — Prezența emițătorului în mesaj.

La categoriile psihopatologice asupra cărora s-au extins cercetările noastre emițătorul este prezent de regulă, cu excepția oligofrenului, a cărui „persoană" nu se realizează la nivelul superior al unui emițător de mesaje. Afirmația că în restul cazurilor emițătorul figurează contextual este de valoare statistică și suportă astfel o serie de corective.

2° — Prezența autorului semantic.

Cu excepția unor enunțuri eliptice, reduse la număr, în imensa majoritate a cazurilor autorul figurează în context.

3° — Acțiunea lumii, exercitată asupra autorului a putut fi înregistrată patent în depresii și foarte rar în oligofrenie.

4° — Scopul explicit.

Caracterizează de regulă epileptoidia și oligofrenia, ca semn de circumstanțialitate concretă.

5° — Prezența și abundența cîmpurilor de determinanți.

Cu excepția schizofrenului și a oligofrenilor, din motive hotărîtor deosebite, în restul situațiilor psihopatologice semantemele majore se află în centrul norului determinativ. O situație specială se înregistrează în histrionism unde asistăm, cum s-a spus de atîtea ori, la o decentrare de la sensul major la determinanți.

TABELUL IV

Corelația dintre unele categorii psihopatologice și unele criterii semantice, metasemantice și ontice.

Criteriul / Categoria Psihopatologică	semantic						metasemantic				ontic		
	Emițător	Autor semantic	Acțiunea lumii	Scop	Determinanți	Functori metasemantici	Relații virtuale între semanteme și emițător	Reducția la structuri de profunzime	Redondanța: în planul comunicării	Redondanța: în planul enunțului	Lumea	Suferința	Algoritme prevalente
Schizofrenie	+	+	−	−	−	±	−	−	++	++	−	−	+
Depresie	+	+	+	−	+	+	+	++	−	−	+	+	−
Histrionism	+	+	−	−	++	+	+	−	−	++	+	?	−
Epileptoidie	+	+	−	+	+	−	+	+	+	+	+	−	+
Oligofrenie	−	+	+	+	−	−	−	+	+	−	+	−	−
Obsesie	+	+	−	−	+	+	+	−	+	−	−	+	−

6° — Prezența functorilor metasemantici.

Este evidentă în depresie, histrionism și obsesie; lipsesc practic în epileptoidie și oligofrenie, iar în schizofrenie prezența lor este formală, deoarece nu detonează în decodare; cu sau fără ei textul păstrează același grad de ermetism.

b — Din domeniul metasemantic:

1° — Relațiile virtuale între semanteme și emițător, sînt absente în două situații: în schizofrenie și în oligofrenie.

Textul privat de indici contextuali privind interrelația emițător-mesaj nu se mai construiește pe sistemul continuei reverberări dintre semanteme și nu dobîndește astfel prin instrumente contextuale un grad superior de precizie.

2° — Posibilitatea reducerii la structura profundă este imposibilă în schizofrenie, histrionism și obsesie, iar la depresiv este superfluă din timp ce el se mișcă practic la nivelul structural profund, sau trage concluzii, care sînt izomorfe cu structura profundă.

3° — Redondanța, în planul comunicării este extremă la schizofren, minimă la depresiv și histrion (unde mesajul suportă o continuă corecție afectivă).

În planul enunțului este extremă redondanța în schizofrenie și histrionism, mai puțin accentuată și de cu totul alt ordin în epileptoidie.

c — Din domeniul ontic:

1° — Lumea, realitatea existentă

absentă în mesajul schizofren și cel obsesiv.

2° — Suferința

este certă la depresiv și în obsesie, ipotetică în histrionism, și practic absentă în rest.

3° — Algoritme prevalente
se înregistrează în schizofrenie şi epileptoidie.

Între criteriile înşirate nu figurează actul semantic. Acesta este un fapt poate fundamental. Mesajele analizate de provenienţă psihopatologică în marea lor majoritate conţin doar formal un autor semantic. El nu satisface definiţia de autor deoarece nu actează. Alteori semnalează situaţii patente fie de nonactanţă fie de disactanţă, adică de actare alterată, sau ratatinată. Şi astfel

Poate aceasta este principala şi cea mai generală concluzie.

NON-ACTANŢA sau DIS-ACTANŢA este MARCA SEMANTICĂ FUNDAMENTALĂ A ALIENĂRII.

Numai astfel putem înţelege de ce discursul devine test de proiecţie în alienare: el va înregistra prin caracterul non- sau dis-actant însăşi condiţia majoră a alienării, a unei prezenţe amorfe, apragmatice, acreative sau avalorice.

Perspectiva

Ne-am întreba, în planul unor viitoare lucrări la care ne angajăm, în ce măsură criteriile-repere pe care le-am identificat ar putea fi omologate cu factorii, cu acea categorie cheie a gîndirii, operării şi reprezentării din teoria factorială.

Fireşte ceea ce am obţinut noi prin metoda analitică nu suportă deocamdată competiţia cu factorii pe care într-o formulare de lucru, îi definim ca: „entităţi abstracte independente, deci care nu interferează. Intercuplarea lor se exprimă prin coeficienţi de concordanţă minimă sau egală cu zero".

Probabil, aplicîndu-se metoda matematică a prelucrării factoriale, dintre criteriile înşirate mai sus, numai o parte se vor dovedi utilizabile. În orice caz un psihopatolog exersat cu aceste criterii ar

putea să întrevadă posibilitatea unui diagnostic structural.

O subliniere

Pentru noi metoda, nu ţinteşte diagnosticul. L-am utilizat în convingerea că ar putea fi un instrument valid de investigaţie calitativă.

Recapitulare privind suferinţa actantei

Revenind la problema nonactanţei şi disactanţei, modalităţile concrete de înfăţişare sînt de diversitate particulară, fiind nuanţate de incidenţa celorlalte criterii.

Şi aici sînt posibile cîteva concluzii.

1° La schizofren: actul mental dislocă actanţa din cîmpul semantic. Are loc o repliere pe un algoritm prevalent propriu.

2° La depresiv: — autorul este centrul spre care gravitează actele sau acţiunile lumii reale (ipostază pasivă).

3° La histerie:

— actanţa este practic exclusă prin psihologia catatimică (marcată afectiv) a autorului semantic (în care se proiectează emiţătorul histrion).

4° La epileptic: — are loc împotmolirea în actul repetat al autorului.

5° La oligofren: — actanţa suferă prin de-determinare, fiind redusă la o situaţie prognostică imediată.

6° La obsesiv: — non-actanţa este explicată prin absenţa scopului, sau împotmolire în acte psihologice şi auto-justificare prin repliere în suferinţă.

Aşteptăm din partea unor lucrări ce se află în curs (în discursul scris de dement, maniac, confuzional şi diverse formule de schizofrenie) diversificarea şi argumentarea validităţii criteriilor semantice, metasemantice şi ontice pentru o viziune structurală în psihopatologie.

CAPITOLUL VII

Prognoză: Grile semantice în limbajul comun, poetic și științific

Între metodă și informația ecforiată se află acea relație directă care asigură metodei o viabilitate direct proporțională cu faptele semnificative pe care le oferă.

O îndoială metodică,

Pînă acum, în mîinile noastre, instrumentul de analiză semantică a fost atît de docil încît, cu oarecare îngrijorare ne-am întrebat, ca și Claude Bernard, dacă nu cumva găsim și vedem ceea ce dorim să vedem. În orice caz, transformările aplicate treptat sistemului de analiză sperăm să fie dovada aplicabilității lui la o realitate de ordin structural.

Ar pleda în acest sens identificarea, alături de finisarea metodei, a unor limite evidente ale ei în direcția dimensiunii metasemantice și în special acolo unde urmărind transcodarea mișcărilor de profunzime în suprafața concretă a comunicării pătrundem spre universul conștiințelor semantice.

supusă unei experiențe,

Am dori acumularea acelei experiențe ample care va fi proba de foc a unor considerente de ordin abstract structural și condiția joncțiunii dintre comentariu — obligator pentru orice problema-

tică limitrofă — și enunțuri sub exigența rigorii, posibile acolo unde efortul de cunoaștere, delimitîndu-se metodic și instrumental, se dedică răspunsului la întrebări precise.

Continua **Interferare** a conștiinței semantice în decodare

Perspectiva ontico-semantică identifică acele puncte modale în care conștiința semantică a adresantului intervine explicitînd mesajul, transpunîndu-l într-un sistem cu mare probabilitate noncontradictoriu. Această a s i g u r a r e (ca orice asigurare fiind probabilistică) este o instanță supremă de decodare în care nu mai pătrunde zgomotul de fond.

Enunțul în aparență de indiscutabilă imediatitate și simplitate „copilul merge la școală" cuprinde doar o mulțime impresionantă de puncte neclarificate privind vîrsta, ora, modul de parcurgere a distanței, scopul, caracterul concret (un act anume de deplasare), sau mediat (faptul de a fi școlar, etc.).

Imensa majoritate a adresanților ar identifica un băiețel de 8—9 ani cu ghiozdan în spate, deplasîndu-se pe picioarele proprii, dimineața, spre școală.

„Operațiunile" conștiinței semantice

Hiatusurile de semnificație, insuficiența contextuală sînt acoperite deci prin contribuție decodantă care, printre altele, dizlocă instrumentul semantic din corpul actului semantic care l-a asimilat, inferă un scop unde acesta lipsește, transpune determinanți de mod, loc și timp conforme cu propria experiență, sau, mai mult chiar, angajează ariile de vecinătate determinativă din jurul semantemelor majore.

Nu ne-am ocupat în această carte și nici acum nu ne ocupăm de conștiința semantică, deși tentația de a răspunde la un tur de orizont la care ne invită este puternică și legitimă.

Însă, ne ocupăm de structura semantică a enunțului concret

Ne vom limita la aserțiunea că structura semantică a unui enunț concret este un cîmp de forțe suspendate într-un spațiu semnificativ deosebit de amplu.

Orice conștiință care se adresează alteia mizează pe acest plus informațional și semantic. Practica comunicării înseamnă exercițiul conferirii unor semnificații nu suplimentare, ci, într-un fel, cerute „aspirate" de constelația textului.

Orice text aspiră ca un burete o masă de informație.

În jurul realității contextuale se organizează straturi concentrice de semnificație, ca niște dipoli în jurul unor puncte încărcate electric.

Realitatea semantică pur contextuală este o himeră abstractă.

Grile dichotomice,

Lingvistul nu s-ar putea sprijini de exemplu pe grilele dichotomice așa cum rezultă ele din modelul constituenților imediați, deoarece acestea nu țin de mișcările conștiinței semantice și nu oglindesc operațiuni psihologice.

sau grile semantice ?

În schimb grilele semantice ale mișcărilor dintre semanteme, (de la un semantem în devenire către altul care îi protezează geneza) pot fi și instrumente ale lingvistului care, sperăm nu va fi în nici un fel incomodat de sondarea posibilă a unor zone profunde ale conștiinței semantice.

Izomorfismul alegat dintre structura semantică și structurile psihice pretinde un corectiv esențial, deoarece contingentul necomunicabil pe de o parte, iar pe de altă parte exercițiul libertății nu se exprimă în ecranul mișcărilor semantice.

Sub raport semantic normalitatea este un cîmp deschis de libertate

Ni se pare că normalul, deci structura normală, „dispune" de totalitatea modalităților de mișcare semantică în măsura în care cîmpul său de libertate este ne-

ştirbit şi nu au loc deturnări prevalenţiale de sensuri. Patologia începe printre altele sub emblema rigidităţii, ca propensiune spre anumite tipuri de mişcări semantice.

În practica comunicantă cotidiană interferarea dintre text cu convenţiile şi conştiinţele semantice ar delimita persoanele modelabile — libere sub raport psihopatologic — de cele nemodelabile, prinse în capcana rigidităţii şi însingurării.

Limbajul comun face continuu apel la sensurile obişnuite şi este suficient sieşi.

Adresantul este impersonal iar mesajul prin definiţie nu cere mai mult şi altceva decît o codare şi decodare corectă.

Libertatea mesajului poetic

Mesajul poetic apare pentru adresant ca un sens „găsit" într-o manieră liberă şi neconvenţională.

Asupra acestei idei vom reveni mai tîrziu, cînd vom indica unele tipuri de relaţii semantice care deschid cîmpul de libertate a adresantului.

Considerăm că trăirea acestei libertăţi oferite de universul poetic este convertit în sentimente estetice şi numai astfel se poate întrezări sinteza modernă dintre etic şi estetic.

Ambele se desprind din filonul comun al libertăţii şi securităţii lăuntrice.

Limbajul ştiinţific vehiculează un sens pe care receptorul îl identifică ca şi cum obligat de emiţător.

Ingustarea libertăţii în mesajul ştiinţific

Oricum, textul ştiinţific oferă cel mai îngust cîmp de libertate şi, cu un instrumentar necesar şi suficient asigură coincidenţa dintre sensurile ce se dispun la extremităţile faptului de comunicare.

Dinamica cîmpurilor semnificante în limbajul poetic şi ştiinţific se opun simetric.

Cîmpul limbajului poetic se află într-o continuă expansiune către arii mai ample, spre orizonturi mai largi în care sînt cuprinse fapte și evenimente noi, ca într-un racolaj de largă respirație, în timp ce universul semantic științific tinde către semnificații condensante, spre precizie, deci spre arii mai înguste, care rămîn limitate chiar dacă se vor dovedi valabile la o mulțime de repere ale realității.

„Închiderea" sensului prin intersectarea semantică

Intersectarea semantică (U) pare să fie mișcarea semantică cea mai comună care permite continua precizare a sensurilor deci îngustarea cîmpurilor semantice.

Îngustarea ariei de semnificare, precizia suplimentară (închiderea unghiului), îngustarea cîmpului de libertate a adresantului iată răsunetul intersectării asupra dinamicii semnificării.

Intersectarea este un instrument cu precădere a limbajului comun și științific.

„Deschiderea" sensului prin reuniune semantică

Reuniunea semantică ($\cap$) este un instrument caracteristic limbajului poetic.

Rugăm cititorul să-și amintească cele spuse mai înainte referitor la „muzica verde" unde are loc lărgirea ariei de identificare a semnificației, o laxitate particulară a ei, prin lărgirea unghiului de prospectare și inevitabil, lărgirea cîmpului de libertate a adresantului.

Alte instrumente

Limbajul poetic și științific, la egală distanță de cel comun, pot recurge predilect la modalitățile structurale ale limbajului p e r s o n a l (transpunere gîndită dintr-o categorie în alta) sau la limbajul tip impersonal (în care transpunerea are loc ca rezultat al unui act semantic oarecare).

Transformarea obiectului în autor

În limbajul științific obiectul devine de regulă autor semantic al enunțului următor, transformare obligatorie a limbajului poetic.

Explicitarea instrumentului

În schimb, uneori, explicitarea contextuală a instrumentului poate avea o funcție poetică, am spune că este un arhetip poetic.

Redondanțe diverse

Diverse modalități de redondanță ar contribui în limbajul poetic sau științific la dinamica cîmpurilor semantice. De exemplu în cel poetic asigură unele spații libere prin construcție redondantă.

Atunci cînd am vorbit despre limbajul depresivilor, la un moment dat a apărut formula „a pierdut vederea" în orice caz redondantă față de formula rigidă „a orbit".

Asemenea „spații" redondante, ca de altfel locuțiunile metaforice, metafora în general, sînt arii de inferență afectivă asupra textului. Expandarea semnificației în volumul mărit a redondanței răsună în afectiv.

Functori metasemantici: abundenți în textul științific,

Funetorii metasemantici mențin încordată relația de comunicare, emițătorul strunește decodarea operată de adresant.

Textul științific nu scapă ocazia de a recurge la aceste virtuți explicitante, adevărate diguri de o parte și de alta a fluxului informațional.

parcimonioși în textul poetic.

În schimb textul poetic, în special cel modern recurge rar la functori metasemantici permițînd ca adresantul să-i identifice și să-i insereze dacă va simți nevoia.

Mesajul poetic nu poartă obligator propriul său cifru.

Dacă datorită tuturor acestor aspecte formale structura semantică a limbajului poetic se va apropia mult de ceea ce gă-

sim la schizofren, pînă la urmă, continua reverberare a semantemelor și sprijinul continuu pe emițător o vor diferenția hotărîtor.

Față de orice text patologic etalonul semantic al textului poetic rămîne același.

Banal — original

Am fi dorit o discuție pe tema banalului și originalului, cu atît mai mult cu cît pentru psihopatolog cota parte de banal și cota parte de original în orice atitudine omenească a devenit o modalitate curentă de apreciere.

Dar tema aceasta ne trimite spre metasemantic.

Delimitarea sensului mediat din sensurile directe cere și ea o tratare metasemantică și sîntem cu această ocazie la unele din limitele metodei noastre.

Deschiderea spre lume, chiar în modalitatea surprinsă de analizele semantice acceptă sinteza dintre perspectiva artistică și științifică.

Ar fi prematur să spunem cît și ce ține de caracteristici de ordin structural, de temă sau de social.

Cînd doi stau de vorbă este implicat și un al treilea (grupul celorlalți) fie că acesta i-ar înțelege fie dimpotrivă.

Se instituie sentimentul apartenenței la un univers semantic comun al acelora ce se înțeleg cu un anumit instrument de cunoaștere.

Întrevedem de aici perspective psiholingvistice și psihosociale anunțate de mișcările semantice dintre determinanți spre semantemele majore (ca în limbile germanice) sau invers (ca în limbile latine) de la semantemul major spre determinanți.

Ce argumente ar aduce traducerea textelor psihopatologice

Ne întrebăm acum în final în ce măsură constatările făcute pe texte autohtone ar putea fi extrapolate la realitatea semantică așa cum ea apare în alte limbi.

Limbajul psihopatologic este practic intraductibil, iar structurile nu pot fi traduse și . . . nici nu se traduc.

Izomorfismul structural al comunicării patologice în diverse limbi ar putea fi un argument peremtoriu, tot așa cum izomorfismul structural al limbajului poetic și științific, ar pleda pentru legitimitatea considerentelor implicate de tehnica de analiză semantică.

Avem sentimentul că o serie de teze expuse aici ar putea netezi calea traducerii automate . . .

* *
*

Punctul de la sfîrșitul cărții l-am înlocuit cu un semn de suspensie deoarece prospectarea limbajului de la psihopatologie pînă la creație, continuă cu *diverse* instrumente și *diverse* optici.[1]

Ne interesează persoana și limbajul.

Persoana este astăzi realitate și concept interdisciplinar.

Limbajul este azi și realitate și concept interdisciplinar.

[1] La pagina 247 am exprimat speranța noastră că noi direcții de cercetare vor contribui la fundamentarea în continuare a metodei de lucru și a concluziilor.

Aceste cercetări, la data apariției prezentei lucrări, sînt încheiate. Putem afirma în consecință că nu tot ce a fost formulat în această carte apare în varianta sa finală.

Bibliografie

Notă explicativă: Caracterul lucrării, în unele capitole tip eseu, în altele tehnic, face improprie continua referire la bibliografia consultată.

Firește aceasta nu înseamnă în nici un caz ignorare sau negare a eforturilor sistematice din domeniul semanticii și nici afirmarea că am fi adus o contribuție pe un teren viran.

Pe baza acestor considerente prezentăm cititorului o selecție a unor lucrări de consultat.

1. P. APOSTOL — *Cibernetică, cunoaștere, acțiune*, Ed. Politică, 1969.
2. R. BASTIDE — *Sociologie des maladies mentales*. Flammarion, 1965.
3. R. CARNAP — *Introduction to Semantics and Formalization of Logic*, Cambridge — Massachusetts, Harvard University Press, 1961.
4. T. S. CAZACU — *Introducere în psiholingvistică*, Ed. Științifică, 1968.
5. N. CHOMSKI — *Aspecte of the Theory of Syntax*, Cambridge — Massachusetts, 1965.

6. N. CHOMSKY — *Modele explicative în lingvistică,* În „Materialismul dialectic și științele moderne", vol. XII, Ed. Politică, 1970.

7. *X Congres International des Linguistes,* București, 1967.

8. H. EY — *La conscience,* PUF, Paris, 1964.

9. H. FLEGEL — *Schizophasie in lingvistischer Deutung,* Springer Verlag, Berlin, Heidelberg, New-York, 1965, pag. 11—22.

10. M. FOUCAULT — *Les mots et les choses,* Gallimard, 1966.

11. H. HECAEN-R. ANGELERQUES — *Pathologie du langage, L'aphasie,* Larousse, 1965.

12. R. JAKOBSON, M. HALLE — *Fundamentals of language,* S-Gravenhage, Mouton, 1956.

13. J. KATZ-P. POSTAL — *An Integrated Theory of Linguistic Descriptions,* Cambridge, Massachusetts, 1964.

14. L. LEMPERIÈRE — *Les depresions nevrotiques,* În „La revue du practiciene", tome XIII, Nr. 25, 1963.

15. * * * — *Limbaj, logică, filozofie,* Ed. Științifică, 1968.

16. S. MARCUS — *Lingvistică matematică,* Ed. Științifică, 1963.

17. S. MARCUS-E. NICOLAU-S. STATI — *Introducere în lingvistica matematică,* 1966.

18. A. MARTINET — *Elements de linguistique générale,* Paris, A. Colin, 1964.

19. S. PIRO — *Semantica del linguaggio schizofrenico,* În „Acta Neurologica", Policlinico Napoli, 1958.

20. L. SAUSSURE — *Cours de linguistique générale,* PAYOT, Paris, 1971.

21. *Semantics and the Philosophy of Language,* edited by Leonard Linsky. The university of Illinois Press at Urbana, 1952.

22. A. SCHAFF — *Introducere în semantică*, Ed. Ştiinţifică, 1966.

23. V. SĂHLEANU — *Principii metodologice generale ale ciberneticii*, În „Dialectica metodelor în cercetarea ştiinţifică", Bucureşti, 1966, pag. 130—137.

Cuprins

Prefață, (Prof. dr. E. PAMFIL) 5

Cuvînt înainte 11

CAPITOLUL I.

„Contagiunea" normalității (persoană și limbaj) . . . 15

CAPITOLUL II.

Aparență și profunzime în comunicarea umană . . . 41

CAPITOLUL III.

Un instrument de analiză semantică (ontico-structurală) 63

CAPITOLUL IV.

Patologia psihică — mod de înstrăinare 110

CAPITOLUL V.

Boala cuvintelor și cuvintele bolnavului mintal . . .
(Analize de texte) 151

1. Eșuarea operațională a epilepticului 157
2. Depresivul sub focul concentric al lumii (eșecul valorizării) 164
3. Însingurarea schizofrenului 177
4. Șurubul infinit al eșuării obsesive 187
5. Decentrarea histerică de la sensul major la determinanți 198
6. Lumea amorfă a oligofrenului 212

CAPITOLUL VI.
Ordinea secundă în dezordinea mesajului 221
CAPITOLUL VII.
Prognoză: Grile semantice în limbajul comun, poetic și științific 248
Bibliografie 257

PRECIZARE:

În grafurile ce constituie ilustrația cărții, simbolurile $\forall$ și $\exists$ au fost inversate între ele. Rugăm cititorul să facă corecturile de rigoare.

REDACTOR: AUREL DICU
TEHNOREDACTOR: ADRIAN MORARU

COLI DE TIPAR: 16,50.

TIRAJUL: 3400 EX.
INDICI PENTRU CLASIFICAREA ZECIMALĂ:
BIBLIOTECI MARI 15, BIBLIOTECI MICI 15.

ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ CLUJ,
STR. BRASSAI Nr. 5—7.
COMANDA Nr. 654.
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Vor apărea

E. PAMFIL; D. OGODESCU
Introducere în psihoinformatică

GH. IONESCU
Introducere în psihologia medicală

E. DIMITRIU ș.a.
Elev la șase ani

I. RADU
Psihologia școlară

colecția PSYCHÉ

C. PĂUNESCU
Logos și intelect

Editura Științifică

Lei 6,25